

Het kustkompas 2012

indicatoren als wegwijzers voor een duurzaam kustbeheer

Het kustkompas 2012

indicatoren als wegwijzers voor een duurzaam kustbeheer

Inhoudstafel

Hoofdstuk 1
ONDERSTEUNING VAN TOERISME EN RECREATIE 11
- Dagtoerisme met openbaar vervoer 14
- Toegankelijkheid 16
- Verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen 18

Hoofdstuk 2
ONDERSTEUNING VAN HET SOCIAAL KAPITAAL 21
- Bevolkingsstructuur 24
- Kansarme buurten 26

Hoofdstuk 3
VERBETERING VAN MILIEU EN NATUUR 29
- Beschermd gebied 32
- Kwaliteit van het strandwater 34
- Restafval 36
- Olievervuiling op zee 38
- Commerciële visstocks binnen veilige referentiewaarden 40
- Kusteigen habitat en kustspecifieke soorten 42

Hoofdstuk 4
KWALITEITSVERBETERING VAN DE LEEFOMGEVING 45
- Verkeersintensiteit 48
- Woningensurplus 50
- Inventarisatie en bescherming erfgoed 52

Hoofdstuk 5
VERSTERKING VAN HET ECONOMISCH WEEFSEL 55
- Economisch belang van de havens 58
- Verloop van de ondernemingen 60
- Ruimteproductiviteit 62
- Werkgelegenheid in toerisme 64
- Loontrekkende werkgelegenheid 66
- Werkloosheidsgraad 68

Hoofdstuk 6
BESTUURLIJKE VERNIEUWING 71
- Inspanning voor geïntegreerd kustzonebeheer 74

Hoofdstuk 7
KLIMAATWIJZIGING EN ZEEWERING 77
- Zeespiegelstijging 80
- Aantal dagen met windsnelheid boven 7 beaufort 82
- Zandsuppletie 84

> EEN DUURZAAM BEHEER VAN DE KUST

Een duurzaam beheer van de kust. Dat is de **finale doelstelling**. Een beheer dat rekening houdt met toeristische en andere economische belangen, waarin sociale bekommernissen en een aangename woon- en leefomgeving hun plaats vinden, en waarbij recht gedaan wordt aan de unieke natuur en het culturele patrimonium. Een kust die haar aantrekkingskracht behoudt voor de huidige en toekomstige generaties.

De kust verder ontwikkelen als een kwalitatieve woon- en leefomgeving, dat is een van de doelstellingen van een duurzame kustregio. De kwaliteit van wonen aan de kust wordt bepaald door verschillende factoren. Het is een evenwicht tussen bereikbaarheid en het ontbreken van verkeer, tussen stadskernen en buitengebied, tussen behoud en vernieuwende architectuur, ... Hierin staan de kustbewoner en de omgeving centraal.

In 2012 is de kustregio de leefomgeving voor zo'n 36 % van de West-Vlamingen. Voor elk van hen zijn gelijkheid van kansen en de bestrijding van alle vormen van sociale uitsluiting en armoede van belang. Omdat verschillende problematieken (zoals huisvesting, tewerkstelling, wonen, ...) zo met elkaar verstrengeld zijn, is geïntegreerd werken een noodzakelijke voorwaarde, om te komen tot een sterk sociaal weefsel en een weerbare bevolking. De bescherming van de kustomgeving, zowel op architecturaal als op natuurlijk vlak, komt de eigen bevolking ten goede en werkt ondersteunend voor het kusttoerisme.

Kwaliteitsvol toerisme veronderstelt tegelijk een vitale toeristische sector en duurzame toeristische voorzieningen. Duurzaam ondernemen, een breed publiek aantrekken met aandacht voor specifieke doelgroepen en voldoende ruimte creëren voor dynamische, commerciële logiezen en nieuwe logiesvormen behoren dan ook tot de kernopdrachten.

Alle economische en toeristische ontwikkelingen mogen de draagkracht van de kustzone echter niet overschrijden. Een duurzame ontwikkeling – met respect voor het materiële, ecologische, menselijke en sociale kapitaal – veronderstelt, dat er mee in geïnvesteerd wordt, in plaats van enkel te verbruiken.

De natuurreservaten, duinen, slikken en schorren en de vele andere groene plekjes maken deel uit van het ecologische kapitaal van de kust. Een duurzame ontwikkeling van de kust houdt de vrijwaring in van die groengebieden, naast de bescherming van lucht, aarde en water tegen diverse vormen van vervuiling.

Enkel bij een integratie van het facet 'leefmilieu' in de andere sectoren, kan van een geïntegreerd beheer sprake zijn. Die integratie kan een aanzet vormen tot de verdere, duurzame ontwikkeling van de kust op sociaal, cultureel of economisch vlak. Omgekeerd mag de sociale, culturele en economische ontwikkeling niet ten koste gaan van het milieu. Enkel als de effecten van menselijke activiteiten op het ecosysteem de werking en de structuur ervan niet in het gedrang brengen, kan een duurzaam beheer van de kustzone succesvol zijn.

De verwezenlijking van deze ideale doelstelling zal tijd vergen. Voor de realisatie ervan zijn overleg en samenwerking tussen de verschillende betrokkenen, sectoren en bestuursniveaus nodig, om oplossingen te zoeken die voor iedereen aanvaardbaar zijn.

> HOE DUURZAAM KUSTBEHEER METEN?

Om een complexe materie als duurzaam kustbeheer transparanter en hanteerbaar te maken, wordt een duurzaamheidsbarometer gebruikt. Deze barometer bestaat uit een set *indicatoren* of gegevens die toelaten complexe fenomenen op een eenvoudige manier te beschrijven. Een regelmatige evaluatie van de indicatoren geeft aan of de kust in de richting van duurzaamheid evolueert of net niet.

Het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer ontwikkelde een duurzaamheidsbarometer voor de kust. Deze barometer maakt het mogelijk, om de ontwikkelingen aan de kust op te volgen. De verzamelde gegevens kunnen ondersteuning bieden bij het nemen van beslissingen die de kust zullen beïnvloeden. De duurzaamheidsbarometer maakt het ook gemakkelijker om met het brede publiek te communiceren over waarneembare trends.
Het proces voor een duurzaamheidsbarometer voor de kust ging in 2000 van start. In een eerste studie kreeg een visie, met 7 prioriteiten voor de kust, vorm. Deze studie gaf een eerste aanzet tot een lijst van kustindicatoren. In 2001 zocht het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer via workshops de participatie van zo'n 70 kustactoren met een uiteenlopende invalshoek. Uiteindelijk selecteerden de kustactoren **24 indicatoren**, specifiek voor het opvolgen van een duurzame ontwikkeling aan de kust.

De indicatoren van de Kustbarometer worden op 2 manieren gecommuniceerd: via de website www.kustatlas.be en via de voorliggende publicatie "Het Kustkompas".

De dynamische website www.kustatlas.be verleent iedereen vrij toegang tot de data, alsook tot de achtergrondinformatie, de kaarten en grafieken,... Nieuw beschikbare data worden zo snel mogelijk op de website geplaatst.

Het Kustkompas bespreekt de 24 indicatoren en probeert ze te kaderen in een ruimer beeld. In het Kustkompas wordt de informatie uit de barometer op een andere manier beschikbaar gesteld. De derde editie geeft opnieuw in één oogopslag de trends van de voorbije jaren weer. Deze publicatie wil het lokale en regionale beleid informatie aanreiken. De verschijning van het Kustkompas is geënt op de beleidscyclus van de lokale besturen en wordt voortaan om de 6 jaar uitgebracht.
Het Kustkompas houdt dus de vinger aan de pols en beoogt de trends aan de kust te identificeren, om het gewenste beleid te kunnen stimuleren. Het is geen waardeoordeel over de kust of het kustbeleid, maar een middel om beleidsmakers, deskundigen en geïnteresseerden op een objectieve manier te informeren.

> OPBOUW VAN HET KUSTKOMPAS

Voor de duurzame ontwikkeling van het kustgebied worden 7 evenwaardige prioriteiten naar voren geschoven. Elk van de 7 hoofdstukken van het Kustkompas behandelt 1 van die prioriteiten. Elk hoofdstuk omvat een inleiding en een bespreking van de indicatoren die bij de prioriteit aansluiten. De inleidende tekst beschrijft de prioriteit over de indicatoren heen. Daarna worden thema's vanuit een meer strategisch perspectief besproken en worden andere beleidsdomeinen mee geïntegreerd. De tekst wil de discussie op het gepaste niveau aanwakkeren.

De inleidende tekst is opgebouwd rond 3 vragen:
- **Waar willen we naar toe?** Dit luik schetst de ideale kustsituatie, de visie vanuit het duurzaam kustbeheer.
- **Waar staan we vandaag?** Dit onderdeel bespreekt de hedendaagse situatie aan de kust.
- **Wat kunnen we doen?** Deze slotvraag geeft mogelijke actiepunten weer rond de prioriteit, niet enkel voor lokale actoren, maar voor alle betrokkenen aan de kust.

De 7 prioriteiten vormen samen een kader waarop de indicatoren voor duurzame ontwikkeling geënt kunnen worden. Elk van de 24 indicatoren is bij één of meerdere prioriteiten onder te brengen. Een overzicht van de prioriteiten en indicatoren is in de inhoudstafel en vooraan in elk hoofdstuk te vinden.

Ook de indicatoren worden besproken aan de hand van verschillende vragen:
- **Kernboodschap?** Wat zijn de belangrijkste conclusies van de indicator?
- **Waarom deze indicator?** Het algemene kader rond de indicator en waarom deze indicator belangrijk is voor duurzaam kustbeheer.
- **Wat zegt de indicator?** De definitie van de indicator en de wijze waarop de data tot stand kwamen.
- **Wat zijn de resultaten?** Welke evolutie is er merkbaar en wat is de verklaring?
- **Wat voor de toekomst?** Generieke aanbevelingen voor de toekomst.

In vergelijking met de vorige editie van het Kustkompas (2007) werden na evaluatie een aantal indicatoren gewijzigd of vervangen. Het doel van de indicator blijft behouden, maar de definitie ervan werd aangepast aan of afgestemd met andere indicatoren. Vooraan in elk hoofdstuk worden deze indicatoren aangeduid met een asterisk.

> BEGRIPPEN

Duurzame ontwikkeling

Volgens het Brundtlandrapport uit 1987 is duurzame ontwikkeling 'die ontwikkeling die gericht is op bevrediging van de noden van het heden zonder deze van de komende generaties in het gedrang te brengen, en waarvan de realisatie een veranderingsproces vergt waarin het gebruik van hulpbronnen, de bestemming van investeringen, de gerichtheid van technologische ontwikkeling en institutionele veranderingen worden afgestemd op zowel toekomstige als huidige behoeften.'

Geïntegreerd beheer van kustgebieden

De Europese Commissie definieert geïntegreerd beheer van kustgebieden als 'een voortdurend proces met als algemene doelstelling de verwezenlijking van duurzame ontwikkeling in de kustzone door middel van een optimaal beheer van de menselijke activiteiten in deze zone, teneinde de toestand van het kustmilieu te verbeteren en zijn diversiteit te handhaven.'

Een indicator

Een indicator is een maat (gegeven / getal / waarde ...) die een belangrijk fenomeen beschrijft en die toelaat, om de stand van zaken van een toepassingsgebied weer te geven. Wie wil nagaan of het kustgebied evolueert in de richting van duurzaamheid, kan een set van indicatoren samenstellen die op regelmatige basis bijgehouden wordt en die de evolutie naar (of weg van) duurzaamheid in kaart brengt. *De duurzaamheidsbarometer* is het geheel van de indicatoren.

De kust

De kust omvat 10 gemeenten die grenzen aan de zee. De 10 kustgemeenten zijn: Knokke-Heist, (Zee)brugge, Blankenberge, De Haan, Bredene, Oostende, Middelkerke, Nieuwpoort, Koksijde en De Panne.

Het hinterland

De 9 gemeenten Damme, Zuienkerke, Jabbeke, Oudenburg, Gistel, Diksmuide, Veurne, Alveringem en Lo-Reninge vormen samen het hinterland. Ze liggen grotendeels in de polders.

De kustzone

De kustzone omvat de 10 kustgemeenten, de 9 gemeenten van het hinterland en de twaalfmijlszone als begrenzing van het gebied op zee.

Kaart 1
Geografische afbakening van het studiegebied

GEOGRAFISCHE AFBAKENING VAN HET STUDIEGEBIED

- Kustzone
- 12-mijls zone
- Hinterland
- Kust

Het kustkompas

1. ONDERSTEUNING VAN TOERISME EN RECREATIE

- DAGTOERISME MET OPENBAAR VERVOER
- TOEGANKELIJKHEID
- VERBLIJFSTOERISME IN COMMERCIËLE LOGIESVORMEN
- WONINGENSURPLUS*
- WERKGELEGENHEID IN TOERISME*

* Deze indicator wordt in een ander hoofdstuk besproken.

ONDERSTEUNING VAN TOERISME EN RECREATIE

1

> WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

De kust is onlosmakelijk verbonden met flanerende toeristen, gezellige terrasjes en vakantie. De recreatieve en toeristische sector is dan ook een van de economische hefbomen aan de kust. Voor de toekomst is het noodzakelijk, om de toeristische sector sterker te richten op duurzaam en kwaliteitsvol ondernemen, op het blijvend aantrekken van een breed publiek, met aandacht voor specifieke doelgroepen en op de beschikbaarheid van ruimte voor dynamische, commerciële logiezen en nieuwe logiesvormen.

> WAAR STAAN WE VANDAAG?

De kustregio staat garant voor talrijke opties voor verblijfstoeristen, een gediversifieerd aanbod aan activiteiten in de kustgemeenten en een palet van mogelijkheden voor zachte recreatie in de polderdorpen. De toeristische sector heeft een grote invloed op mobiliteit, leefbaarheid, werkgelegenheid en gebruik van openbare ruimte aan de kust.

Het kusttoerisme op vandaag is niet meer te vergelijken met dat van een aantal jaren geleden. Meer en meer wordt de kust als bestemming voor traditionele, langere vakanties in het hoogseizoen verlaten. De kust weet nu vooral vakantiegangers te boeien als een bestemming voor korte vakanties en dagtrips het hele jaar door. De talrijke tweede verblijven worden de laatste jaren door de eigenaars frequenter doorheen het jaar bezocht. Dit heeft tot gevolg, dat ze op de vakantieverhuurmarkt minder te huur aangeboden worden.

De vraag naar de aankoop van appartementen blijft hoog. Daardoor neemt de druk van de immobiliënsector op hotels en campings toe. Hotels verdwijnen niet zozeer door faillissementen, maar worden duur verkocht als bouwgrond voor appartementen. Op de dijk zijn hotels nog slechts beperkt aanwezig. De appartementsuitbreiding zet zich nu ook door in de tweede bebouwingslijn, waar steeds meer woonhuizen plaatsmaken voor kleine flatgebouwen en verderop in de verbindingsassen met de oorspronkelijke polderdorpen. De verschuiving van de arbeidsintensieve logiessectoren van hotels en campings naar tweede verblijven in appartementen of vissershuisjes heeft ook een effect op de werkgelegenheid.

De werkgelegenheid in de toeristische sector situeert zich, naast de logiessector, vooral in de horeca. Deze werkgelegenheid wordt gekenmerkt door een zekere mate van seizoensarbeid en een grote behoefte om personeel flexibel in te zetten. Dit leidt steeds meer tot problemen om vacatures in te vullen. De seizoensgevoeligheid nam de laatste jaren sterk af, doordat de kust steeds meer een vakantiebestemming is het hele jaar door.

Op zonnige dagen brengt de aantrekkingskracht van de kust veel volk op de been, maar vlot bereikbaar is de kust niet. De verkeersproblemen duiken niet enkel 's zomers op. Ook tijdens mooiweerweekends doorheen het jaar staan de wegen van en naar de kust vaak vol. Eens aangekomen op de bestemming, begint de zoektocht naar een parkeerplaats. Op piekmomenten kampt ook het openbaar vervoer met capaciteitsproblemen en kan het te weinig een antwoord bieden op de grote toeloop.

> WAT KUNNEN WE DOEN?

Toerisme aan de kust is gebaseerd op de unieke omgeving van zee, strand en duinen. Het is van belang om zorg te dragen voor het behoud van dit natuurlijke patrimonium. Tegelijk moet echter nagegaan worden hoe de natuur op een gediversifieerde, respectvolle manier ontsloten kan worden ter ondersteuning van de toeristische sector. Hoe groter begrip en kennis bij de recreant, hoe groter zijn zorg voor de omgeving waarin hij zich beweegt.

Voor een verdere duurzame ontwikkeling van de toeristische sector, moet de kust een kwaliteitsslag maken op het vlak van onthaal en gastvrijheid, faciliteiten op strand en dijk, sportinfrastructuur, inrichting van het openbaar domein, en de vernieuwing en heroriëntering van bestaande attracties, musea en bezienswaardigheden.

De hotels aan de kust staan onder druk, terwijl net deze logiesvorm kan inspelen op de actuele behoefte aan korte vakanties. Het beleid moet ernaar streven om de capaciteit van de commerciële logiesvormen in stand te houden. Dit kan door bestaande uitbatingen uit te breiden of door nieuwe kwalitatieve initiatieven met innovatieve elementen aan te trekken.

Een gezonde mix van commerciële verblijfsmogelijkheden zorgt voor een levendige bestemming voor diverse doelgroepen. Commerciële logiesvormen hebben ook een aantrekkingskracht op een jonger publiek, in tegenstelling tot een ouder publiek in de tweede verblijven. Commerciële logiezen zijn arbeidsintensief en genereren een belangrijke tewerkstelling op jaarbasis. Samenwerking tussen overheid en private partners is hierbij noodzakelijk.

Als werkgever bieden de toeristische sector en de horeca laaggeschoolden tal van kansen. Dit geldt zowel voor onervaren als langdurig werkzoekenden, die een typisch segment vormen van de arbeidsmarkt aan de kust. Mits de juiste opleiding, begeleiding en meer gepaste, op toerisme gerichte werkplaatsen, kan de kustregio deze doelgroep nog beter opvangen en integreren. Vanuit de overheid moet werk gemaakt worden van een kader en een flankerend beleid. Zo kan ingespeeld worden op een meer flexibele arbeidsmarkt en op de arbeidsvraag, door hoge tewerkstelling gecreëerd in het hoogseizoen of tijdens de weekends. Samen met de sector moet het beleid oog hebben voor een kwalitatieve tewerkstelling.

Het werken aan een betere mobiliteit vormt een aandachtspunt. Files op de autosnelwegen kunnen niet vermeden worden. De verplaatsing richting kust kan vlotter. Om het drukke autoverkeer op te vangen, kunnen randparkings, indien logisch ingeplant, enige oplossing bieden. Deze parkings, in combinatie met een shuttledienst of park & ride, kunnen de verkeersdrukte in de centra doen dalen. Goede communicatie is hierbij cruciaal.

Een efficiënt parkeerbeleid, in combinatie met fiets- en tramvervoer, vormt een belangrijke uitdaging. Betere voorzieningen en extra inspanningen ter promotie van het openbaar vervoer voor specifieke doelgroepen, zoals tweedeverblijvers of oudere hotelgasten, kunnen het aandeel aan toeristen dat voor het openbaar vervoer kiest wellicht beïnvloeden.

DAGTOERISME MET OPENBAAR VERVOER

Auteur Magda Monballyu
(Westtoer)

Lector Vicky Van Den Heede
(Howest - Opleiding Toerisme en recreatiemanagement)

Zon, zee en strand lokken jaarlijks duizenden mensen voor een dagje naar de kust. Gebruik van het openbaar vervoer kan de verkeersoverlast voorkomen, die deze toestroom van toeristen op piekmomenten met zich meebrengt. Sinds 1997 steeg het aandeel van de dagtoeristen, dat met de trein naar de kust reist, van 8% tot een piek van 15 % in 2008. Wellicht droegen promoties van de NMBS en het inzetten van bijkomende treinstellen bij tot de stijgende trend. De laatste jaren viel het aandeel dagtoeristen met de trein echter terug tot 12% in 2010 en 2011.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Naast verblijfstoerisme is ook dagtoerisme een erg belangrijke activiteit voor de kust. Zodra een positief weerbericht uitgezonden wordt, trekken heel wat dagjesmensen richting zee, zon en strand. Omdat dagtoeristen binnen één dag heen en weer reizen tussen hun woonplaats en de kust, kunnen ze voor aanzienlijke verkeersoverlast zorgen. Om de druk op het openbaar domein (wegen en parkings) te verlichten, is het aangewezen, om het aandeel van dagtoeristen met de trein te verhogen.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator drukt het aandeel uit van de trein in het totale dagtoeristische verkeer naar de kust. Hij wordt berekend aan de hand van een systeem, dat permanent de dagtoeristische verkeersstromen naar de kust met de wagen en met de trein meet. Dit meetsysteem werd uitgewerkt door Westtoer en Sum Research. Het baseert zich op de gegevens van de telposten op de weg (gegevens in samenwerking met het Agentschap Wegen en Verkeer) en op het aantal verkochte treintickets (gegevens van de NMBS). Bewonersverkeer, dagtrips die pas na 16 uur aangevat worden en functioneel verkeer worden niet meegeteld. Volgens de gehanteerde definitie van 'dagtoerist' gaat het om toeristen die meestal vanuit hun woonplaats naar de kust reizen en in de kustgemeenten aankomen. De definitie blijft dus niet beperkt tot die dagtoeristen die verder dan een straal van 20 km wonen. Het systeem werd getoetst aan de resultaten van een grootschalig onderzoek naar het mobiliteitsgedrag aan de kust en produceert ook gegevens op kustgemeenteniveau.

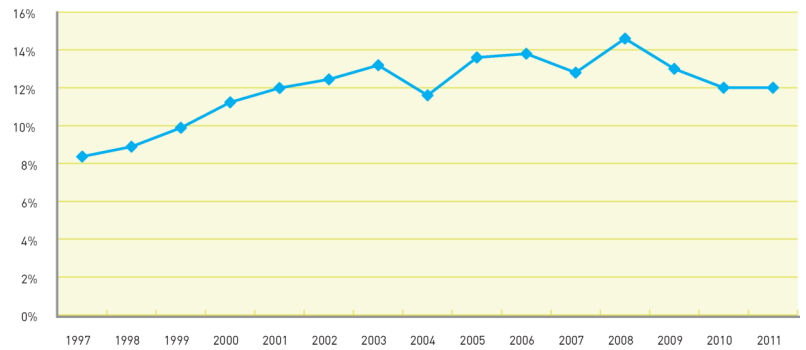
> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Tussen 1997 en 2003 kende het aandeel van het treinverkeer in het totale dagtoeristische verkeer een gestage toename tot op het niveau van 13%. In 2004 was er een eerste daling, waarschijnlijk te wijten aan de afschaffing van een aantal gunstige tarieformules door de NMBS dat jaar. De invoering van een aantal promotietarieven deed de indicator 'Dagtoerisme met openbaar vervoer' weer toenemen in 2005. 2008 was met 15% een piekjaar door de plotse, felle stijging van de brandstofprijzen net vóór de zomer. Sindsdien vertoont het aandeel treinreizigers in het totale aantal dagtoeristen eerder een dalende lijn (12% in 2010 en 2011). Bijkomend onderzoek is nodig, om na te gaan of wijzigingen in de NMBS-tarieven hier mee de oorzaak van zijn.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

In het kader van een geïntegreerd kustbeheer wordt gestreefd naar een stijging van deze indicator. Immers, hoe meer dagtoeristen met de trein naar de kust komen, hoe hoger de verkeersveiligheid, hoe beter de leefbaarheid en hoe lager de parkeerdruk en de luchtverontreiniging. De evolutie van de laatste 4 jaar wijst er echter op, dat hier nog een hele weg te gaan is. Grotere treincapaciteit 's zomers naar de kust, voordelige treintickets en extra comfort vormen de speerpunten van het te voeren beleid. Ook de kustgemeenten kunnen hun steentje bijdragen, door het gebruik van openbaar vervoer van en naar de kust extra te stimuleren. Verder onderzoek kan een beter beeld vormen van de factoren, die een invloed hebben op het aandeel dagtoeristen, dat met de trein naar de kust komt, en bijkomende actiepunten aan het licht brengen.

***Grafiek** Aandeel van het aantal dagtoeristen met de trein in het totale aantal dagtoeristen dat met de auto of de trein naar de kust komt, 1997-2011.*

bron Westtoer

TOEGANKELIJKHEID

Auteur Katrien Mampaey
(Toerisme Vlaanderen)

Lector Ingvar Van Haelst
(Gelijke Kansen in Vlaanderen)

Mensen met beperkingen, ouderen en zorgbehoevenden vormen een belangrijke doelgroep voor de toeristische sector. Door de toenemende vergrijzing zal deze groep in de toekomst een belangrijk aandeel van de toeristische markt uitmaken. Reden genoeg dus, om zowel maatschappelijke als fysieke drempels weg te werken en faciliteiten aan te bieden, die een onbekommerde vakantie mogelijk maken.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Mensen met een beperking willen als volwaardige burgers in de maatschappij functioneren. Ze wensen te participeren aan alle sociale, maatschappelijke en culturele activiteiten. Vaak is de mentale en/of fysieke drempel echter te hoog. Toegankelijkheid is voor deze mensen dus een basisvoorwaarde, om evenwaardig aan het maatschappelijke leven te kunnen deelnemen. Het begrip 'toegankelijkheid' heeft niet uitsluitend betrekking op personen met een handicap. Door werk te maken van de integrale toegankelijkheid voor personen met een beperking, verhoogt ook het gebruikscomfort voor andere bezoekers. Ook oudere mensen, personen met tijdelijke lichamelijke letsels en ouders met kinderwagens worden immers geconfronteerd met onaangepaste publieke ruimten.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Voor veel mensen met een handicap is toegankelijkheid een zaak van centimeters. Omdat een aantal zaken objectief vast te stellen is, licht de vzw Westkans toeristische infrastructuren door in opdracht van Toerisme Vlaanderen. De meetresultaten worden opgenomen in de databank van Toegankelijk Vlaanderen. Elk onderdeel van een gebouw wordt geëvalueerd en krijgt naargelang van het resultaat een score +, +/- of -. Sinds 2008 reikt Toerisme Vlaanderen een toegankelijkheidslabel uit aan toeristische verblijfsaccommodaties. Het label bestaat uit 3 niveaus, waarvan het laagste niveau enkel aanduidt, dat er een objectief onderzoek gebeurd is. Dit 'instap'-niveau geeft aan, wat er nog moet verbeteren. Als het gebouw voor één of meer essentiële onderdelen een score +/- kreeg, ontvangt het een niveau A (basistoegankelijk). Een A+ (comfortlabel) betekent, dat het gebouw in principe zelfstandig bruikbaar is voor een rolstoelgebruiker. De toegankelijkheidsscreening heeft ook een sensibiliserend doel. Ondernemers krijgen een beter inzicht in de toegankelijkheid van hun accommodatie en worden aangemoedigd, om het basislabel te behalen of te verhogen tot een comfortlabel.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

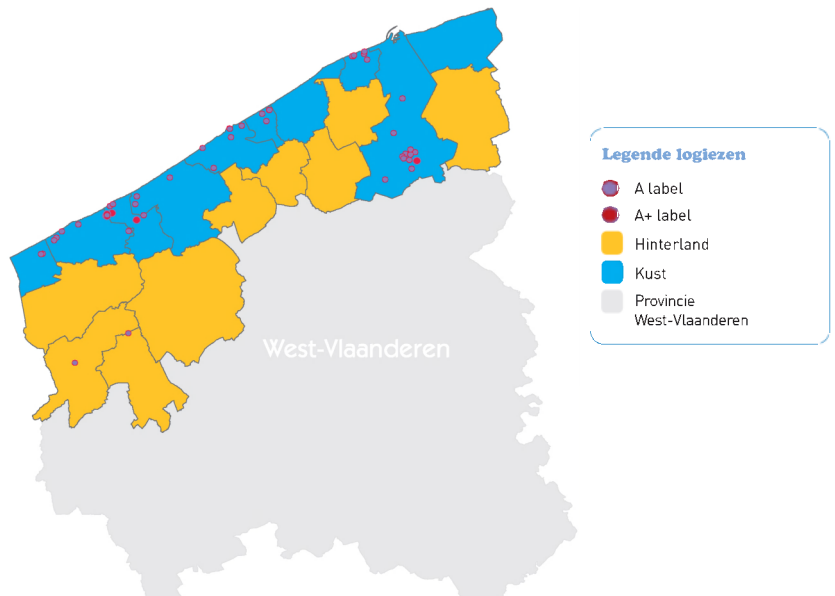
Aan de kust werden tot en met juni 2012 al 304 logiezen doorgelicht. Intussen behaalden 7 ervan het label A+, waarvan 1 vakantiecentrum, 5 jeugdverblijven en 1 gastenkamer. Tegenover 2008 is dat een stijging met 7 logiezen. Ten opzichte van de vorige jaren maakten 5 logiezen de overstap van het label A naar A+. Nog 54 andere logiezen behaalden een A-label, waarvan 20 hotels, 3 hostels, 15 jeugdverblijven, 6 vakantiecentra, 3 gastenkamers, 2 vakantiewoningen en 5 campings. In 2008 waren dat er nog maar 33. 8 logiezen kregen een A-label onder voorwaarde. Dit betekent, dat er nog aanpassingen nodig én gepland zijn. 235 andere logiezen werden ook doorgelicht, maar behaalden een onvoldoende score. De conclusie is, dat 20% van de doorgelichte logiezen effectief een toegankelijkheidslabel behaalde.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

De kust is een populaire vakantiebestemming voor mensen met een beperking en voor ouderen. Rekening houdend met de vergrijzing van de bevolking, is het belangrijk, om deze mensen zo goed mogelijk te ontvangen en te zorgen voor een toegankelijke infrastructuur. De ontwikkeling van het toegankelijkheidslabel is daarbij een belangrijke stap in de goede richting. Via het project 'Vakantie met zorg' wil Toerisme Vlaanderen ook gericht actie ondernemen en instrumenten ontwikkelen, om het vakantieaanbod met zorgomkadering uit te breiden.

Toerisme Vlaanderen wenst het labelsysteem tevens uit te breiden naar andere toeristisch relevante infrastructuur (musea, monumenten, recreatieparken, wandel- en fietsroutes, natuurgebieden, enz.). Een geïntegreerde aanpak en samenwerking tussen verschillende sectoren zijn dan noodzakelijk.

***Kaart** Spreiding van toegankelijke logiezen in de kustzone (juni 2012)*

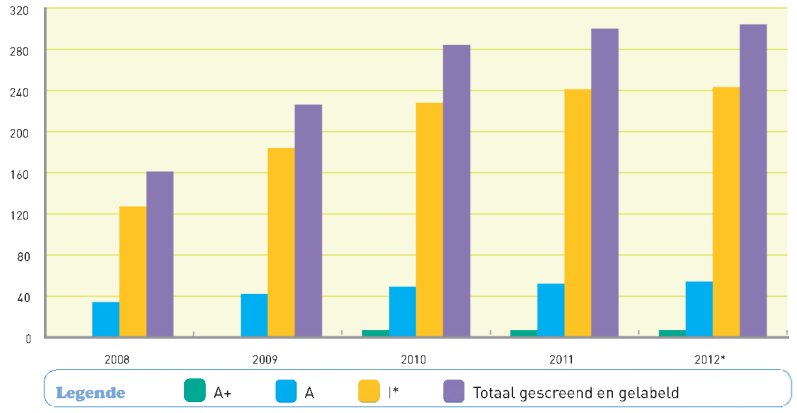
bron: Toerisme Vlaanderen

***Tabel** Aantal toegankelijke logiezen in de kustzone per logiestype (juni 2012)*

Logiestype	A+-label (comfortlabel)	A-label (basislabel)
Camping		5
Gastenkamer	1	3
Hotel		20
Hostel		3
Jeugdverblijf	5	15
Vakantiecentrum	1	6
Vakantiewoning		2
Totaal	7	54

bron: Toerisme Vlaanderen

***Grafiek** Cumulatief aantal gescreende en gelabelde logies in de kustzone per jaar (2008 t.e.m. juni 2012)*

* Logiezen met labels onder voorwaarde en overige gescreende logiezen worden bij I geteld

bron: Toerisme Vlaanderen

VERBLIJFSTOERISME IN COMMERCIËLE LOGIESVORMEN

Auteur Magda Monballyu
(Westtoer)

Lector Dominique Vanneste
(KU Leuven – Toerisme)

Jaarlijks bezoeken heel wat binnen- en buitenlandse toeristen de kust, al dan niet gecombineerd met een overnachting. Het kusttoerisme omvat 3 pijlers: het verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen, het tweedeverblijfstoerisme en het dagtoerisme. Het evenwichtige samengaan van deze 3 vormen staat garant voor een duurzaam kusttoerisme. De meest recente ontwikkelingen wijzen op een toenemend belang van het tweedeverblijfstoerisme tegenover het verblijfstoerisme in commerciele logiesvormen. Om een veerkrachtig kusttoerisme met een brede diversiteit in cliënteel te behouden en ervoor te zorgen dat de kust voor iedereen als vakantiebestemming toegankelijk blijft, is het belangrijk om zowel vraag als aanbod in commerciele logiesvormen voldoende groot te houden.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

De indicator 'Verblijfstoerisme' volgt op, in hoeverre het kusttoerisme op een evenwichtige manier evolueert. Om duurzaamheidsredenen is het belangrijk, om ervoor te zorgen, dat het cliënteel niet enkel uit tweedeverblijvers en dagtoeristen bestaat, maar ook uit verblijfstoeristen die voor korte termijn een logies huren in hotels, op campings, enz. Op deze manier kan de kust blijven functioneren als een bestemming voor een breed publiek en is een grotere bezetting te realiseren in het aanzienlijke patrimonium aan commerciële logiesvormen aan de kust.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Het volume van het verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen wordt gemeten aan de hand van het aantal aankomsten en overnachtingen. De *aankomsten* geven een indicatie van het aantal toeristen dat aan de kust verblijft in hotels, gastenkamers, gehuurde vakantiewoningen, logiezen voor doelgroepen, vakantieparken en op kortkampeerplaatsen op campings. De *overnachtingen* geven meer een idee van de impact en het economische belang van het verblijfstoerisme in deze commerciële logiesvormen. Door het aantal overnachtingen te delen door het aantal aankomsten wordt de *gemiddelde verblijfsduur* berekend. Voor een aanduiding van de *seizoensgevoeligheid*, kan het aandeel van het hoogseizoen (juli-augustus) in het jaartotaal van aankomsten of overnachtingen berekend worden en dit voor de diverse logiesvormen.

De gegevens voor aankomsten en overnachtingen van verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen worden gedeeltelijk verzameld door de Federale Overheidsdienst (FOD) Economie. Deze dienst baseert zich op de gegevens van de logiesuitbaters met een vergunning (waarvoor een informatieplicht aan de FOD Economie bestaat) of van verhuurkantoren. Om het aantal aankomsten en overnachtingen in te schatten in vakantiewoningen die rechtstreeks (zonder tussenkomst van een kantoor) verhuurd worden, organiseert Westtoer een tweejaarlijks onderzoek bij gebruikers van vakantiewoningen, in het kader van het KiTS (Kustindicatoren Toeristisch-Statistisch)-project.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

De kust is een vrij 'robuuste' bestemming, wat de aankomsten van toeristen in commerciële logiesvormen betreft. In 2011 lag het aantal toeristen op bijna hetzelfde niveau als 5 jaar eerder (2007), nl. op zo'n 2,8 miljoen aankomsten. Het aantal overnachtingen in commerciële logiesvormen kromp weliswaar met 11% tegenover 2007. Deze evolutie is vooral toe te schrijven aan een wijzigend vakantiegedrag. De vakantieganger gaat meer keren, maar telkens minder lang, op vakantie. In de meeste gevallen is de kust een dichtbijbestemming voor tussendoorvakanties geworden. De kortere kustvakanties komen evenwel meer gespreid over het jaar voor. De gemiddelde verblijfsduur nam af van 6,0 nachten in 2007 tot 5,4 nachten in 2011. Deze daling trad op in alle commerciële logiesvormen. Door de dalende verblijfsduur verloor vooral de verhuur van vakantiewoningen (traditioneel gericht op langere vakanties) heel wat overnachtingen.

De evolutie van het aandeel van de aankomsten en overnachtingen in het hoogseizoen in het totaal en naar type logiesvorm toont aan, dat het kusttoerisme reeds goed over het jaar gespreid is. De 2 zomermaanden zijn goed voor 28% van de aankomsten en 37% van de overnachtingen. Het aandeel van de overnachtingen scoort hoger, doordat de verblijfsduur hoger ligt in de zomermaanden. Het merendeel van de aankomsten en de overnachtingen wordt over de rest van het jaar gerealiseerd. Van deze situatie kunnen veel mediterrane kustregio's alleen maar dromen. Een gelijkmatige spreiding van het verblijfstoerisme over het hele jaar komt een duurzame ontwikkeling ten goede. Heel wat acties in verband met het kusttoerisme zijn hier dan ook op gericht.

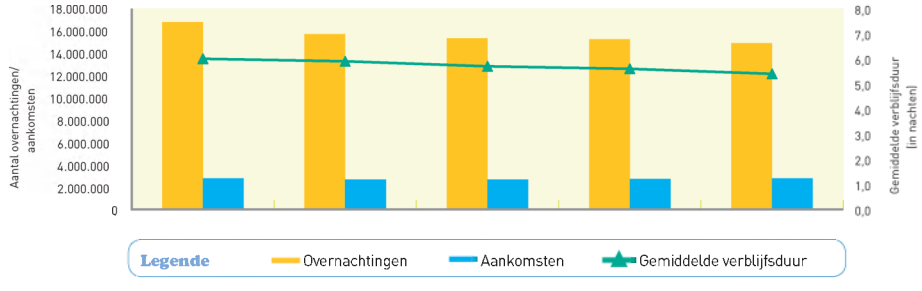
Samen met het tweedeverblijfstoerisme (geschat op 17,5 miljoen overnachtingen) veroorzaakt het verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen een aanzienlijke ecologische druk op de kustregio, vooral inzake huishoudelijk afval en waterverbruik, maar ook voor wat betreft mobiliteit op piekmomenten. Sensibiliseringsacties kunnen toeristen tot afvalpreventie en rationeel watergebruik bewegen en hen stimuleren, om het openbaar vervoer te gebruiken.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

Commerciële logiesvormen zijn belangrijk, omdat ze iedereen in de gelegenheid stellen, om voor kortere periodes vakantie te nemen aan de kust. Ze genereren een hogere bezettingsgraad dan het tweedeverblijfstoerisme en realiseren zo een efficiënter gebruik van de ruimte. Door hun arbeidsintensief karakter creëren deze logiesvormen ook de meeste werkgelegenheid.

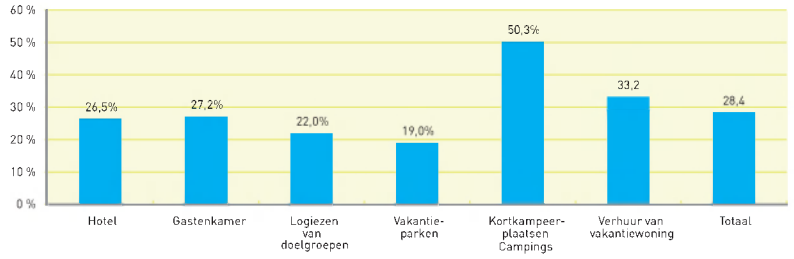
Het op peil houden van de aankomsten en overnachtingen in commerciële logiesvormen vormt dan ook een uitdaging voor het kustbeleid. Naast geschikte marketinginitiatieven, om specifieke doelgroepen het hele jaar door aan te trekken, moet het beleid waakzaam zijn voor behoud en vernieuwing van het bestaande aanbod aan commerciële logiesvormen. Dit kan o.m. door een gerichte ruimtelijke planning, die deze logiesvormen faciliteert. Door bouwwijze en onderhoud kunnen de uitbaters bijdragen tot de aantrekkelijkheid en duurzaamheid van de omgeving. Het is even belangrijk, dat de marketinginspanningen van Toerisme Vlaanderen, Westtoer én de kustgemeenten de rendabiliteit van de logiesondernemingen ondersteunen, met de meest actuele communicatietechnieken.

***Grafiek 1** Evolutie van de overnachtingen, aankomsten en gemiddelde verblijfsduur in commerciële logiesvormen aan de kust, 2007-2011*

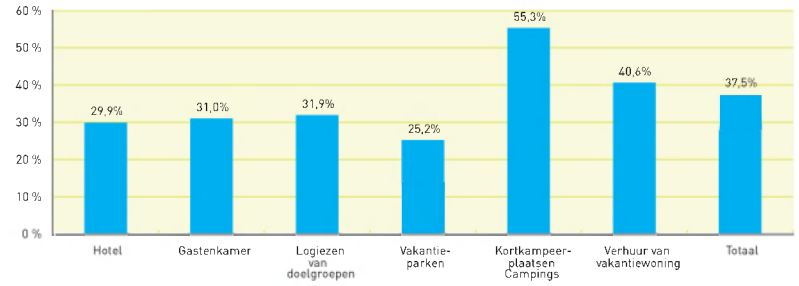
bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI) en Westtoer

***Grafiek 2** Aandeel van het hoogseizoen (juli-augustus) in de aankomsten in commerciële logiezen naar logiesvorm aan de kust, 2011*

bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI) en Westtoer

***Grafiek 3** Aandeel van het hoogseizoen (juli-augustus) in de overnachtingen in commerciële logiezen naar logiesvorm aan de kust, 2011*

bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI) en Westtoer

Het kustkompas

2. ONDERSTEUNING VAN HET SOCIAAL KAPITAAL

- BEVOLKINGSSTRUCTUUR
- KANSARME BUURTEN
- WONINGENSURPLUS*

* Deze indicator wordt in een ander hoofdstuk besproken.

ONDERSTEUNING VAN HET SOCIAAL KAPITAAL

2

> WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

Werken aan een leefbare kust, waar bewoners graag en goed samenleven. Dat is het streefdoel bij de ontwikkeling van de kustregio. Een sociale en demografische mix, gelijke kansen en de bestrijding van sociale uitsluiting en armoede leggen de basis voor een duurzame samenleving. Het nastreven van een optimale sociale cohesie versterkt de leefbaarheid in de woonwijken. Dit zorgt ervoor, dat bewoners actief betrokken zijn bij hun woonomgeving en vermijdt sociale isolatie van de ouderen.

> WAAR STAAN WE VANDAAG?

Op sociaal vlak heeft de kust een (groot)stedelijk profiel: een groter aandeel alleenstaanden en eenoudergezinnen, kansarme gezinnen en een sterk wisselende bevolking door de vele verhuisbewegingen. In vergelijking met de rest van West-Vlaanderen telt de kust meer kansarme wijken. De historische aantrekkingskracht van de kust, de mogelijkheden tot seizoenarbeid, het terminuseffect, de grote huurmarkt, de aanwezigheid van gelijkgestemden ... kenmerken er de samenleving. De sociale problematiek is ook voelbaar op de woonmarkt. Het grootste probleem bij huurders en bijzondere doelgroepen is een betaalbare woning te vinden. Zij moeten immers het overgrote deel van hun beperkte inkomen spenderen aan wonen.

De gemiddelde leeftijd van de bevolking aan de kust blijft stijgen, door de instroom van oudere tweedeverblijvers en van 60-plussers die de kust aanzien als een ideale woonplaats. Beide groepen oefenen extra druk uit op het woningaanbod. Zo gaan bemiddelde senioren bij de aankoop van een woning of appartement in concurrentie met jongeren en jonge gezinnen. Ook bij de ontwikkeling en de bouw van nieuwe woonprojecten wordt hierop ingespeeld. Hierdoor wordt betaalbaar wonen in de kuststreek moeilijker. Jonge gezinnen trekken weg naar de polderdorpen in het hinterland, met een sterke ontgroening aan de kust tot gevolg.

De vele tweede verblijven geven tal van wijken een troosteloze aanblik. Wijken die gekenmerkt worden door periodes van leegstand, vele verhuisbewegingen en vakantieverhuur missen bovendien dynamiek. De sociale cohesie ontbreekt er. En die is nu net van essentieel belang voor de leefbaarheid van een wijk.

De steeds toenemende veroudering van de bevolking leidt daarnaast tot een verhoogde vraag naar aangepaste begeleiding, zorg en opvang. De beschikbare woonvormen voldoen niet altijd aan de noden en wensen van de verouderde bevolking.

> WAT KUNNEN WE DOEN?

Om de duurzaamheid in de kustregio te versterken, moeten het sociale weefsel verbreed en de leeftijdenmix gestimuleerd worden. Betaalbaar wonen is een belangrijke randvoorwaarde, om deze sociale mix te realiseren. Intergemeentelijke samenwerking rond wonen kan een belangrijke schakel in het proces vormen. De uitbouw van een sociaal woonbeleid en van sociale huisvesting vraagt inspanningen van de lokale overheden.

Vergrijzing verstoort niet alleen het demografische evenwicht, ze creëert ook bijkomende uitdagingen op het vlak van zorg. De situatie aan de kust vandaag is een voorafspiegeling van de toestand in heel Vlaanderen over 20 jaar. De ontwikkelingen aan de kust hoeven echter niet gedramatiseerd te worden. De unieke kustsituatie kan als laboratorium voor Vlaanderen dienen. Diverse overheden moeten samen nadenken hoe ze adequaat kunnen inspelen op het fenomeen vergrijzing. Kunnen alternatieve woonvormen een oplossing bieden of moet meer ingezet worden op woonzorgzones? Duidelijke taakstelling, afspraken en een gecoördineerde aanpak kunnen van de vergrijzing een opportuniteit voor de kustregio maken.

De vergrijzing en de verminderde autonomie van een groeiend deel van de bevolking zouden de overheid en private ondernemers ertoe moeten aanzetten, om specifieke individuele dienstverlening op maat te ontwikkelen. De toename van het aantal ouderen zorgt dan niet alleen voor jobcreatie, maar genereert ook extra inkomsten in de regio.

Lokale besturen moeten in samenspraak met hogere beleidsniveaus inzetten op maatregelen die de sociale cohesie in kwetsbare wijken ondersteunt en versterkt. Vaak hebben hun beslissingen immers impact op meerdere levensdomeinen en hebben zij de sleutel in handen, om de lokale kwetsbaarheid te verlagen of op te heffen.

BEVOLKINGSSTRUCTUUR

Auteur Hilde Coudenys
(Steunpunt Sociale Planning – Provincie West-Vlaanderen)

Lector Piet Bracke
(Vakgroep Sociologie, UGent)

West-Vlaanderen wordt gekenmerkt door een toenemende vergrijzing. Jaarlijks neemt het aantal ouderen (60-plussers) toe ten opzichte van het aantal jongeren (<20-jarigen). In 2012 telde de provincie 132 inwoners ouder dan 60 jaar per 100 inwoners jonger dan 20 jaar. Dit fenomeen van vergrijzing doet zich niet in alle West-Vlaamse gemeenten in gelijke mate voor. Met een gemiddelde verouderingsgraad van 188 hebben de kustgemeenten een oudere bevolkingsstructuur dan de hinterlandgemeenten (115). Deze typische bevolkingsstructuur aan de kust heeft een invloed op nagenoeg alle beleidsdomeinen, zoals huisvesting, economie, zorg, werkgelegenheid, vrije tijd, ...

> WAAROM DEZE INDICATOR?

De verouderingsgraad verschaft inzicht in het demografische evenwicht en de demografische dynamiek van een bepaald gebied. De bevolkingsstructuur oefent onmiskenbaar een invloed uit op het sociale, economische en politieke leven. Zo zal het aantal jongeren een weerslag hebben op o.m. de behoefte aan kinderopvang en schoolinfrastructuur. Het aantal ouderen bepaalt dan weer mee de nood aan aangepaste huisvesting en (thuis)zorg. Jongvolwassenen bepalen de instroom op de arbeidsmarkt, terwijl ouderen de groep van gepensioneerden zullen vormen. De samenstelling van de bevolking heeft dus een weerslag op heel wat beleidsdomeinen, zoals huisvesting, economie, zorg, werkgelegenheid of vrije tijd.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De verouderingsgraad is een demografische indicator, die de verhouding weergeeft tussen het aantal inwoners ouder of gelijk aan 60 en het aantal inwoners jonger dan 20 jaar. Een verouderingsgraad boven de 100 betekent, dat er in de betreffende regio meer 60-plussers wonen dan <20-jarigen. Omgekeerd wijst een waarde onder de 100 op een kleiner aantal 60-plussers dan <20-jarigen. Bedraagt deze indicator 100, dan zijn beide groepen even groot.

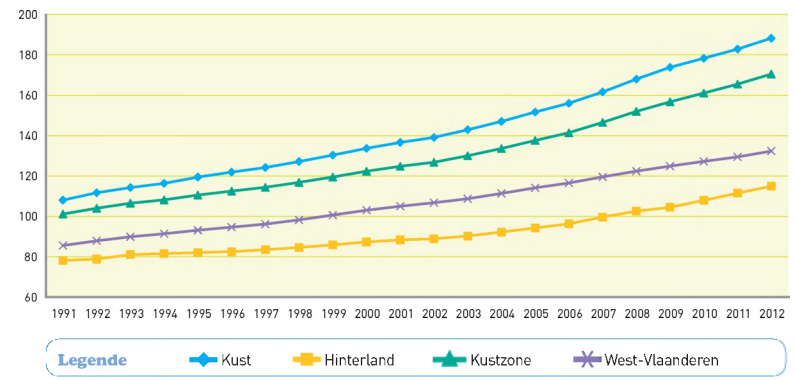
> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Al sinds 1991 worden de kustgemeenten gekenmerkt door een toenemende veroudering. Tot 2007 telden de hinterlandgemeenten per 100 inwoners nog meer jongeren dan ouderen. Sinds 2008 is ook in deze gemeenten een sterkere vergrijzing merkbaar. Het lijkt erop, dat de hinterlandgemeenten t.o.v. West-Vlaanderen aan een inhaalbeweging bezig zijn. Wat de veroudering betreft, vormt de kust geen homogeen gebied: sommige gemeenten worden sterker met de veroudering geconfronteerd dan andere. Met een verouderingsgraad van 119 scoort Bredene het laagst van alle kustgemeenten, terwijl Koksijde 3 mensen ouder dan 60 jaar telt per jongere onder de 20. Het toenemende aandeel aan ouderen stelt de lokale besturen voor heel wat uitdagingen. De stijgende zorgbehoefte zal een verhoogd appel op de zorgverlening betekenen. De afname van de actieve bevolking, die met de vergrijzing gepaard gaat, zal resulteren in een mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Ook het actief en zinvol bezig houden van een steeds grotere groep mensen zonder beroepsactiviteit stelt andere verwachtingen aan de lokale besturen. De vragen naar een aangepaste woonomgeving omvatten niet langer alleen het nodige groen en een toegankelijke openbare dienstverlening. Ze betreffen hoe langer hoe meer ook infrastructuur, die ontmoeting stimuleert, het samenwonen in een buurt herontdekt en de sociale cohesie versterkt.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

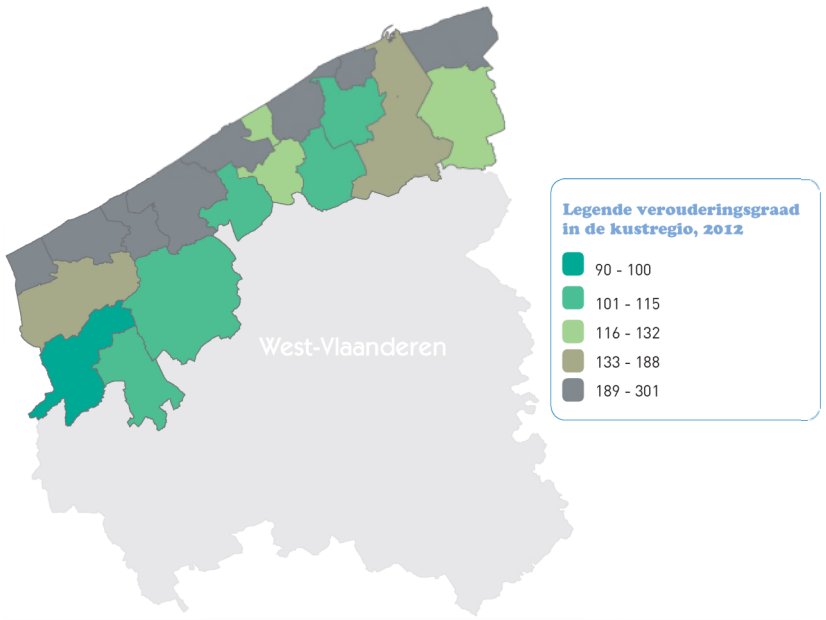
In de periode 2008-2012 nam de verouderingsgraad in elke gemeente van de kustzone toe. De hinterlandgemeenten zijn aan een inhaalbeweging bezig. Op basis van de bevolkingsprognoses wordt voor de kustgemeenten tegen 2025 een verouderingsgraad van 288 verwacht. Dit betekent dat de situatie van Koksijde in 2012 over 13 jaar voor alle kustgemeenten zal gelden.

Grafiek *Evolutie van de verouderingsgraad 1991-2012*

bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI) & Rijksregister op 01.01. van het jaar, verwerking Steunpunt Sociale Planning

Kaart *De verouderingsgraad in de kustzone, 2012*

bron: Rijksregister 01.01.2012, verwerking Steunpunt Sociale Planning

KANSARME BUURTEN

Auteur Stefanie Rammelaere
(Steunpunt Sociale Planning – Provincie West-Vlaanderen)

Lector Sarah Carpentier
(Centrum Sociaal Beleid, Universiteit Antwerpen)

De kustgemeenten hadden in 2010 nog steeds een hoger aandeel aan kansarme buurten dan de gemiddelde West-Vlaamse gemeente. 62% van alle kansarme buurten in West-Vlaanderen was in de gemeenten van de kustzone terug te vinden, waarvan de overgrote meerderheid in de kustgemeenten. Elke kustgemeente telde minstens één kansarme buurt. In 2010 was er aan de kust wel een globale verbetering opgetreden t.o.v. 2006: voor heel wat buurten was de situatie verbeterd. Volgens de door het Steunpunt Sociale Planning gehanteerde methode overschreden heel wat buurten in 2010 minder drempels dan in 2006. Wat de kansarme buurten betreft, lijken de kustgemeenten dus op de goede weg, maar er is nog steeds werk aan de winkel.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Kennis over de spreiding van de meest kwetsbare bevolkingsgroepen is onontbeerlijk, om een beleid te voeren, dat de ambitie heeft om hun kansarmoedesituatie te doorbreken. Daarom wil de West-Vlaamse kansarmoede-indicator de meest kwetsbare buurten in West-Vlaanderen in kaart brengen. Het gebruik van een louter West-Vlaamse dataset maakt deze indicator uniek.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator heeft betrekking op meerdere levensdomeinen in een statistische sector of buurt, die sterk aan elkaar gelinkt zijn. Een buurt wordt als 'kansarm' gedefinieerd, wanneer er een cumulatie van kansarmoedesituaties voorkomt. Concreet gaat het om 10 indicatoren, die 4 dimensies meten: demografie (bv. het aandeel aan eenoudergezinnen), huisvesting (bv. het aantal huurders ouder dan 60 jaar), onderwijs (bv. het aantal leerlingen in het buitengewoon onderwijs) en werkloosheid (laaggeschoolde werkzoekenden). Per dimensie werd een drempelwaarde berekend, die steeds de 15% meest kwetsbare buurten omvat. Scoort een buurt slecht op minstens 3 van de 4 dimensies, dan wordt zij als kansarm beschouwd. De indicator doet uitspraak op het niveau van de buurt en niet van de persoon. Om de evolutie in de tijd te meten, werd voor elke dimensie de drempelwaarde berekend op 2 verschillende meetmomenten (2006 en 2010), volgens eenzelfde methodologie. In elke buurt wordt dan nagegaan, of het aantal drempeloverstijgingen gelijk bleef, toenam, dan wel afnam. Omdat de drempelwaarde eveneens verandert doorheen de tijd, betreft het hier een relatieve evolutie eerder dan een absolute.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Voor de kustzone werden 411 buurten gescreend, waarvan 378 in de kustgemeenten en 33 in het hinterland. In het totaal werd 94,4% van de huishoudens onderzocht. Buurten met minder dan 100 huishoudens werden niet weerhouden, aangezien kleine totalen grote variaties kunnen geven in percentages. Het niet mee opnemen van deze buurten heeft geen invloed op de resultaten.

In 2010 telde West-Vlaanderen 92 kansarme buurten, of 11,7% van het gescreende aantal. De kustzone in haar totaliteit telde 57 kansarme buurten. Dit is 13,9% van alle buurten. Dit cijfer ligt dus iets boven het West-Vlaamse gemiddelde. 55 van deze 57 kansarme buurten lagen in de kustgemeenten zelf. De overige 2 buurten bevonden zich in de hinterlandgemeenten. Kansarme buurten komen dus veel vaker voor in de kustgemeenten dan in hinterlandgemeenten. Elke kustgemeente telde minstens 1 kansarme buurt. Oostende (21), Brugge (10) en Blankenberge (6) hadden de meeste kansarme buurten.

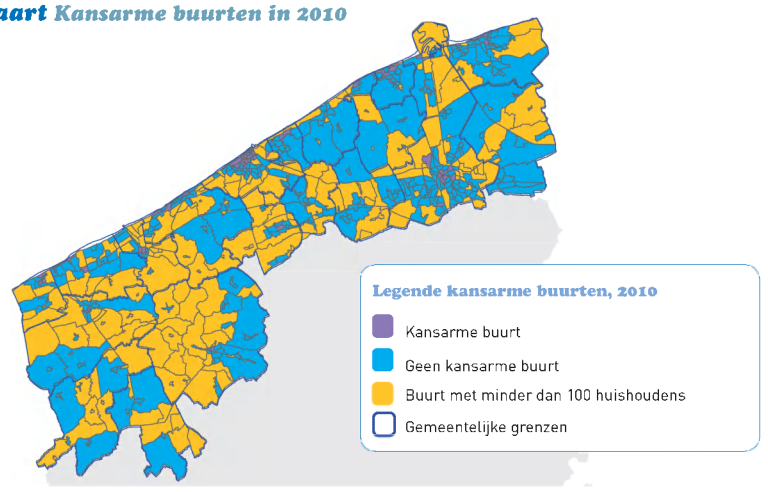
In de kustzone woonden in 2010 58.195 gezinnen of 22,2% van alle gezinnen in een kansarme buurt. Het aandeel aan gezinnen, dat in een kansarme buurt woonde, lag bijna dubbel zo hoog als het West-Vlaamse gemiddelde (11,7%). In de kustgemeenten woonde gemiddeld genomen 22,6% van de gezinnen in een kansarme buurt. Voor de hinterlandgemeenten ging het om 14,5% van de gezinnen.

Ondanks het feit dat de kust heel wat kansarme buurten kent, is er toch een positieve evolutie waar te nemen. In 2010 werden in heel wat buurten globaal genomen minder drempels overschreden dan in 2006. Kaart 2 illustreert dit heel goed: de kustlijn kleurt vrij groen, wat wijst op een verbetering van de situatie.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

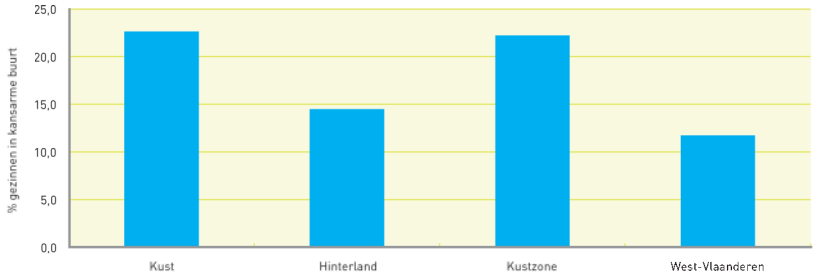
De resultaten van deze indicator, die een louter cijfermatige analyse geeft, dienen gecontextualiseerd te worden, als het beleid er effectief mee aan de slag wil gaan. De indicator brengt de evolutie van de meest kwetsbare buurten in beeld, maar de cijfers moeten aangevuld of genuanceerd worden met de lokale kennis en ervaringen van de veldwerkers.

Kaart *Kansarme buurten in 2010*

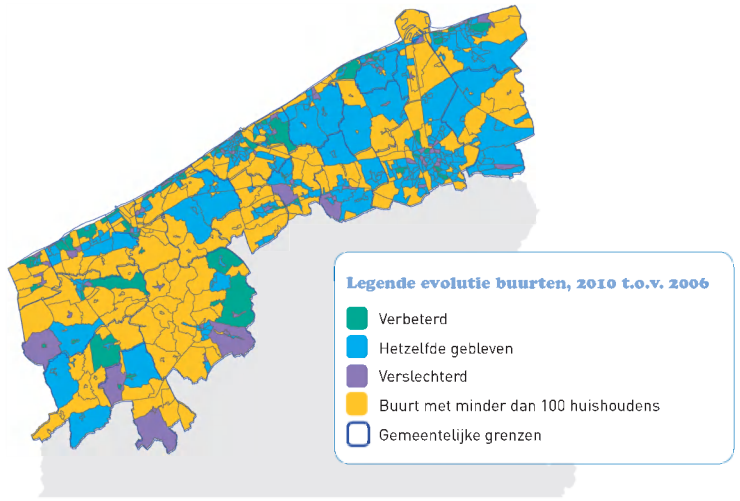
bron: Kansarmoedeatlas 2011, Steunpunt Sociale Planning

Grafiek *% gezinnen in kansarme buurt t.o.v. het totale aantal gezinnen in de regio, 2010*

bron: Kansarmoedeatlas 2011, Steunpunt Sociale Planning

Kaart *Evolutie kansarme buurten 2006-2010*

bron: Kansarmoedeatlas 2011, Steunpunt Sociale Planning

3. VERBETERING VAN MILIEU EN NATUUR

- BESCHERMD GEBIED
- KWALITEIT STRANDWATER
- RESTAFVAL
- OLIEVERVUILING OP ZEE
- COMMERCIËLE VISBESTANDEN BINNEN VEILIGE REFERENTIEWAARDEN
- KUSTEIGEN HABITAT EN KUSTSPECIFIEKE SOORTEN
- VERKEERSINTENSITEIT*

* Deze indicator wordt in een ander hoofdstuk besproken.

VERBETERING VAN MILIEU EN NATUUR

3

> WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

In een leefbare en aantrekkelijke omgeving en in een gezond milieu ontplooien mens en natuur zich optimaal. De Noordzee en de kust vormen het natuurlijke kader. Dit bijzondere gebied, met een grote soortenrijkdom en een enorme productiviteit, vraagt de nodige zorg. Naast belangrijke ecologische functies vervult het ook economische functies, zoals de productie van (zoet) water, ondersteuning van toerisme en recreatie, aanbieden van landschapskwaliteit, berging van water voor veiligheid, productie of onttrekking van nutriënten, ... Verder draagt het gebied ook bij tot het welzijn en de gezondheid van de kustbewoners. Een 'robuust' kustecosysteem zal zich bovendien beter kunnen weren tegen negatieve externe invloeden, zoals vervuiling en klimaatverandering.

> WAAR STAAN WE VANDAAG?

De kustzone maakt deel uit van een groter ecosysteem en heeft een duidelijke relatie met het achterland en de zee. Het gebied bevat unieke habitattypes, zowel langs zeezijde (de zandbanken en bij eb droogvallende slikwadden) als langs landzijde (de duinen en de getijdeonderhevige zoute slikken, schorren en zandstranden).

Langs landzijde staan vooral de resterende duincomplexen en de zilte slikken en schorren onder druk. Door de invloed van de mens op het kustecosysteem ontbreken er aan de kust uitgestrekte gebieden ongerepte natuur. In de loop van de twintigste eeuw verdween immers meer dan de helft van het duinenareaal onder gebouwen, wegen en tuinen. Dit leidde tot een verhoogde druk op kwetsbare soorten, door verlies en extreme versnippering van hun habitat. De stranden zijn recreatief heel aantrekkelijk en hebben dan ook een grote economische waarde. Het huidige beheer biedt echter weinig kansen voor een natuurlijke ontwikkeling van deze intens gebruikte habitat.

De duinen, slikken en schorren aan de kust zijn in ecologisch opzicht heel bijzonder. Ondanks de geringe oppervlakte van de kustecoregio (circa 0,5 % van het Vlaamse Gewest), komt ongeveer de helft van alle Vlaamse soorten er voor. Het duinendecreet en het aankoopbeleid van de Vlaamse overheid bieden garanties voor de bescherming van de duinen. Het duinenecosysteem ondervindt echter nog altijd schadelijke invloeden, zoals versnippering, 'vertuining' of oprukkend struweel. Ook de resterende open ruimte is sterk versnipperd en wordt gekenmerkt door een intensief, multifunctioneel gebruik.

Langs zeezijde groeit het besef dat de kusthabitats en de zandbanken ecologisch belangrijk zijn voor wat betreft productiviteit en biodiversiteit. Zo functioneren de schorren als kraamkamer voor garnaal en tong. In het Zwin wordt het slikken- en schorrengebied uitgebreid. Op zee worden meer en meer gebieden beschermd. Naast defensieve maatregelen, zoals het verbod op bepaalde activiteiten is er ook aandacht voor offensieve maatregelen. Een natuurbeleid met aandacht voor biodiversiteit in de Noordzee wint stilaan terrein.

In de Noordzee wordt veelal gevist met de boomkor. Daarbij slepen boten zware netten met kettingen over de bodem. Deze werkwijze woelt de bodem zwaar om en verstoort het gebied van de vissen die er leven. De methode zorgt bovendien voor ongewenste bijvangsten van niet-commerciële organismen en ondermaatse vis. Deze vorm van visserij legt ook een zware economische hypotheek. Ze vergt immers heel veel energie en focust vooral op soorten die al zwaar onder druk staan en waarvan de quota jaar na jaar strenger worden. Vanwege deze ecologische en economische nadelen staat de visserijsector dan ook sterk onder druk.

Water houdt zich niet aan bestuurlijke en politieke grenzen, evenmin als de effecten van verontreiniging. Daarom werden er op Europees niveau richtlijnen uitgewerkt rond zwemwaterkwaliteit en olieverontreiniging op zee. De waterkwaliteit wordt vooral bedreigd door moedwillige vervuiling op zee, of via de instroom van verontreinigd water (oppervlaktewater of ongezuiverd afvalwater) dat bij hevige neerslag in zee stroomt. Op zee is er reeds een verhoogde waakzaamheid voor olievervuiling. Hoewel het aantal olievlekken en hun volumes drastisch daalden, blijft het jaarlijks verontreinigde zeeoppervlak nog relatief groot. De internationaal vastgelegde milieukwaliteitsdoelstellingen voor olielozingen op zee werden nog niet gehaald. Niet alleen de natuur lijdt onder de verontreiniging van het zeewater. Ook de kusteconomie en het imago van de kust ondervinden schade, als bijvoorbeeld zwemzones gesloten dreigen te worden.

> WAT KUNNEN WE DOEN?

Natuur en milieu aan de kust staan blijvend onder druk. Daarom moeten de uiteenlopende menselijke activiteiten op zo'n manier beheerd worden, dat ze verenigbaar blijven met de bescherming en het duurzame gebruik van het mariene en kustmilieu.

De waterkwaliteit wordt zowel langs landzijde als langs zeezijde beïnvloed. Maatregelen zijn dan ook langs beide kanten noodzakelijk. De vervuiling kan op diverse manieren gereduceerd worden: door de behandeling van het stedelijke afvalwater uit te breiden dat via de kanalen richting zee komt, door afstromend water uit het hinterland vanuit de landbouw te verminderen, en door het gebruik van mest verder aan te pakken. Om de kwaliteit van het kustwater te verbeteren, moet daarnaast de werking van de overstorten verminderd worden. In bestaande stelsels kunnen sommige knelpunten eenvoudig aangepakt worden, maar vaak ligt de oplossing niet voor de hand, of zijn er grote investeringen nodig.

Doordat de kustlijn op Vlaams niveau van strategisch belang is voor heel wat kustspecifieke soorten, moet ingezet worden op het behoud van kusteigen, natuurlijke basisinfrastructuur en op de versterking van de kwalitatieve open ruimte. Alle overheden die een rol spelen bij de ruimtelijke invulling van de kust moeten daarbij samenwerken. De maatregelen zijn divers en van verschillende grootteorde: van versnippering wegwerken door bv. lijninfrastructuur in de grote natuurcomplexen aan te pakken, tot streekeigen groen aanplanten. Enkel op die manier kunnen de aanwezige natuurwaarden behouden en waar mogelijk versterkt en uitgebreid worden.

De natuurelementen aan de kust vormen onderdeel van het toeristische product. Ze moeten dan ook de nodige bescherming krijgen. De maatschappelijke winst van natuur wordt momenteel onvoldoende benut. Het nieuwe natuurcentrum en de ontpoldering nabij het Zwin bieden heel wat kansen op het vlak van recreatie en toerisme, waterbeheer en ecologie. Analoge, grotere, geïntegreerde projecten kunnen ook op andere plaatsen langs de kust uitgewerkt worden, zoals de Uitkerkse polder of de IJzermonding. Voor de kuststrook zou een 'robuustheid', zoals het geval is voor het Maaspark of de Hoge Kempen, kunnen resulteren in meer tewerkstelling, meer natuur en minder vervuild water naar zee. De realisatie van integrale kustreservaten, die de hele gradiënt kustwater – duinen – polder omvatten, laat momenteel nog op zich wachten.

Een goed beheer van de beschermde gebieden is even noodzakelijk als de afbakening en juridische vastlegging ervan. Dit kan door de beschermingsstatuten effectief in te vullen en beheersplannen op maat op te stellen. Vanaf de start moet gewerkt worden aan een goed overleg, waarbij respect en begrip voor de belangen van de diverse actoren centraal staan. Enkel op deze manier wordt een breed gedragen beheer mogelijk, dat alle actoren en de natuur ten goede komt.

Om tot goede resultaten te komen, is een verdere bewustmaking van alle betrokkenen noodzakelijk. De verdere uitbouw van voorzieningen voor natuur- en milieueducatie, zoals bezoekerscentra, vormt een belangrijke schakel om het brede publiek te sensibiliseren.

BESCHERMD GEBIED

Auteur Niko Boone
(Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek)

Lector Maurice Hoffmann
(UGent)

Van de totale oppervlakte van de kustgemeenten geniet zo'n 22% een of andere vorm van bescherming met het oog op natuurbehoud. Dit aandeel is hoger dan in het hinterland (± 16%) en de rest van Vlaanderen (± 14%). In de smalle strook langs de kust (de kustduinen) is 81% van de beschikbare open ruimte beschermd. Bovendien is het aandeel aan reservaatgebied in de kustgemeenten dubbel zo hoog als in het Vlaamse Gewest en 4 keer zo hoog als in het hinterland. Naast de hoge juridische bescherming krijgen dus relatief gezien ook meer terreinen een aangepast natuurbeheer. In de periode 2008-2010 werden nieuwe terreinen in beheer genomen, maar werd geen bijkomend natuurreservaat erkend.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

In de kustregio is de druk op de open ruimte heel hoog. De juridische bescherming van natuurgebieden en landschappen is daarom een belangrijk instrument tegen veranderingen in het landgebruik, die nadelig zijn voor de bijzondere natuurwaarden aan de kust.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator 'Beschermd gebied' geeft de evolutie weer van de oppervlakte erkende en Vlaamse natuurreservaten in de kustgemeenten en het hinterland (grafiek 1). Het gaat om natuurreservaten beheerd door respectievelijk erkende terreinbeherende verenigingen en het Agentschap voor Natuur en Bos, en waarvoor een goedgekeurd beheersplan bestaat. Wel wordt een grotere oppervlakte natuurreservaat beheerd, maar hiervoor bestaat nog geen beheersplan, of de Vlaamse overheid erkende het reservaat nog niet. Een voorbeeld hiervan is de Zwinvlakte. Het Vlaamse Gewest kocht dit gebied in 2006 aan, maar het kreeg nog niet het statuut van Vlaams natuurreservaat. Deze oppervlakte is dus niet meegerekend.

Daarnaast vergelijkt de indicator de oppervlakte beschermd gebied in de kustgemeenten met de situatie in het hinterland en Vlaanderen. Het gaat om gebieden die beheerd worden in functie van natuurbehoud of beschermd worden door Vlaamse of Europese regelgeving: de Vlaamse en erkende natuurreservaten, bosreservaten, militaire domeinen met natuurprotocol, Vogel- en Habitatrichtlijngebieden, Ramsargebieden, gebieden beschermd door het Duinendecreet en de VEN-gebieden (Vlaams Ecologisch Netwerk). De beschermingsstatuten kunnen elkaar overlappen. Zo zijn meerdere Vogelrichtlijngebieden deels ook Habitatrichtlijngebied en liggen natuurreservaten vaak in VEN-gebied. Grafiek 2 geeft het aandeel aan beschermd gebied weer ten opzichte van de totale oppervlakte open ruimte in de kustgemeenten en de kustduinen, het hinterland en Vlaanderen. Grafiek 3 toont het oppervlakteaandeel van de verschillende beschermingsstatuten ten opzichte van de totale oppervlakte van de verschillende zones.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

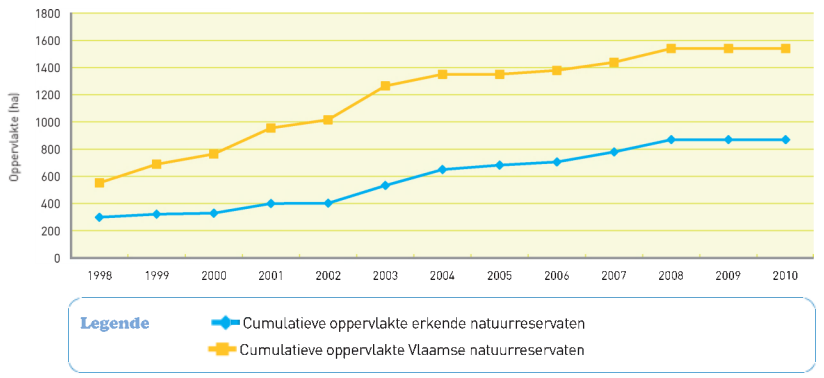
De eerste aankopen van natuurreservaten in de kustregio dateren van de periode 1956-1965 met de aankoop van het staatsnatuurreservaat De Westhoek in De Panne. Sindsdien zijn meer gebieden aangekocht, met vanaf eind de jaren 1990 een aanzienlijke stijging. De erkenningsprocedure volgde die stijging tot 2008. Tussen 2008 en 2010 namen zowel ANB als de erkende terreinbeherende verenigingen nieuwe terreinen in beheer, maar erkende de Vlaamse overheid geen bijkomend natuurreservaat. Een vergelijkbare trend doet zich voor op Vlaams niveau.

Het percentage beschermd gebied (met Vlaamse en internationale beschermingsstatuten) is in de kustgemeenten (± 22%) hoger dan in het hinterland (± 16%) en de rest van Vlaanderen (± 14%). Wanneer enkel de open ruimte in beschouwing genomen wordt - dit is alle ruimte behalve de bebouwing, bedrijventerreinen, infrastructuur, zee- en luchthavens - is het percentage beschermd gebied in de kustgemeenten (± 28%) eveneens hoger dan in het hinterland (± 17%) en de rest van Vlaanderen (± 19%). Als enkel de kustduinen beschouwd worden, dan bedraagt het aandeel aan beschermde open ruimte 81%. In het hinterland komen grote, voor vogels belangrijke gebieden voor (Oostkustpolders, IJzervallei). Het aandeel aan Vogelrichtlijn- en Ramsargebied in de totale oppervlakte is er hoger dan in de kustzone en in Vlaanderen. In de kustgemeenten krijgen relatief gezien meer terreinen een aangepast natuurbeheer, naast de hoge juridische bescherming. Het percentage reservaatgebied is er dubbel zo hoog als in het Vlaamse Gewest en 4 keer zo hoog als in het hinterland

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

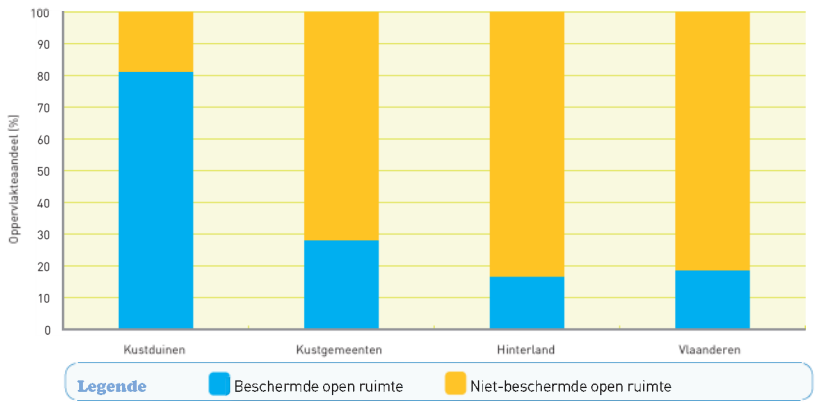
De afbakeningsprocedures in het kader van Vlaamse en Europese regelgeving zijn vrijwel afgerond. Een uitzondering vormt het VEN, waarvan in Vlaanderen nog zo'n 35.000 ha aangeduid moet worden. Dit kan nog voor een verschuiving in de indicator zorgen. Tegenwoordig zet het beleid vooral in op de invulling van de beschermingsstatuten. Dat gebeurt meestal door het oprichten van natuurreservaten en het opmaken van beheersplannen. De oppervlakte getijdennatuur in het Zwin zal uitgebreid worden.

Grafiek 1 *Oppervlakte erkende natuurreservaten en Vlaamse natuurreservaten langs de kust en in het hinterland (1998 – 2010)*

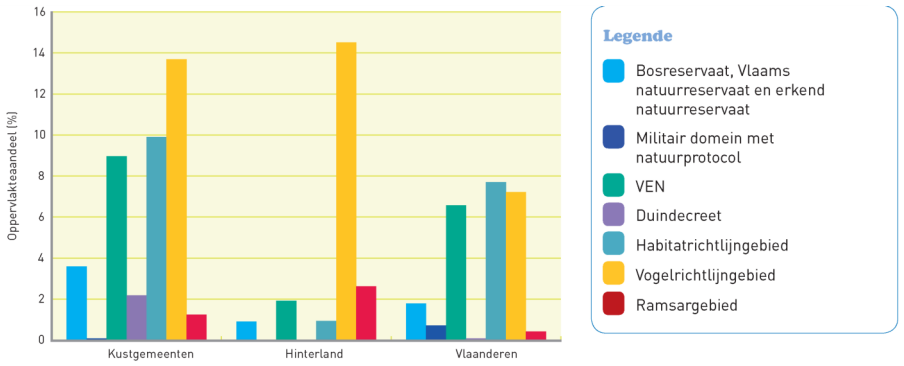
bron: Agentschap voor Natuur en Bos

Grafiek 2 *Vergelijking van het oppervlakteaandeel beschermde en niet-beschermde open ruimte in de kustduinen, de kustgemeenten, het hinterland en Vlaanderen (2011)*

bron: Agentschap voor Natuur en Bos, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

Grafiek 3 *Oppervlakteaandeel van de verschillende beschermingsstatuten in de kustgemeenten, het hinterland en Vlaanderen (2011)*

bron: Agentschap voor Natuur en Bos, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

KWALITEIT VAN HET STRANDWATER

Auteur Maarten De Groof
(Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij)

Lector Jan Pieters
(UGent)

Sinds 2011 wordt de zwemwaterkwaliteit opgevolgd op basis van de Europese Zwemwaterrichtlijn 2006/7/EG. Uitgaand van de resultaten van de afgelopen 4 jaar worden de zwemwateren in 4 klassen onderverdeeld: Uitstekend, Goed, Aanvaardbaar en Slecht. 40,4% van de meetplaatsen in de badzones aan de kust behoorde tot de klasse 'Uitstekend'. 52,4% scoorde 'Goed' en 7,2% kreeg de kwalificatie 'Aanvaardbaar'.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

De beleving van de zee heeft, naast het visuele aspect, vooral te maken met de mogelijkheden tot zwemmen en pootjebaden. De laatste decennia groeide het recreatieve gebruik van het strandwater sterk. Niet alleen nam het aantal recreanten toe, er was bovendien een steeds verdergaande diversificatie van vormen en combinaties van strand- en waterrecreatie. Zeewater kan niet behandeld worden. De waterkwaliteit ervan is afhankelijk van de milieukwaliteit van de omgeving. De kwaliteit van het zeewater is echter van groot belang, om de burger te beschermen tegen de gezondheidsrisico's van baden in vervuild water. Omdat wateren zich niet houden aan bestuurlijke en politieke grenzen, evenmin als de effecten van verontreiniging, werd op Europees niveau een richtlijn betreffende de zwemwaterkwaliteit uitgewerkt.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator 'Strandwaterkwaliteit' wordt gedefinieerd als het percentage van de bemonsterde zwemzones aan de Vlaamse kust, die tot de verschillende kwaliteitsklassen behoren, zoals die opgenomen zijn in de Europese Zwemwaterrichtlijn (2006/7/EG). Deze richtlijn verdeelt de zwemwateren in 4 kwaliteitsklassen (Uitstekend, Goed, Aanvaardbaar en Slecht) en dit op basis van de meetresultaten van de voorgaande 4 jaar.

Om deze indicator te bepalen, meet de Vlaamse Milieumaatschappij, in opdracht van het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid, naast een aantal fysische en chemische parameters ook, of het water kiemen bevat, die schadelijk kunnen zijn voor de gezondheid van de baders.

Van juni tot en met 15 september worden de 42 badzones aan de kust gemiddeld anderhalve keer per week bemonsterd. Bij overschrijding van de minimumnorm voor ten minste één van de gemeten parameters, worden controlestalen genomen, om de zwemwaterkwaliteit op te volgen.

De normen zijn gebaseerd op een door de Wereldgezondheidsorganisatie aanvaarde ziektedruk van 5 tot 10 maag-darmontstekingen en 2 tot 4 luchtwegontstekingen per 100 recreanten.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

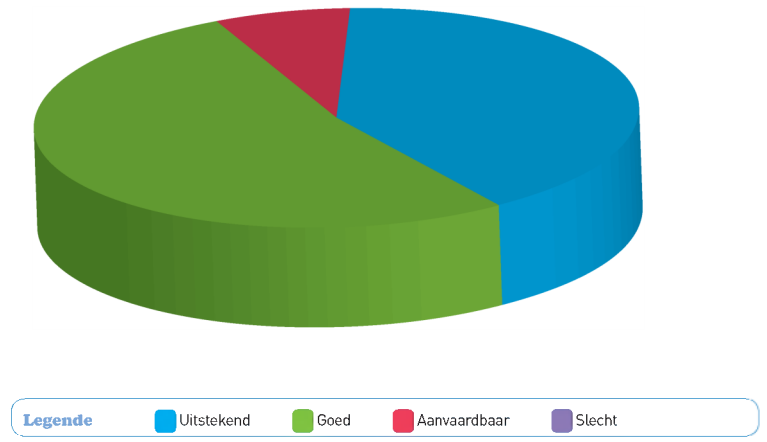
In 2011 behoorden 17 (40,4%) meetplaatsen tot de klasse 'Uitstekend', 22 (52,4%) tot de klasse 'Goed' en 3 (7,2%) tot de klasse 'Aanvaardbaar'. Er was dus geen enkele meetplaats, die de kwalificatie 'Slecht' kreeg. Dat er in Vlaanderen nog meetplaatsen deel uitmaken van de klasse 'Aanvaardbaar', heeft veel te maken met de instroom van verontreinigd oppervlaktewater, o.a. via de IJzer, het kanaal Gent-Oostende, de Blankenbergse Vaart en het Leopoldkanaal. Daarbij komt, dat de aanwezigheid van paarden, honden en vogels op het strand, het gebrek aan sanitaire voorzieningen en vooral de weersomstandigheden (overstortwerking door felle neerslag) een negatieve rol kunnen spelen.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

De Zwemwaterrichtlijn heeft 2 doelstellingen: enerzijds streeft ze ernaar om de kwaliteit van het milieu te behouden, te beschermen en te verbeteren, anderzijds wil ze de gezondheid van de baders beschermen. De richtlijn draagt dus ook bij tot een positief imago op het vlak van milieu en toerisme.

Ten laatste eind 2015 moeten alle zwemwateren minstens tot de klasse 'Aanvaardbaar' behoren. Daarnaast moeten er realistische en evenredige maatregelen genomen worden, om het aantal als 'Uitstekend' of 'Goed' ingedeelde zwemwateren te doen toenemen.

Grafiek ***Procentuele onderverdeling in de verschillende kwaliteitsklassen (Uitstekend, Goed, Aanvaardbaar, Slecht) van de meetplaatsen van de badzones aan de kust volgens de zwemwaterrichtlijn 2006/7/EG (2011)***

bron: Vlaamse Milieumaatschappij

RESTAFVAL

Auteur Maarten De Groof
(Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij)

Lector Jan Pieters
(UGent)

In 2010 produceerden de kustgemeenten gemiddeld 219 kg restafval per inwoner, tegenover 462 kg in 1994. Toch liggen deze cijfers nog ver boven het West-Vlaamse en Vlaamse gemiddelde, met respectievelijk 173 en 150 kg per inwoner. De Vlaamse overheid streeft er samen met de gemeenten naar, om de hoeveelheid restafval zo laag mogelijk te houden. Door een beleid, dat gericht is op preventie van afvalstoffen, hergebruik, recyclage en composteren, zijn de kustgemeenten er de afgelopen decennia in geslaagd, om de hoeveelheid restafval te halveren. Dat het cijfer aan de kust nog hoger ligt dan in de rest van West-Vlaanderen en heel Vlaanderen, is mee toe te schrijven aan het toerisme.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Grote hoeveelheden restafval moeten opgehaald en verwerkt worden. De uiteindelijke verwijdering van deze afvalstoffen (verbranden) heeft een grote impact op het milieu: verlies van grondstoffen en energie, emissies in bodem, water en lucht, en ruimtebeslag. De emissies worden sterk beperkt, maar vergen dan weer de inzet van extra grondstoffen en energie. Het afvalstoffen- en materialenbeleid heeft tot doel de gezondheid van mens en milieu te vrijwaren tegen de schadelijke invloed van de productie en het beheer van afvalstoffen, en de verspilling van materialen en energie tegen te gaan. Deze doelstelling kan gerealiseerd worden door zoveel mogelijk afval te voorkomen of selectief in te zamelen, om materiaalkringlopen door hergebruik, compostering of recyclage te sluiten. Het restafval dat toch nog ontstaat, wordt verwerkt met het oog op maximale energierecuperatie.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator drukt de hoeveelheid restafval uit, die per inwoner verbrand wordt, en is rechtstreeks gerelateerd aan de individuele productie van afval en aan het consumptiepatroon. Een verminderde hoeveelheid restafval is tevens een indicatie voor afvalpreventie en selectieve inzameling. Concreet wordt de indicator 'Restafval' gedefinieerd als de totale hoeveelheid terminaal te verwijderen huishoudelijk afval (huisvuil, grofvuil, gemeentevuil, sorteerresidu van PMD), ongeacht de inzamelwijze (huis-aan-huis, containerpark, enz.), gedeeld door het aantal permanente inwoners per gemeente.

Het 'Uitvoeringsplan milieuverantwoord beheer van huishoudelijke afvalstoffen' stelt voorop, dat vanaf 2010 op Vlaams niveau nog maximaal 150 kg restafval per inwoner opgehaald mag worden, met een maximum van 180 kg per inwoner op gemeenteniveau.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

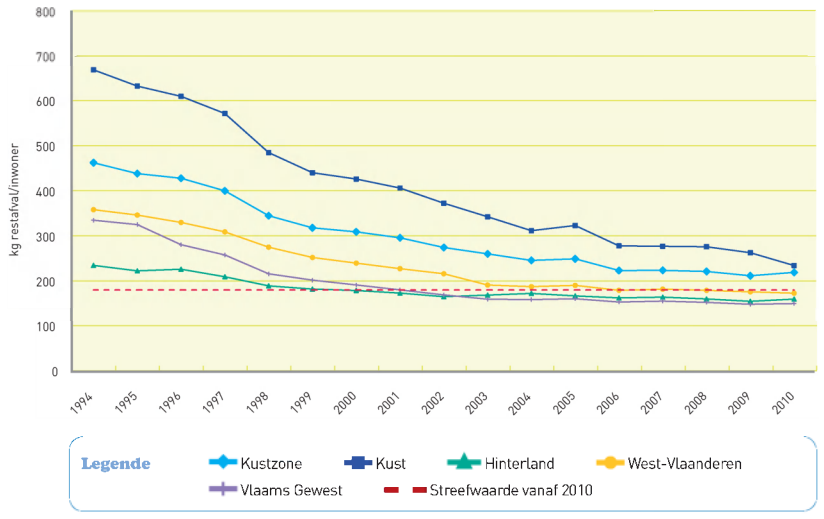
De gemeenten in de kustzone legden al een lange weg af inzake de reductie van restafval. In 1994 produceerden ze gemiddeld 462 kg restafval per inwoner, tegenover 219 kg in 2010. Toch liggen deze cijfers nog ver boven het gemiddelde voor West-Vlaanderen (173 kg per inwoner) en het Vlaamse Gewest (150 kg per inwoner). Ook de streefwaarde van het Uitvoeringsplan, een maximum van 180 kg restafval in 2010, was voor het merendeel van de kustgemeenten nog veraf, tenzij er rekening gehouden wordt met factoren zoals toerisme. Daarnaast bleek ook de langetermijndoelstelling, om het restafval in 2010 tot 150 kg per inwoner te reduceren, ver buiten bereik te blijven. In 2010 produceerden de gemeenten in het hinterland gemiddeld 160 kg restafval per inwoner. De laatste jaren daalde de hoeveelheid restafval in het merendeel van de hinterlandgemeenten.

Meer en meer gemeenten voeren dan ook een of andere vorm van diftar (het principe 'de vervuiler betaalt') in, om hun burgers te stimuleren, om afval te vermijden of selectief in te zamelen. Door het toerisme hebben de kustgemeenten wel een verhoogde huisvuilproductie. Daardoor hebben ze het moeilijk, om de doelstellingen inzake preventie, selectieve inzameling en eindverwerking te halen. Om de invloed van het toerisme op de afvalproductie enigszins in rekening te brengen, krijgen de kustgemeenten correctiefactoren toegekend. Deze correctiefactor is een raming van de toeristische impact. Hij houdt daarnaast ook rekening met het leeftijdsprofiel van de bevolking en met het aandeel aan appartementen. Na toepassing van de correctiefactoren voldoen alle kustgemeenten sinds 2010 aan de doelstelling van maximaal 180 kg restafval per inwoner. Daarnaast splitsen kustgemeenten de hoeveelheid vergelijkbaar bedrijfsafval af, dat ze inzamelen bij kleine zelfstandigen en kmo's (cafés, restaurants, bakkers, enz.). Hierdoor kunnen ze hun hoeveelheid huishoudelijk restafval aanzienlijk doen dalen.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

Om de hoeveelheid te verwijderen afval te doen dalen en zo aan de doelstellingen te voldoen, worden er van de gemeenten en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden in de kustzone extra inspanningen verwacht. Sinds 2011 zoekt OVAM samen met de gemeenten met een te hoog restafvalcijfer (hoger dan 180 kg per inwoner per jaar na toepassing van de correctiefactoren) naar mogelijkheden, om de hoeveelheid restafval verder te reduceren. Een strengere toegangscontrole op het containerpark, samen met een strenger toezicht op de grofvuilcontainer, zorgden reeds voor een afname van de hoeveelheid grofvuil tot op het Vlaamse gemiddelde. De komende jaren zal er gefocust worden op de afname van de hoeveelheid huisvuil. Diftar stimuleert de burgers, om afval te voorkomen en beter te selecteren (want dit is goedkoper). De gedifferentieerde tarieven worden berekend op basis van de verwerkingskosten van het restafval. Op deze manier worden de verwerkingskosten volledig aan de verbruiker doorgerekend. Er zijn een groot aantal beleidsmaatregelen voorhanden, om de hoeveelheid terminaal te verwijderen huishoudelijke afvalstoffen te reduceren. De gemeenten (en zeker de kustgemeenten) moeten dan ook streven naar een optimale instrumentenmix van sensibilisatie, informatie, aanbod van faciliteiten, tarifering en handhaving.

Grafiek *Evolutie van de restafvalcijfers, 1994 – 2010*

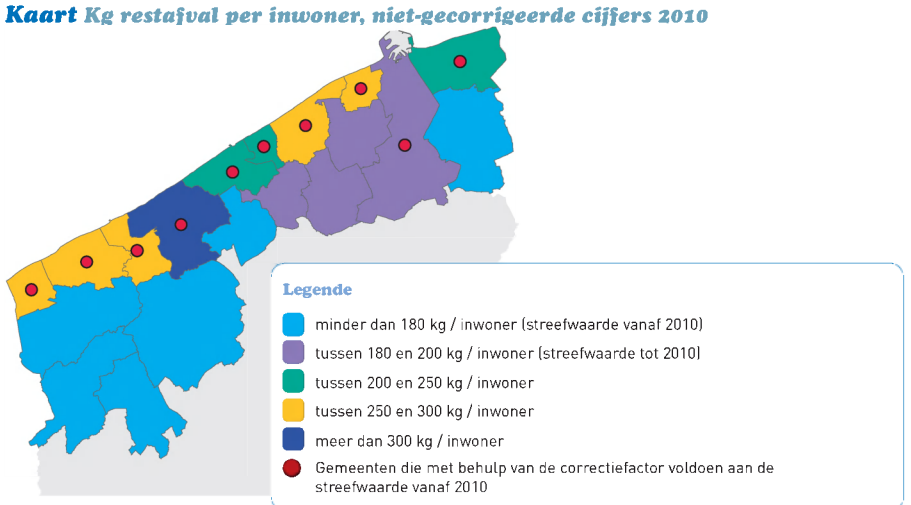
bron: OVAM

Tabel *Correctiefactoren voor het toerisme en de restafvalcijfers van de kustgemeenten, 2010*

	correctiefactor	kg restafval/inwoner in 2010	gecorrigeerd kg restafval/ inw 2010
Blankenberge	1,76	281,8	160,1
Bredene	1,47	236,1	161,1
Brugge	1,14	191,2	167,2
De Haan	2,08	269,7	129,6
De Panne	1,94	263,6	136,1
Knokke-Heist	1,64	247,7	150,9
Koksijde	1,78	268,7	150,6
Middelkerke	1,94	335,6	172,6
Nieuwpoort	2,09	250,2	119,9
Oostende	1,38	234,8	170,7

bron: OVAM

Kaart *Kg restafval per inwoner, niet-gecorrigeerde cijfers 2010*

bron: OVAM

OLIEVERVUILING OP ZEE

Auteur Sigrid Maebe, Jean-Pierre Vogt
(Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee en het Schelde-estuarium)

Lector Wouter Courtens
(Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek)

De Noordzee vormt een bijzonder gebied, waar geen visueel waarneembare operationele olielozingen toegestaan zijn (wetgeving MARPOL 73/78). Toch werden er in 1992 nog 54 olielozingen geconstateerd vanuit de lucht. In 2011 werden er maar 11 olielozingen meer vastgesteld. Ook het jaarlijks geschatte volume geloosde olie toont een dalende tendens. De strengere maatregelen en het verhoogde toezicht hebben blijkbaar een positief effect.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

België heeft een drukbevaren zeegebied, met elk jaar om en bij de 100.000 scheepsbewegingen. Dit zorgt voor een hoog risico op olieverontreiniging, omdat elk schip olie aan boord heeft, als lading of als brandstof. Olieresten kunnen moedwillig overboord gepompt worden, de zgn. 'operationele olielozingen'. Daarnaast zijn er ook accidentele olieverontreinigingen, die echter niet in een eenduidige indicator te vatten zijn.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

In 1991 werd het programma voor toezicht vanuit de lucht opgestart. Sindsdien vliegt een specifiek uitgerust toezichtsvliegtuig van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) jaarlijks zo'n 200 tot 250 uur boven het Belgische zeegebied, op zoek naar olieverontreiniging. De olievlekken worden opgespoord door middel van sensoren, zoals een radar en een IR-camera. Het toezicht werd in 2004 verder aangevuld met satellietbeelden, die een rol spelen als eerste alarmering voor olievlekken.

Via het luchttoezicht, uitgevoerd door de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM/KBIN), is het mogelijk, om een indicatie van de graad van olievervuiling weer te geven. Van elke waargenomen olievlek wordt ook het volume geschat. Dit gebeurt door het olieoppervlak in kaart te brengen en de dikte van de olielaag te schatten op basis van de kleur. Wanneer een schip op heterdaad betrapt wordt, verzamelen de operatoren al het bewijsmateriaal en stellen ze een proces-verbaal op.

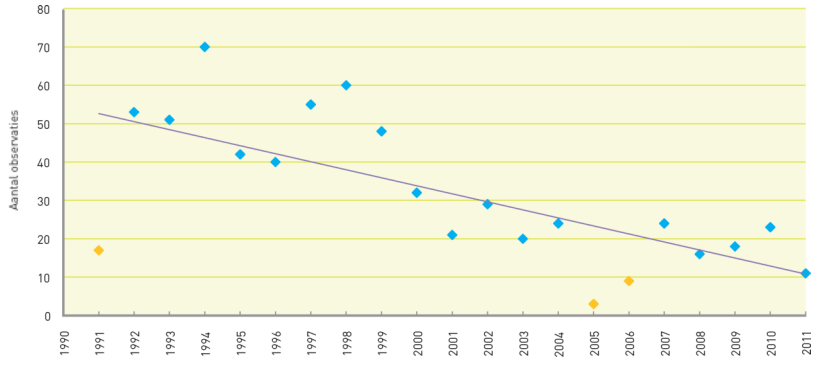
> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

De resultaten tonen een duidelijke, dalende tendens in het jaarlijkse aantal opgespoorde olieverontreinigingen in de Belgische zone. In 1992 werden nog 54 olielozingen vastgesteld, in 2011 slechts 11. Uit statistische analyses is gebleken, dat het aantal olieverontreinigingen sinds de jaren 1990 met meer dan twee derde afnam. De jaarlijks waargenomen olievolumes daalden zelfs met bijna 90%. Het is duidelijk dat de strengere wetgeving en de verhoogde controles een afschrikkend effect hebben. Dit zijn echter niet de enige maatregelen, die tot dit resultaat geleid hebben. Zo is er in België sinds 2003 een 'nultolerantie'-beleid van kracht. Hierdoor worden alle op heterdaad betrapte schepen nu vervolgd. De Noordzee werd als 'Speciaal Gebied' erkend, waardoor er de strengste olielozingsnormen gelden en de schepen werden voortaan verplicht, om hun olieafval in Europese havens af te geven.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

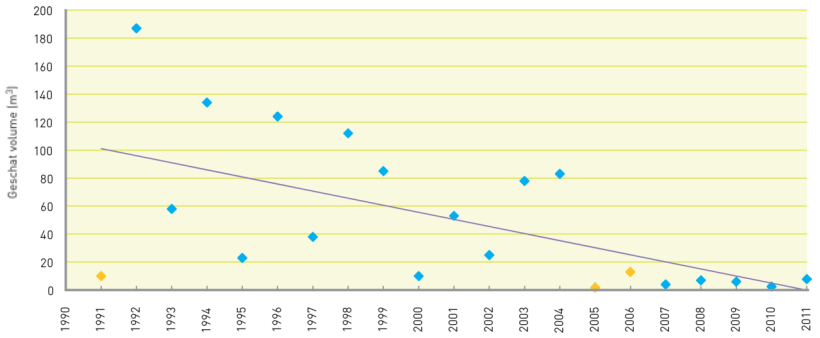
Hoewel het aantal olievlekken en hun volume drastisch gedaald zijn, blijft het jaarlijks verontreinigde zeeoppervlak nog relatief hoog. Dit verklaart waarschijnlijk, waarom de internationaal vastgelegde milieukwaliteitsdoelstellingen voor olielozingen op zee nog niet gehaald werden. Deze OSPAR-norm stelt dat slechts 10% van de gestrande zeekoeten met olie besmeurd mag zijn. Verdere waakzaamheid blijft dus geboden.

Grafiek 1 *Aantal geobserveerde olievervuilingen in de Belgische zone, 1991-2011*

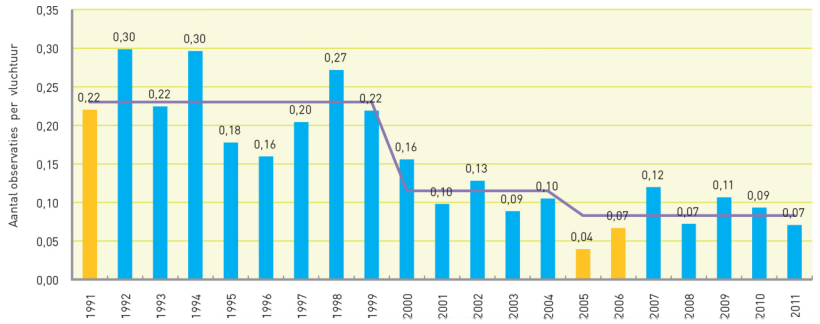
bron: Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee

Grafiek 2 *Het jaarlijkse geschatte olievolume (m³) van illegale olielozingen in de Belgische zone, 1991-2011*

bron: Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee

Grafiek 3 *Aantal geobserveerde olielozingen per vlieguur in de Belgische zone, 1991-2011*

bron: Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee

COMMERCIËLE VISBESTANDEN BINNEN VEILIGE REFERENTIEWAARDEN

Auteur Kelle Moreau
(Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek – Visserij)

Lector Filip Volckaert
(KU Leuven)

Hoewel momenteel slechts 7 Noordzeevisbestanden aan het MSY-referentiekader getoetst kunnen worden, vertoont de indicator 'aantal commerciële visbestanden binnen veilige referentiewaarden' een positieve evolutie. Het aantal gezonde visbestanden steeg sinds 2005 tot een historisch maximum van 4 (haring, schelvis, koolvis en schol) in 2011. Het makreelbestand scoort sinds 2006 positief voor het biomassacriterium, maar kent nog een te hoge visserijsterfte. De bestanden van kabeljauw en tong scoorden de laatste jaren nog negatief op beide criteria.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

De toenemende vraag naar visserijproducten leidde tot overbevissing, waardoor soorten achteruitgaan of zelfs dreigen te verdwijnen. Sinds 2010 wordt een toestand van 'Maximale Duurzame Opbrengst' (*maximum sustainable yield of MSY*) gehanteerd als het te bereiken gezonde populatieniveau, o. m. voor de visbestanden uit de Noordzee (waar mogelijk tegen 2015). Een visbestand wordt hierbij gedefinieerd als een groep individuen van de betreffende soort die zich onderling voortplanten, maar niet met andere bestanden van dezelfde soort. Onder de MSY-toestand wordt verstaan, dat de biomassaniveaus van de betrokken bestanden voldoende hoog zijn, om de Maximale Duurzame Opbrengst te produceren. Bij het oogsten van deze extra productie, moeten de individuele visbestanden dus voldoende groot blijven, om hun voortplantingspotentieel te behouden. Ook de visserijmogelijkheden in de daaropvolgende jaren mogen dus niet in het gedrang komen. MSY is dan ook een beheersinstrument, dat een gezonde toestand van geëxploiteerde visbestanden op lange termijn beoogt. In een duurzaamheidskader is het bijgevolg uitermate relevant.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Het beoordelen van visbestanden in MSY-context bestaat uit het toetsen van de biomassa (*spawning stock biomass* of SSB is de biomassa van dat deel van de populatie dat zich kan voortplanten) en de visserijsterfte (F) aan de bestandsspecifieke MSY-referentiewaarden voor deze beide parameters. Opdat ze een positieve score zouden kunnen krijgen, geldt voor elk van de bestanden dat SSB groter moet zijn dan de MSY-referentiewaarde voor biomassa (MSY $B_{trigger}$) én dat F kleiner moet zijn dan de MSY-referentiewaarde voor visserijsterfte (F_{MSY}). De indicator beschrijft dan het aantal bestanden, dat de gezonde MSY-toestand in een gegeven jaar bereikt heeft, en de evolutie van dat aantal door de jaren heen. Voor vele visbestanden zijn de referentiewaarden echter nog niet bekend. Daarom kan deze indicator enkel die bestanden opnemen, waarvoor het MSY-referentiekader wél bekend is. Dit komt neer op de bestanden van de volgende 7 soorten: haring, kabeljauw, schelvis, koolvis, makreel, schol en tong. Er zijn nog 2 redenen, om bij de interpretatie enige voorzichtigheid aan de dag te leggen. Sinds 2010 is het referentiekader gewijzigd. Voordien golden andere – overwegend minder strenge – doelstellingen. Verder wordt een aantal van de beoordeelde visbestanden volgens gefaseerde plannen beheerd, die in de huidige fase grenswaarden voor SSB en F hanteren, die verschillen van de MSY-doelen (vnl. uit socio-economische overwegingen).

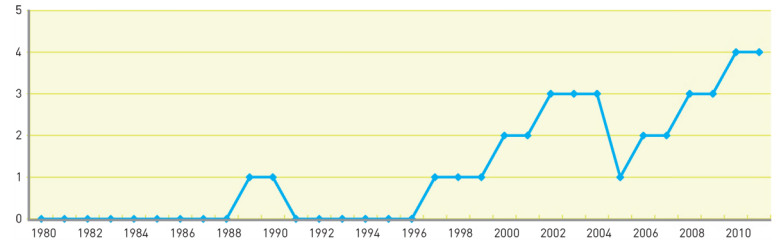
> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Voor alle jaren in de periode 1980-2011 geeft Grafiek 1 het aantal van de 7 geselecteerde bestanden weer, dat de MSY-toestand bereikt heeft. De toestand van de betrokken bestanden werd hiertoe, voor de hele tijdreeks, getoetst aan de momenteel bekende MSY-referentiewaarden. Het is duidelijk dat de indicator een positieve evolutie vertoont. Daarbij steeg het aantal bestanden in MSY-evenwicht sinds 2005 tot een historisch maximum van 4 gezonde bestanden (haring, schelvis, koolvis en schol) in 2010-2011. Sinds 2006 scoort het makreelbestand positief voor het biomassacriterium, maar het kent nog een te hoge visserijsterfte. De bestanden van kabeljauw en tong scoorden de laatste jaren nog negatief op beide criteria.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

Het herstel van steeds meer visbestanden toont aan, dat de huidige manier van beoordeling en de implementatie van adviezen werken. Bovendien zal de overstap naar de volgende fase van de beheersplannen het aantal gezonde bestanden naar alle verwachtingen verder opdrijven. Verder moet het MSY-kader voor steeds meer bestanden bekend raken. Aangezien gemengde visserijen meerdere soorten samen bevissen, zal een belangrijke methodologische verbetering erin bestaan, om beheersplannen voor meerdere soorten tegelijk op te stellen, in tegenstelling tot de huidige, individuele soortbenadering.

***Grafiek** Aantal commerciële visbestanden uit de Noordzee binnen veilige referentiewaarden of in gezonde MSY-toestand (ten opzichte van een totaal van 7 beoordeelbare bestanden)*

bron: Bestandsbeoordelingen International Council for the Exploration of the Sea (ICES)

***Tabel** Commerciële visbestanden uit de Noordzee binnen veilige referentiewaarden of in gezonde MSY-toestand (situatie 2011)*

KABELJAUW / TONG	MAKREEL	F_{MSY}	NIET DUURZAAM BEVIST	LAAG -> VISSERIJSTERFTE -> HOOG
	HARING / SCHELVIS / KOOLVIS / SCHOL		DUURZAAM BEVIST	
MSY $B_{TRIGGER}$				
VERMINDERD VOORTPLANTINGSPOTENTIEEL	INTACT VOORTPLANTINGSPOTENTIEEL			
LAAG -> BIOMASSA PAAISTAND -> HOOG				

bron: Bestandsbeoordelingen International Council for the Exploration of the Sea (ICES)

KUSTEIGEN HABITAT EN KUSTSPECIFIEKE SOORTEN

Auteur Sam Provoost
(Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek)

Lector Dries Bonte
(UGent)

Een nauwgezette opvolging van de toestand en veranderingen ervan is essentieel, om de karakteristieke biodiversiteit aan de kust op een zo natuurlijk mogelijke manier te behouden en versterken. De inventarisatie van fauna en flora aan de kust laat momenteel geen regelmatige actualisering van deze indicator toe, zowel voor de oppervlakte kusteigen habitat als voor de kustspecifieke soorten. Wat het behoud van de kenmerkende kustflora betreft, blijken naast begrazingsbeheer ook ingrijpende eenmalige maatregelen nodig te zijn, zoals ontstruwelen of afgraven. Voor heel zeldzame soorten is een gericht relictbeheer noodzakelijk.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

De overgang tussen land en zee vormt een uitzonderlijk natuurlijk milieu met tal van specifieke levensgemeenschappen. Het unieke karakter van de kustzone is te danken aan de dynamiek van zee en wind, maar ook zout, zand en het warme microklimaat dragen ertoe bij. Door het economische belang ervan staan de natuurlijke landschappen er onder sterke druk. In Noordwest-Europa heeft de mens het kustlandschap sinds de middeleeuwen grotendeels bedwongen en in cultuur gebracht. Ook nu nog wordt de kustnatuur bedreigd door urbanisatie, recreatie en andere menselijke invloeden. Het behoud en waar mogelijk herstel van de kustspecifieke habitats en de bijbehorende levensgemeenschappen vormt dan ook een prioriteit voor het duurzame kustbeheer.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Het bepalen van de toestand van habitats en soorten van een gebied is een complex gegeven. De hier voorgestelde indicator is tweeledig: enerzijds wordt de oppervlakte kusteigen habitat bepaald aan de hand van vegetatiekaarten, anderzijds wordt de trend binnen populaties van kustspecifieke soorten opgevolgd.
De kusteigen habitat werd in het Kustkompas editie 2005 besproken. Bij gebrek aan gegevens is geen update mogelijk. In deze bijdrage komen een aantal bijzondere plantensoorten in 3 duingebieden aan bod. Deze 'aandachtssoorten' werden geselecteerd op basis van hun zeldzaamheid in Vlaanderen, kustspecificiteit of andere ecologische indicatorwaarde. Voorbeelden van de 3 categorieën zijn respectievelijk kruipend moerasscherm, zeewinde en tormentil. In functie van het gevoerde terreinbeheer (zoals bv. niets doen, begrazing of afgraven) werd voor elk van de soorten bepaald of ze een positieve, stabiele of negatieve trend vertonen in hun populatiegrootte. Het gaat om respectievelijk 108 soorten in de Westhoek (340 ha), 29 in de Oosthoek-Krakeelduinen (180 ha) in de Panne en 48 in de Noordduinen (100 ha) in Koksijde. De populatiegrootte of het aantal planten per soort werd bepaald aan de hand van detailkarteringen met gps.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

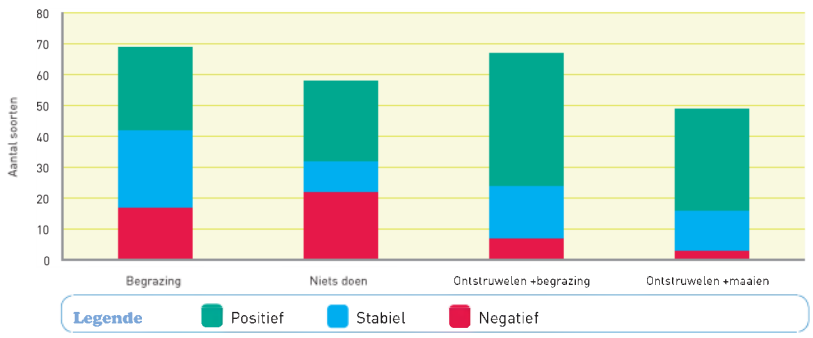
In de 3 genoemde duingebieden namen het Agentschap voor Natuur en Bos en de Vlaamse Landmaatschappij de afgelopen jaren ingrijpende beheersmaatregelen. Globaal gezien treden er vrij grote verschuivingen op in de flora. In de Westhoek en de Noordduinen is de populatiegrootte ongeveer stabiel bij 15 tot 20% van de plantensoorten, in de Oosthoek-Krakeelduinen bij ongeveer de helft. In de Westhoek gaat 65% van de soorten er duidelijk op vooruit. In de Noordduinen bedraagt dit ongeveer de helft en in de Oosthoek-Krakeelduinen 40%. Zo'n 15% van de bijzondere plantensoorten gaat achteruit in de Westhoek en de Oosthoek-Krakeelduinen, in de Noordduinen kent één derde een negatieve evolutie.

Uit de grafieken blijkt dat beheer een belangrijke rol speelt in het behoud van de kustflora. Bij 'niets doen' gaat gemiddeld een kwart van de soorten achteruit. Bij begrazing is die achteruitgang iets kleiner in de Westhoek en de Oosthoek-Krakeelduinen. In de Noordduinen echter komt de sterkste achteruitgang net binnen de begrazingsblokken voor. Enkel in de zones met intensief beheer (zoals ontstruwelen, afgraven of maaien) kan de achteruitgang van de flora nagenoeg volledig tegengegaan worden.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

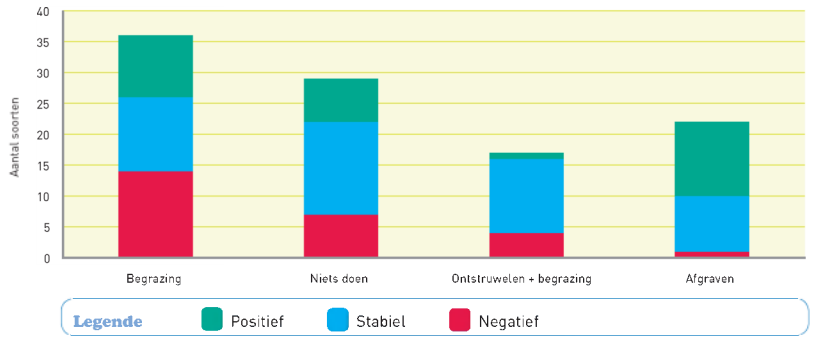
Een nauwgezette opvolging van toestand en veranderingen in biodiversiteit en een flexibel beheer dat hierop kan inspelen, zijn essentieel, om de karakteristieke biodiversiteit van de kusthabitats op een zo natuurlijk mogelijke manier te behouden en versterken. Voor een aantal kwetsbare plantensoorten blijken intensieve beheersmaatregelen (zoals ontstruwelen, afgraven en maaien) noodzakelijk te zijn, om de populaties in stand te houden. Het betreft veelal eenmalige ingrepen, die gevolgd worden door begrazingsbeheer. Naast een gepast beheer vergt natuurherstel de aanwezigheid van voldoende grote relictpopulaties. Bij heel zeldzame soorten is gericht relictbeheer noodzakelijk.

Grafiek 1 *Aantal aandachtssoorten vaatplanten per beheerszone in de Westhoek met een positieve, stabiele of negatieve trend in hun populatiegrootte tussen de periodes 1982-1986 en 2004-2010*

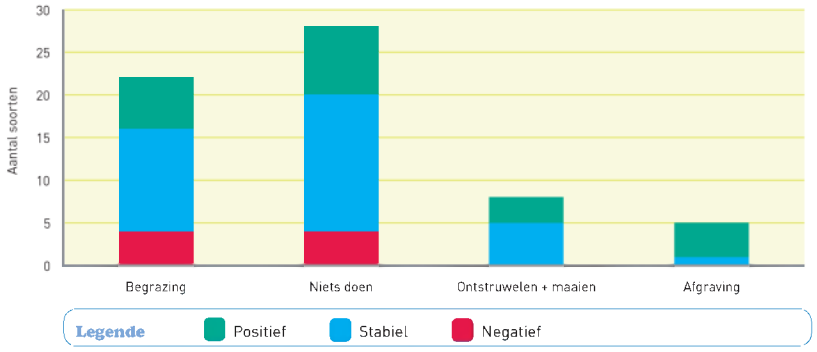
bron: Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Vlaamse Landmaatschappij

Grafiek 2 *Aantal aandachtssoorten vaatplanten per beheerszone in de Noorddui-nen met een positieve, stabiele of negatieve trend in hun populatiegrootte tussen de periodes 1999-2004 en 2005-2010*

bron: Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Vlaamse Landmaatschappij

Grafiek 3 *Aantal aandachtssoorten vaatplanten per beheerszone in de Oosthoek-Krakeelduinen met een positieve, stabiele of negatieve trend in hun populatiegrootte tussen de periodes 1998-2005 en 2006-2011*

bron: Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Vlaamse Landmaatschappij

Het kustkompas

4. KWALITEITSVERBETERING VAN DE LEEFOMGEVING

- VERKEERSINTENSITEIT
- WONINGENSURPLUS
- INVENTARISATIE EN BESCHERMING ERFGOED
- KUSTEIGEN HABITAT EN KUSTSPECIFIEKE SOORTEN*
- BESCHERMD GEBIED*
- DAGTOERISME MET OPENBAAR VERVOER*

* Deze indicator wordt in een ander hoofdstuk besproken.

KWALITEITSVERBETERING VAN DE LEEFOMGEVING

4

> WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

Een kwaliteitsvolle kust, waar toeristische ontwikkelingen, wonen, open ruimte en natuur in evenwicht zijn, en waar rekening gehouden wordt met de draagkracht van de regio. Dat is de uitdaging voor de toekomstige ruimtelijke ontwikkeling van de kust. In die omgeving moet het mogelijk zijn om infrastructuur, economische ontwikkelingen en woongelegenheden op een kwaliteitsvolle manier te integreren.

> WAAR STAAN WE VANDAAG?

De kust kent een sterke lineaire verstedelijking met een hoge bevolkingsdichtheid. De vraag naar ruimte voor nieuwe woongebieden, nieuwe toeristische ontwikkelingen in het hinterland, de verdere ontsluiting van de havens richting binnenland ... Open ruimte aan de kust is schaars en de verstedelijking neigt verder uit te deinen naar het hinterland. Diverse lokale overheden zijn dan ook vragende partij, om nieuwe zones te voorzien voor verkavelingen of bedrijventerreinen. Deze vragen knabbelen aan de open ruimte en de overgang tussen de bebouwde kust en het open hinterland vervaagt.

Net de combinatie van stedelijke gezelligheid en open recreatieruimte vormt een van de toeristische aantrekkingspolen van de kust. De toenemende vraag naar tweede verblijven leidt enerzijds tot een gebrek aan betaalbare gezinswoningen. Nieuw ontsloten gronden voor permanente bewoning komen in het circuit van de tweede verblijven terecht. Anderzijds neemt de druk op de hotels en de commerciële logiessector toe. De bestaande hotels worden getransformeerd tot appartementen.
De stijgende vraag naar vakantieaccommodatie leidt ook tot een continu verdichtingsproces in de tweedelijnsbebouwing van het strand weg. Grote woningen werden decennia lang opgekocht en onderverdeeld in kleinere wooneenheden. De architecturale identiteit van de badplaatsen onderging een grondige wijziging en evolueerde tot een amalgaam van stijlen.

Voor de lokale bevolking vormen verkeersveiligheid en -leefbaarheid een belangrijk aspect van een kwaliteitsvolle leefomgeving. Op piekdagen slibben de toegangswegen naar de kust dicht, wat leidt tot een hoge verkeers- en parkeerdruk in de centra en de toeristische zones. De verdere laterale ontsluiting gebeurt via de Koninklijke Baan en de kusttram die een grote impact hebben op het landschap en de omgeving.

> WAT KUNNEN WE DOEN?

Door haar unieke ligging, op de scheidingslijn tussen land en zee, vormt de kust een gebied met een enorm ontwikkelingspotentieel. De kust heeft er dan ook alle belang bij, om een gezond evenwicht inzake grondgebruik na te streven. Dit kan door een selectieve uitbouw van de stedelijke gebieden en een optimaal gebruik van de bestaande ruimtelijke structuur, waarbij de nodige aandacht gaat naar bundeling van functies en voorzieningen. De creatie van woonzones met overheersend permanente bewoning vormt een goede voedingsbodem voor een duurzame samenleving.

De realisatie van betaalbaar wonen aan de kust is echter complexer dan ze op het eerste gezicht lijkt. De druk van de tweede verblijven en de 'verappartementering' zijn reëel en heel moeilijk om te buigen, zeker in badplaatsen. Om betaalbaar wonen aan de kust te stimuleren, bestaan er diverse instrumenten: betaalbaar wonen en woonkwaliteit meenemen in woonplannen, fiscale en financiële instrumenten, een grond- en pandenbeleid en een huisvestingsbeleid. Via een flankerend ruimtelijk beleid voor gezinswoningen kan er ruimte gecreëerd worden voor eengezinswoningen en kan het aanbod aan tweede verblijven in de hand worden gehouden.

Het verder uitbreiden van het stedelijke gebied is niet wenselijk. Vernieuwing en verdichting van de bestaande bebouwing is dan ook aangewezen. Met kleine ingrepen kan de publieke ruimte opgewaardeerd worden, om een nieuwe dynamiek te creëren. De diverse overheden kunnen hierin een voortrekkersrol spelen.

De druk van de immobiliënsector op het bestaande patrimonium is reëel. Hierdoor verdwijnen waardevolle gebouwen en komt het onbeschermde onroerende erfgoed in het gedrang. Nochtans biedt het kusterfgoed een unieke profileringstroef. Vanuit verschillende actiegroepen en de Vlaamse overheid wordt steeds meer aandacht gevraagd voor de bescherming van het waardevolle onroerende erfgoed aan de kust.

Alle sensibiliseringscampagnes ten spijt, willen toeristen nog steeds zo dicht mogelijk bij de toeristische centra parkeren. Verkeersoverlast op piekdagen en parkeerdrukte zijn moeilijk te vermijden, maar een gevarieerd kwalitatief aanbod aan vervoermogelijkheden kan ze verminderen. Goed ontsloten randparkings op strategische knooppunten, gekoppeld aan dynamische bebording, kunnen de parkeerdruk opvangen. Het is belangrijk, om na te gaan waar potenties liggen, om bijvoorbeeld bepaalde kerndelen van badplaatsen autovrij te maken, waardoor een kwalitatief openbaar domein gecreëerd kan worden. Via goed uitgebouwde toegangswegen zal ook het laterale verkeer afnemen en kan de versnippering van de grote, aaneengesloten natuurcomplexen verminderen.

VERKEERSINTENSITEIT

Auteur Dries Keunen
(Afdeling Wegen en Verkeer – afdeling Expertise Verkeer en Telematica)
Stefaan Hoornaert
(Mobiliteit en Openbare Werken – Vlaams Verkeerscentrum)

Lector Eddy Klynen & Kirsten De Mulder
(Vlaamse Stichting Verkeerskunde)

Er is een duidelijk stijgende evolutie merkbaar van het verkeer op de autosnelwegen van en naar de kust. Het verkeer op de gewestwegen kan dan weer eerder omschreven worden als schommelend. Om ervoor te zorgen, dat iedereen in de toekomst op een veilige en vlotte manier de kust kan bereiken, blijven investeringen noodzakelijk, zowel op het vlak van openbaar vervoer (infrastructuur en promotie van duurzame modi zoals trein, tram en bus), als van wegverkeer (communicatie, Dynamisch Verkeersmanagement of DVM, onderhoud van de infrastructuur,...). Ook de fiets kan gepromoot en gefaciliteerd worden als alternatieve verplaatsingswijze naar de kust. Enkel wanneer al deze maatregelen gecombineerd worden, kan de stijging van het verkeer van en naar de kust opgevangen worden, zonder de leefbaarheid in het gedrang te brengen.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Beleidsmakers op verschillende niveaus hanteren de verkeersintensiteit als belangrijke indicator. Verkeersdrukte is echter sterk afhankelijk van een aantal parameters, zoals het economische klimaat, de weersomstandigheden, het tijdstip, enz. Aangezien iedere weggebruiker zijn of haar eigen kijk heeft op de verkeersdrukte, is het noodzakelijk, om de verkeersintensiteiten te objectiveren. Daarom worden de verkeersparameters continu opgemeten en geanalyseerd, waarna ze aan de beleidsmakers gerapporteerd worden.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator 'Verkeersintensiteit' geeft een overzicht van het aantal voertuigen op een selectie van telposten op autosnelwegen en gewestwegen in de kustzone. De cijfers zijn gebaseerd op weekgemiddelden, uitgedrukt in personenauto-equivalenten (PAE's). Detectielussen in het wegdek meten hiervoor het verkeer continu. Voor de cijfers wordt enkel gebruikt gemaakt van het verkeer tussen 6 en 22 uur, de zgn. T16. De uren daarbuiten zijn minder relevant en worden bijgevolg niet meegenomen in de analyse.

Hierbij moet opgemerkt worden, dat slechts een gedeelte van het wegennetwerk in de kustzone geanalyseerd wordt. De indicator 'Verkeersintensiteit' dekt dus niet alle wegen richting kust af. Het gaat om een beperkte selectie van autosnelwegen en gewestwegen in de kustzone.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

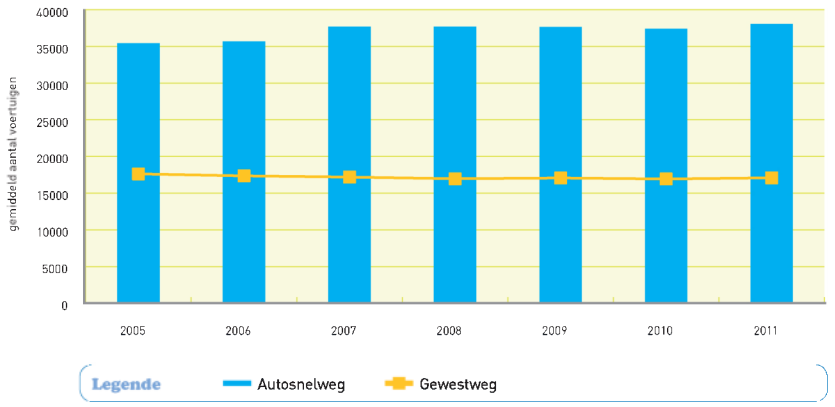
De verkeersintensiteit op de autosnelwegen van en naar de kust vertoont een stijgende evolutie. Tot 2007 was er een sterke stijging merkbaar, nl. met 5,6%. Van 2007 tot 2010 bleef de intensiteit ongeveer gelijk, met waarden die schommelden rond de 37.600 voertuigen (T16-waarden). In 2011 ging de intensiteit opnieuw sterk omhoog, met 1,8%.

Met een totale daling van 5,7% kende het verkeer op de gewestwegen van en naar de kust van 2005 tot 2008 een dalende trend. In 2009 werd op de gewestwegen een lichte stijging van 0,6% vastgesteld. Het jaar nadien was er opnieuw een daling met 0,8%. In 2011 ten slotte werd weer een stijging met 0,9% genoteerd. De evolutie op de gewestwegen kan dus als eerder turbulent omschreven worden.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

Om de verkeersleefbaarheid, bereikbaarheid en toegankelijkheid van de kustzone te blijven garanderen en te verbeteren, dient meer aandacht te gaan naar duurzame vervoersmodi van en naar de kust. Trein, tram, bus en fiets moeten bij het grote publiek zoveel mogelijk gepromoot worden. Aan de kust zelf is het tevens belangrijk, om verplaatsingen met duurzame modi aan te moedigen: wandelen, fietsen en gebruik maken van de kusttram (en bus). Communicatie naar de weggebruikers is hierbij van groot belang. Zo zullen investeringen in Dynamisch Verkeersmanagement (DVM) noodzakelijk zijn. Daarnaast is het even noodzakelijk dat er continu ingezet wordt op kwalitatieve en veilige autosnelwegen en gewestwegen. Verder vergen zowel wegverkeer als spoorverkeer een infrastructuur in goede staat. Daarom moet er voldoende geïnvesteerd worden in onderhoud. Een combinatie van al deze maatregelen moet ervoor zorgen, dat iedereen op een veilige en vlotte manier van en naar de kust geraakt, zonder de verkeersleefbaarheid te zeer onder druk te zetten.

***Grafiek** Evolutie van het aantal voertuigen op de gewestwegen en de autosnelwegen van en naar de kust op een gemiddelde jaardag, 2005 - 2011*

bron: Data autosnelwegen: Vlaamse overheid – Departement Mobiliteit en Openbare Werken – Vlaams Verkeerscentrum, Data gewestwegen: Vlaamse overheid – Agentschap Wegen en Verkeer – Afdeling Expertise Verkeer & Telematica

WONINGENSURPLUS

Auteur Hilde Coudenys
(Steunpunt Sociale Planning – Provincie West-Vlaanderen)

Lector Michael Ryckewaert
(Departement Architectuur, Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening, KU Leuven)

Welk deel van de woongelegenheden wordt niet gebruikt voor permanente bewoning? Een groot woningensurplus kan negatieve gevolgen hebben voor het samenleven. Een groot aantal woningen dat niet permanent bewoond wordt, resulteert immers in een geringere sociale controle, met een stijgend onveiligheidsgevoel tot gevolg. Ook sociale isolatie en gebrek aan sociale cohesie zijn mogelijke gevolgen van een te groot woningenoverschot.

Een doordacht ruimtelijk beleid is wenselijk, waarbij zones met tweede verblijven worden begrensd en woonzones gecreëerd worden, die het samenleven alle kansen geven.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

De indicator 'Woningensurplus' wil inzicht verschaffen in de wijze waarop het woningenbestand aan de kust benut wordt. Op 1 januari 2011 waren er volgens het kadaster een kleine 324.000 woongelegenheden in de kustzone. Ruim 60% (bijna 200.000) daarvan werd aangewend voor permanente bewoning. Het resterende deel bestond uit tweede verblijven, woningen louter gebruikt voor bedrijvigheid en woningen die niet (meer) gebruikt werden (bv. leegstand).

Het benutten van het woningenbestand voor andere doeleinden dan bewoning kan negatieve gevolgen hebben voor het samenleven: een verhoogd gevoel van onveiligheid en een gebrek aan sociale cohesie. Daartegenover staat echter, dat een grote voorraad aan tweede verblijven aan de kust één van de basisvoorwaarden vormt voor de toeristische industrie.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator geeft een raming van de grootteorde van het aantal woningen, dat niet voor permanente bewoning gebruikt wordt. Vertrekpunt hierbij is het aantal woongelegenheden, zoals geregistreerd in de kadasterdatabank. Door de bevolkingsgegevens aan de kadastergegevens te koppelen, kan nagegaan worden welk woningaandeel voor permanente bewoning aangewend wordt: was er de voorgaande 5 jaar m.a.w. iemand op dat adres gedomicilieerd. Woongelegenheden die niet voor permanente bewoning gebruikt worden, zijn te beschouwen als woningensurplus.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Voor wat betreft het woningensurplus, bestaat er een groot verschil tussen de kustgemeenten en de hinterlandgemeenten. De kustgemeenten hebben een woningensurplus van 40% in vergelijking met hun totale woningenaanbod. In de hinterlandgemeenten bedraagt het woningensurplus 11,5%.

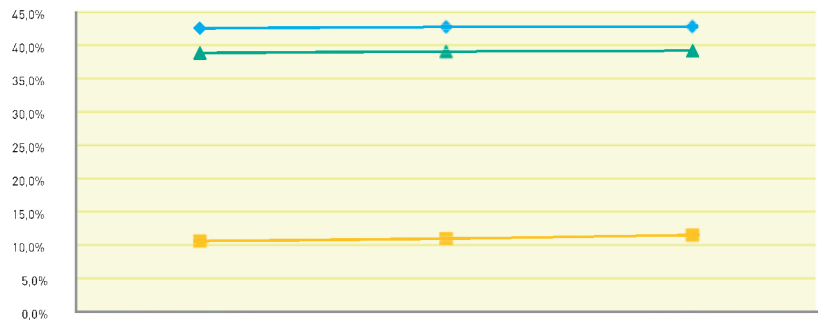
Ook het gebruik van het woningensurplus verschilt in beide zones. Specifiek voor de kust is, dat een groot aandeel ervan een bestemming als tweede verblijf krijgt. Op basis van de belastinggegevens van de provincie West-Vlaanderen (cijfer 2008) kan 70% van het woningensurplus in de kustgemeenten als tweede verblijf bestempeld worden. Hiermee scoort de kust een heel stuk hoger dan gemiddeld in de provincie, waar het aandeel 23% bedraagt. In de hinterlandgemeenten geldt het gebruik als tweede verblijf slechts voor 16% van het woningensurplus.

De gehanteerde methodiek laat toe de evolutie over de laatste 3 jaar (2009 – 2011) vast te stellen. In die periode is heel weinig variatie in het woningensurplus merkbaar: overal is er een lichte stijging, maar die is iets meer uitgesproken in de hinterlandgemeenten.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

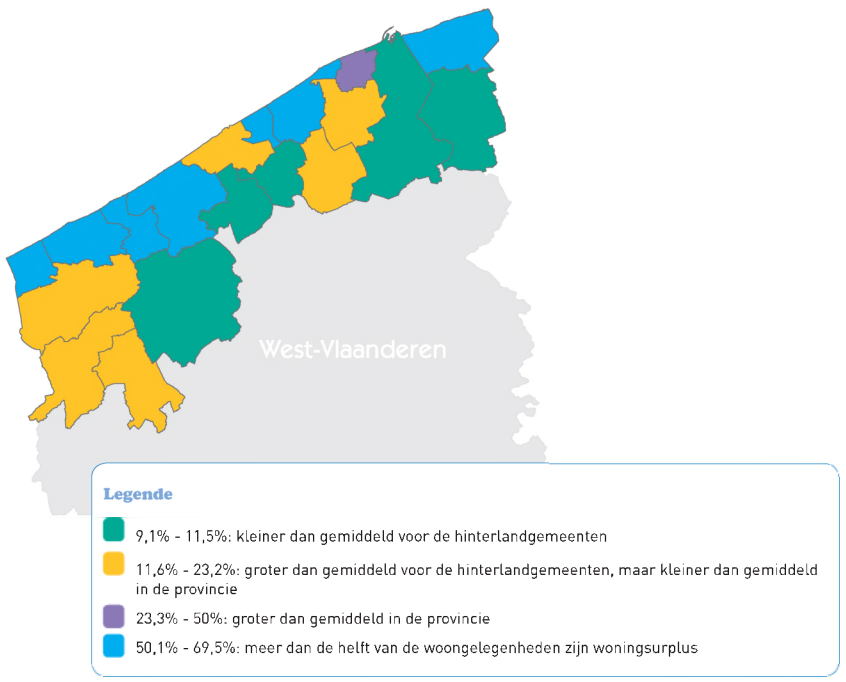
De huishoudprojecties voorspellen dat het aantal huishoudens in de kustregio de komende 10 jaar met 10% zal toenemen. Al deze gezinnen zullen een plaats moeten krijgen, om te wonen. De kustgemeenten zullen een doordacht woonbeleid moeten voeren, waarbij ze evenwichten zullen moeten nastreven: tussen ruimte beschikbaar stellen voor wonen en ondernemen (uitbouw van het toeristische product) en het vrijwaren van de open ruimte (ter bescherming van het toeristische product). Bij het creëren, verder uitbouwen en herinrichten van woonruimte dient niet alleen aandacht besteed te worden aan 'een dak boven het hoofd'. Duurzaam wonen betekent ook, dat mensen in een omgeving kunnen wonen, die sociaal, ecologisch, economisch en ruimtelijk duurzaam aan hun noden aangepast is.

***Grafiek** Woningensurplus (% woongelegenheden zonder domicilie in de laatste 5 jaar), 2009 - 2011*

bron: Kadaster en Rijksregister op 01.01 van het jaar, verwerking Steunpunt Sociale Planning ter op 01.01. van het jaar, verwerking Steunpunt Sociale Planning

***Kaart** Woningensurplus (% woongelegenheden zonder domicilie in de laatste 5 jaar) in de kustzone, 2011*

bron: Kadaster en Rijksregister op 01.01 van het jaar, verwerking Steunpunt Sociale Planning

INVENTARISATIE EN BESCHERMING ERFGOED

Auteur Leen Meganck
(Onroerend Erfgoed)

Lector Benoit Strubbe
(Provincie West-Vlaanderen)

Sinds 1977 wordt de bebouwing van de kustzone stapsgewijs geïnventariseerd. De resultaten zijn voor iedereen online raadpleegbaar. Op basis van deze inventarisatie van het gebouwde erfgoed, ontwikkelt de Vlaamse overheid een beleid van bescherming en beheer. Ook de kustgemeenten zelf kunnen deze inventaris aanwenden voor een duurzaam erfgoedbeleid

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid heeft de inventarisatie van het bouwkundig erfgoed van de kustzone volledig voltooid. Deze systematische doorlichting van de bebouwing creëert een breed kader voor het beschermingsbeleid op de verschillende bestuursniveaus. Het geïnventariseerd, bouwkundig erfgoed kan online geconsulteerd worden op https://inventaris.onroerenderfgoed.be. Sinds 2009 wordt het bouwkundig erfgoed uit de inventaris 'vastgesteld', waardoor die juridische gevolgen krijgt: slopen wordt minder evident, er zijn uitzonderingen mogelijk op de EPB-normen (isolatie) en een functiewijziging wordt dan weer gemakkelijker, als die het behoud van de erfgoedwaarde ten goede komt.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Door de ruime verspreiding van de inventarisgegevens zijn de lokale besturen goed ingelicht over de waarde van het patrimonium op hun grondgebied. Het zichtbaar en toegankelijk maken van het inventariswerk via publicaties en via de website is van groot belang, om de publieke opinie te overtuigen van de aanwezigheid van architecturaal erfgoed in de kustzone. Door de steeds toenemende schaarste aan open ruimte aan de kust, komt het resterende erfgoed zowel in de kustgemeenten als in de hinterlandgemeenten immers steeds meer onder druk te staan. De informatie helpt het bewustzijn voor onroerend erfgoed aanwakkeren en het noodzakelijke, maatschappelijke draagvlak creëren, om zowel een regionaal als lokaal erfgoedbeleid te kunnen voeren.

Sinds 1931 is het wettelijk mogelijk, om monumenten en landschappen te beschermen. Later werd die mogelijkheid uitgebreid tot stads- of dorpsgezichten en het archeologische patrimonium. Niet alle gebouwen in de inventaris van het bouwkundige erfgoed zijn beschermd. De inventaris vormt wel de basis voor het beschermingsbeleid van de Vlaamse overheid. Daarnaast kan het ook dienen voor het beheren van het bouwkundig erfgoed door de gemeenten in de kustzone.

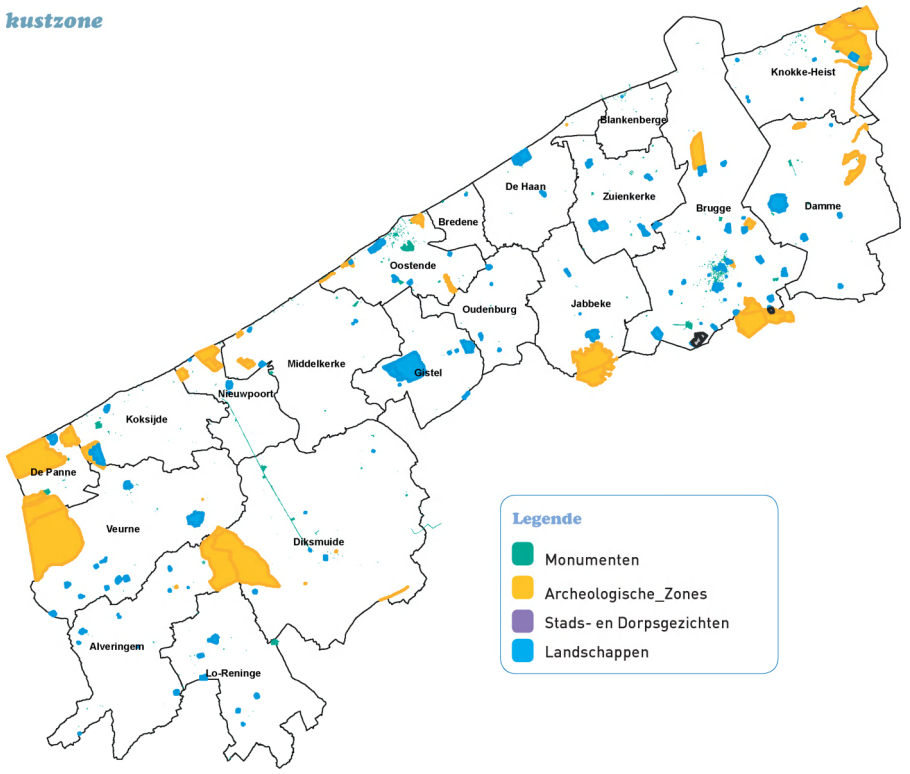
> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Bij het beschermen van gebouwen werd er in de eerste plaats voor geopteerd, om de nog gave en representatieve ensembles van historische kustarchitectuur te vrijwaren, zoals de Dumontwijk in De Panne. Daarnaast ging aandacht naar de historische stadskernen van Damme, Veurne en Lo, alsook naar de talrijke dorpskernen (Meetkerke, Houtave, Vinkem, Wulveringem, ...). Individuele panden kregen een bescherming als monument, waaronder een aantal meesterwerken van de Vlaamse architectuurgeschiedenis, zoals de Rotonde in Westende en de Post, het Casino en de Koninklijke Gaanderijen in Oostende. Op de zeedijk konden enkele individuele villa's van de slopershamer gered worden, als schaarse getuigen van een vooroorlogse vorm van toerisme en vrijetijdsbesteding. In het hinterland ging de aandacht ook naar historische hoeven en hun directe omgeving. De beschermingspolitiek wordt ondersteund door onderhouds- en restauratiepremies (beide enkel voor beschermde monumenten) en door fiscale stimuli voor particulieren (ook voor stads- en dorpsgezichten).

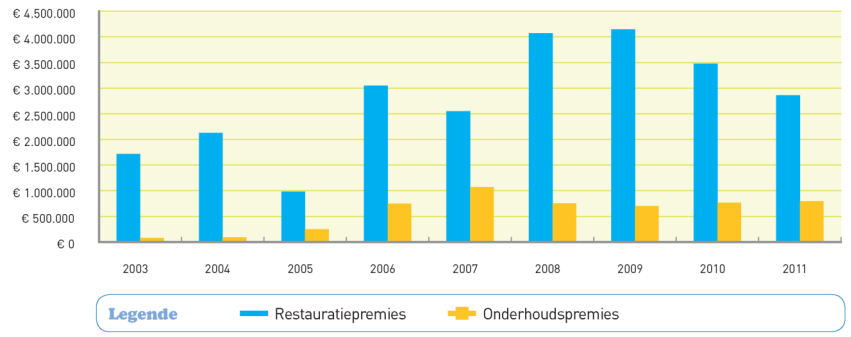
> WAT VOOR DE TOEKOMST?

Naast het beschermingsbeleid van de Vlaamse overheid, dient de inventaris van het bouwkundig erfgoed ook aangewend te worden bij de uitbouw van een duurzaam lokaal erfgoedbeleid in de gemeenten. Zo kunnen lokale besturen de beschikbare informatie gebruiken binnen het afwegingskader om bouwvergunningen te verlenen. Vermits de inventaris ruime aandacht besteedt aan historische, ruimtelijke ontwikkelingen en aan straatbeelden en ensembles, kan de kennis ook geïntegreerd worden in de algemene ruimtelijke planning en dienen als vertrekpunt bij de opmaak van stedenbouwkundige plannen. Dit veronderstelt een grotere betrokkenheid en responsabilisering van het plaatselijke beleid voor de erfgoedzorg.

***Kaart** Beschermde monumenten, landschappen en stads- en dorpsgezichten in de kustzone*

***Grafiek** Investeringen van de Vlaamse overheid via restauratie- en onderhoudspremies in de kustzone (cijfers vastleggingskredieten)*

bron: Vlaamse overheid, agentschap Onroerend Erfgoed

Het kustkompas

5. VERSTERKING VAN HET ECONOMISCH WEEFSEL

- ECONOMISCH BELANG VAN DE HAVENS
- VERLOOP VAN DE ONDERNEMINGEN
- RUIMTEPRODUCTIVITEIT
- WERKGELEGENHEID IN TOERISME
- LOONTREKKENDE WERKGELEGENHEID
- WERKLOOSHEIDSGRAAD
- COMMERCIËLE VISBESTANDEN BINNEN VEILIGE REFERENTIEWAARDEN *
- KANSARME BUURTEN *

* Deze indicator wordt in een ander hoofdstuk besproken.

VERSTERKING VAN HET ECONOMISCH WEEFSEL

5

> WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

Wil een kustzone zich duurzaam ontplooien, dan is een gediversifieerde en stabiele economische structuur met dynamische bedrijven onontbeerlijk. In deze economie, die bijdraagt tot de welvaart in de regio, moeten zowel grotere internationale bedrijven als kleine zelfstandige ondernemingen een plaats krijgen. De verdere ontplooiing van de regio moet evenwichtig gebeuren, rekening houdend met het ondernemerschap en met de leef- en omgevingsfactoren. Voldoende kwalitatieve werkgelegenheid schept een positief klimaat dat bijdraagt tot het algemene welzijn.

> WAAR STAAN WE VANDAAG?

Economische sectoren als landbouw en zeevisserij zijn historisch met de kust verweven, maar staan de laatste jaren sterk onder druk. Industrie en logistiek concentreren zich vooral in en rond de havens van Zeebrugge en Oostende. Naast de economische poorten zorgen ook de regionale en lokale bedrijventerreinen voor economische activiteit en tewerkstellingskansen. Handel en diensten zijn sterk vertegenwoordigd aan de kust.

De aanwezigheid van grote economische poorten, zoals de twee zeehavens en de luchthaven, verschaffen de regio een unieke dynamiek. Door de creatie van directe en indirecte werkgelegenheid zijn ze belangrijk voor het economische weefsel. Daarnaast zijn ze echter ook grote ruimtegebruikers en creëren ze heel wat verkeer. De tewerkstelling per hectare is eerder beperkt en de impact van de ontsluiting van de havens naar het hinterland toe is groot. Bij onveranderde omstandigheden zal de ontsluitingsproblematiek alleen maar toenemen.

Ondanks de bestaande economische activiteiten, wordt de kust gekenmerkt door een hogere werkloosheid in vergelijking met andere regio's. Jongeren vinden moeilijk een vaste job. Vacatures zijn vaak tijdelijk of op interimbasis, met mindere verloning of gelinkt aan seizoensgebonden activiteiten waarbij grote flexibiliteit gevraagd wordt. Arbeidsplaatsen zijn bovendien niet sterk gediversifieerd en weinig hooggekwalificeerd.

De economie aan de kust is minder innovatief en kennisgedreven. Wegens het beperkte aantal kwalitatieve arbeidsplaatsen voor hogeropgeleiden, verlaten gekwalificeerde jongeren de kustregio. Paradoxaal genoeg signaleert het bedrijfsleven in de kustregio een tekort aan inzetbare, gekwalificeerde arbeidskrachten. Alle belangrijke economische sectoren aan de kust (zoals de logistieke sector, de toeristische en de zorgsector) tellen knelpuntberoepen. Vooral in die laatste sector raken de jobs steeds moeilijker ingevuld. Er bestaat dus een 'mismatch' op de arbeidsmarkt.

> WAT KUNNEN WE DOEN?

De kust wordt gekenmerkt door een geringe werkzaamheidsgraad in een weinig gediversifieerde economie. Het is van belang, om het economische weefsel te versterken en te diversifiëren, door de uitbouw van kenniscentra te ondersteunen. De economie moet innovatiever en meer kennisgedreven worden. De relatie tussen kennis en ondernemingen kan bevorderd worden door meer in te zetten op het 'Nieuw Industrieel Beleid' met 'Fabrieken van de Toekomst' van de Vlaamse Regering.

Samenwerking tussen overheden, bedrijfsleven en onderwijs kan een stimulans betekenen om jongeren in de kustregio te houden of aan te trekken. Zo versterken ze de regio. Grote economische opportuniteiten kunnen gecreëerd worden, door te focussen op niches die typisch zijn voor de kust of de maritieme regio. De maritieme bedrijvigheid is uniek voor het kustgebied en kan leiden tot innovatie, verbreding van de arbeidsmarkt en internationalisering. Deze regio is ook de uitgelezen locatie voor de ontwikkeling van groene economie in combinatie met hernieuwbare energie.

Als unieke spelers in de kustregio moeten de havens kansen krijgen, om verder te groeien en zich te positioneren op een duurzame manier. In de toekomst moeten ze uitgebouwd worden tot efficiënte draaischijven in de logistieke ketens. Logistieke bedrijven aantrekken, die een hogere toegevoegde waarde creëren, moet het doel zijn. De ontsluiting van de havens is op verschillende vlakken een knelpunt. Een gedragen visie over mogelijke hinterland- en internationale verbindingen kan de ontwikkeling enkel maar ten goede komen. De economische kansen kunnen echter pas ten volle benut worden, als naast de economische facetten ook ruimtelijke ordening, milieuzorg en welzijn in de strategische planning betrokken worden.

Door het toeristische-economisch belang en de nabijheid van industriële zones op regionale schaal, worden bedrijventerreinen in de kustregio beperkt tot de stedelijke zones zoals Oostende, Veurne en Zeebrugge. De beperkte ruimte voor bedrijventerreinen in de kustzone mag echter geen belemmering vormen, om lokale bedrijven aan te trekken. Ondersteuning van lokale, ambachtelijke bedrijven creëert een evenwichtige economische structuur en realiseert ter plaatse bijkomende tewerkstelling. Met de uitbouw van een provinciaal netwerk van bedrijvencentra, ondernemerscentra en doorgangsgebouwen in het kader van de Actie Voor Starters is de toon alvast gezet.

De landbouw en visserijsector zijn uniek vanwege hun ligging in de maritieme regio. De stijgende vraag naar streekeigen en lokale producten vormt een uitgelezen kans voor zowel landbouw als visserij, om hun producten in de markt te zetten. Inspanningen op het vlak van duurzame visserij, aquacultuur, zeeboerderijen en mariene biotechnologie kunnen een bijdrage leveren aan de toekomstgerichte ontwikkeling van de visserijsector.

ECONOMISCH BELANG VAN DE HAVENS

Auteur Dirk Neyts
(Vlaamse Havencommissie)

Lector Theo Notteboom
(ITMMA of Institute of Transport and Maritime Management Antwerp, Universiteit Antwerpen)

De zeehavens fungeren als poorten naar de rest van de wereld. Zo vormen ze een belangrijke bron van welvaart. Het marktaandeel m.b.t. maritiem verkeer van de West-Vlaamse havens Oostende en Zeebrugge in de Le Havre-Hamburg range (de groep havens langsheen de kustlijn tussen Le Havre in Frankrijk en Hamburg in Duitsland) bedroeg in 2011 respectievelijk 0,3% en 4,3%. Naar de toekomst toe ligt de grote uitdaging voor de zeehavens in het ontwikkelen van een duurzame mobiliteit.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

De havens vormen een belangrijke pijler in de Vlaamse en Belgische economie. De kusthavens Zeebrugge en Oostende én de havens van Antwerpen en Gent in het binnenland hebben elk hun eigen voorgeschiedenis, dimensie en specialisatie. Ze opereren onafhankelijk van elkaar, maar zijn op een functionele wijze toch sterk verbonden. Zowel rechtstreeks als onrechtstreeks kennen ze een enorme bedrijvigheid: transport, overslag en opslag, distributie, handel, diensten, industrie, enz. Als concentratiegebieden van industriële en logistieke functies genereren ze heel wat tewerkstelling en toegevoegde waarde.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De economische impact van de havens wordt o.m. bepaald aan de hand van de toegevoegde waarde van de zeehavens tot de nationale economie. De directe en indirecte werkgelegenheid, die ze voortbrengen, zijn eveneens merkbaar in de hele kustzone. Havens en scheepvaart zijn echter sectoren, die te maken krijgen met een uiterst scherpe internationale concurrentie, die ook in de toekomst nog zal toenemen. Deze groeiende concurrentie is bv. een gevolg van de ontwikkelingen van de internationale markt van het goederenverkeer, de vorming van internationale logistieke netwerken en de schaalvergroting in het maritieme vervoer. Bij een inschatting van het belang van de Vlaamse havens, is het dan ook noodzakelijk, om de ruimere context in overweging te nemen.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Het marktaandeel van de Vlaamse havens in de Le Havre-Hamburg range situeert zich sinds 2001 tussen de 23,3% en 24,4%. Het marktaandeel van de West-Vlaamse havens Oostende en Zeebrugge in diezelfde range m.b.t maritiem verkeer bedroeg in 2011 respectievelijk 0,3% en 4,3%. Antwerpen en Gent stonden in voor respectievelijk 17,0% en 2,5%.

De haven van Zeebrugge behandelde in 2011 een totaal volume van 47,0 miljoen ton. Dit was een daling van 5,3% ten opzichte van 2010. Niettegenstaande deze daling, boekte Zeebrugge in 2011 zijn op één na beste jaarcijfer. De Oostendse haven is dan weer een typische roll-on-roll-offhaven (rorohaven). Als gevolg van de economische crisis, daalde de internationale handel, vooral die met het Verenigd Koninkrijk. Vermits de goederentrafiek van Oostende bijna uitsluitend op de UK gericht is, werd de haven sterk getroffen. Dit blijkt duidelijk uit de cijfers van Oostende, die sinds 2010 sterk dalen. In 2011 bedroeg de totale goederenoverslag 3,8 miljoen ton, een daling van 22,1% tegenover het jaar daarvoor.

De economische impact van deze havens wordt o.m. bepaald aan de hand van de toegevoegde waarde van de zeehavens tot de nationale economie. In de haven van Zeebrugge steeg de totale toegevoegde waarde van 1.453,7 miljoen euro in 2005 tot 1.678,0 miljoen euro in 2010 (+15,4%). Oostende kende een groei van 28,6%, of een toename van 726,5 miljoen euro tot 934,2 miljoen euro in de periode 2005-2010.

De aanwezigheid van de havens creëert ook directe en indirecte werkgelegenheid. Oostende en Zeebrugge hadden in 2010 een totale werkgelegenheid van respectievelijk 20.569 voltijdse equivalenten of VTE (+7,8% t.o.v. 2005) en 9.390 VTE (+8,5% t.o.v. 2005).

Beide havens zijn belangrijk voor Short Sea Shipping (SSS). Hierbij wordt kustvaart gebruikt als alternatief voor wegvervoer. Zeebrugge vervoerde in 2011 28 miljoen ton via SSS, of bijna twee derde van de totale trafiek. In Oostende is bijna het volledige scheepvaartverkeer te omschrijven als SSS.

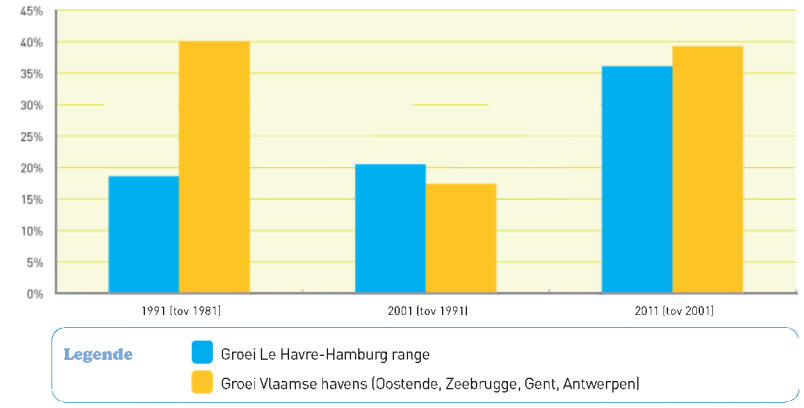
> WAT VOOR DE TOEKOMST?

De economische waarde van de zeehavens zegt weinig over de duurzame wijze waarop een haven kan functioneren. Naast de verdere economische ontplooiing vormen ook ecologische en sociale aspecten een uitdaging voor de toekomst. Zo moet bv. aandacht uitgaan naar het ontwikkelen van een duurzame mobiliteit. Naast de verdere ontwikkeling van Short Sea Shipping, dienen de multimodale hinterlandontsluitingen en overslagfaciliteiten verbeterd te worden. Inzake luchtverontreiniging leiden bijkomende internationale maatregelen op het gebied van scheepvaartemissies tot een verbetering van de leefomgeving rond de havens. Samen met o.m. de ontvangstverplichting voor scheepsafval en ladingresidu's in havens, zullen deze ontwikkelingen resulteren in een meer duurzame scheepvaart, met respect voor zowel de ecologische als economische ontplooiing van de haven.

Teksten gebaseerd op de publicaties van de Vlaamse Havencommissie, de Nationale Bank van België en prof. Theo Notteboom (ITMMA, Universiteit Antwerpen).

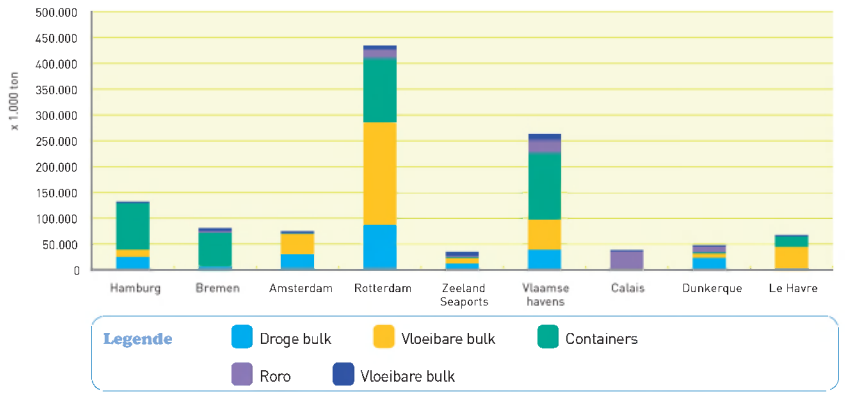
Grafiek 1 *Groei van de Vlaamse havens tegenover de groei van de Hamburg – Le Havre range **

(* De Le Havre-Hamburg range omvat volgende havens: Hamburg, Bremen, Amsterdam, Rotterdam, Zeeland Seaports, Vlaamse havens, Calais, Dunkerque en Le Havre)

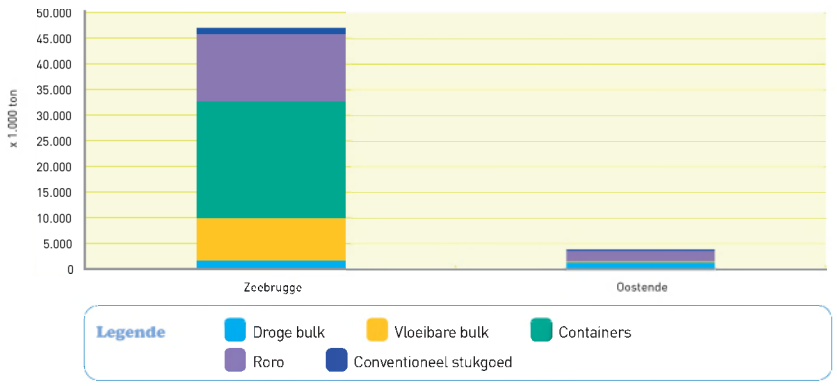
bron: Vlaamse Havencommissie

Grafiek 2 *Maritieme overslag in de Le Havre-Hamburg range, 2011*

bron: Vlaamse Havencommissie

Grafiek 3 *Maritieme overslag in Zeebrugge en Oostende, 2011*

bron: Vlaamse Havencommissie

VERLOOP VAN DE ONDERNEMINGEN

Auteur Nele Depestel
(POM West-Vlaanderen)

Lector Georges Allaert
(UGent)

Het economische leven aan de kust wordt gekenmerkt door een hoge turbulentie. De verhouding van het aantal oprichtingen, stopzettingen en faillissementen enerzijds, ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen anderzijds, ligt aan de kust duidelijk hoger dan in West-Vlaanderen. In het hinterland is de ondernemingsdynamiek veel minder groot dan aan de kust. Dit is voor een belangrijk stuk toe te schrijven aan de verschillende aard van de activiteiten aan de kust en in het hinterland.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Oprichtingen, stopzettingen en faillissementen maken deel uit van het proces van economische ontwikkeling en geven een beeld van de ondernemingsdynamiek van een regio. In een dynamische economie krijgen bedrijven de kans, om te starten en zich te ontplooien. Ze zorgen daarbij voor vernieuwing in het aanbod van diensten en producten. Ook mislukkingen horen bij dit proces van economische ontwikkeling. Mislukkingen hoeven echter niet noodzakelijk als negatief beschouwd te worden, als uit die faillissementen nieuwe activiteiten groeien, mogelijk in meer vraaggeoriënteerde sectoren.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De oprichtings- en uittredingsratio's beschrijven het proces van oprichten en verdwijnen van bedrijven. De oprichtingsratio is de verhouding van het aantal oprichtingen ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen (btw-plichtigen). De uittredingsratio is dan weer de verhouding van het aantal stopzettingen en faillissementen ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen. Het verschil van beide indicatoren is de nettogroeiratio. De turbulentieratio is de som van de oprichtings- en uittredingsratio's. De turbulentieratio geeft aan, in welke mate het economische weefsel zich adapteert. Een te hoge ratio op zich is echter ook niet goed. Er moet een gezond evenwicht bestaan tussen intrede en uittrede van bedrijven. Een te hoge uittrede gaat gepaard met het verlies van investeringen, banen en toegevoegde waarde. Dit brengt eveneens onzekerheid voor nieuwe bedrijven.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Eind 2011 telde de kust 26.545 actieve ondernemingen, het hinterland telde er 8.739. Binnen West-Vlaanderen vormen deze cijfers aandelen van respectievelijk 25,6% en 8,4%. De ondernemingsdynamiek aan de kust is relatief groot. Zowel de oprichtingsratio (8,3%) als de uittredingsratio (6,9%) waren in 2011 groter aan de kust dan in het hinterland of West-Vlaanderen als geheel. De turbulentieratio is bijgevolg aanzienlijk hoger (15,2%) dan in het hinterland (12,5%) of West-Vlaanderen als geheel (13,3%). Het aantal actieve ondernemingen groeide aan de kust iets minder (+3,4%) dan in West-Vlaanderen (+3,5%).

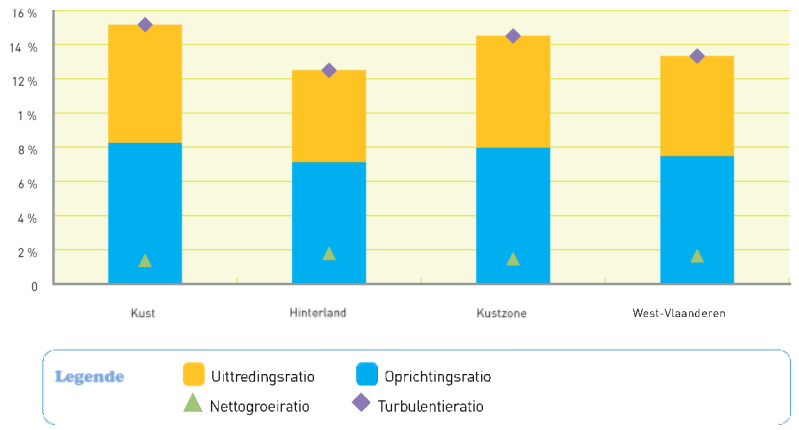
Stedelijke centra noteren meestal meer oprichtingen en ook stopzettingen. Dit is eigen aan de mogelijkheden, die dergelijke centra bieden. Landelijke gebieden worden daarentegen gekenmerkt door een groter aandeel aan bedrijven, die in de regio verankerd zijn. Daardoor is het vernieuwingsproces er ook zwakker. De hogere turbulentie aan de kust kan ook voor een deel verklaard worden vanuit de aard van de activiteiten. Bij de koplopers van de oprichtingen en faillissementen behoort immers de horeca, die in het kustgebied veel sterker vertegenwoordigd is dan gemiddeld in West-Vlaanderen.

De turbulentie aan de kust is ook als volgt te illustreren. In West-Vlaanderen was de kust de afgelopen 10 jaar goed voor 29,1% van het aantal oprichtingen en 29,4% van het aantal stopzettingen en faillissementen, terwijl de kust gemiddeld 25,6% van het totale aantal West-Vlaamse ondernemingen huisvestte. Het hinterland had een kleiner aandeel in West-Vlaanderen inzake aantal oprichtingen (8,0%) en aantal stopzettingen en faillissementen (8,0%), evenals qua aantal actieve ondernemingen (8,4%).

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

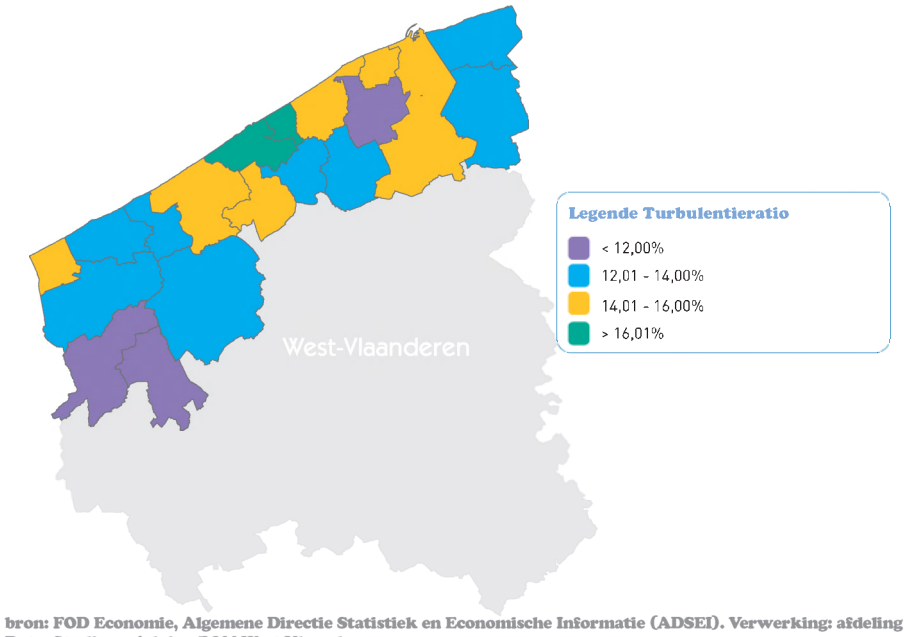
Een ondersteunend beleid kan het ondernemerschap verder stimuleren. Als bedrijven bovendien rekening houden met bepaalde criteria rond duurzaamheid, ecologie en maatschappelijk verantwoord ondernemen, zou de overheid starters en groeiers extra steun kunnen toekennen. Verder moet het ondernemerschapsbeleid zich ook richten op de ontwikkeling van de juiste vaardigheden, om succesvol een bedrijf op te starten en verder te beheren.

Grafiek *Verloop van de ondernemingen, 2011*

bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI). Verwerking: afdeling Data, Studie en Advies, POM West-Vlaanderen

Kaart *Turbulentieratio, 2011*

bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI). Verwerking: afdeling Data, Studie en Advies, POM West-Vlaanderen

RUIMTEPRODUCTIVITEIT

Auteur Nele Depestel
(POM West-Vlaanderen)
Lode Vanden Bussche
(dienst Economie provincie West-Vlaanderen)

Lector Georges Allaert
(UGent)

Met 'ruimteproductiviteit' wordt hier de verhouding tussen de tewerkstelling en de bebouwde economische ruimte bedoeld. Aan de kust is de ruimteproductiviteit hoger dan in het hinterland en hoger dan gemiddeld in West-Vlaanderen en Vlaanderen. Dit betekent, dat de kust een intensief economisch gebruik van de bebouwde ruimte kent, wat op zich positief te noemen is voor een duurzame ruimtelijke ontwikkeling.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

De indicator 'Ruimteproductiviteit' zegt iets over de effectiviteit en de efficiëntie van de inzet van de productiefactor ruimte in de economie. Algemeen beschouwd kan een hoge ruimteproductiviteit of een toename daarvan beschouwd worden als een duurzame ontwikkeling, met name het zuiniger of intensiever omgaan met de economische ruimte, zeker als die al bebouwd is.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

In de literatuur wordt ruimteproductiviteit meestal omschreven als de toegevoegde waarde, die gerealiseerd wordt per hectare grond in gebruik voor economische activiteiten. De ruimteproductiviteit wordt hier gedefinieerd als de verhouding van het aantal werkenden ten opzichte van het aantal hectare economisch bezette bodem. Onder de 'werkenden' worden de loontrekkenden, zelfstandigen en helpers actief in de betrokken regio begrepen. Om te bepalen wat 'bezette bodem' omvat, worden de categorieën uit het kadaster gevolgd: bijgebouwen met inbegrip van serres, ambachts- en industriegebouwen, opslagruimten, kantoorgebouwen, gebouwen met handelsbestemming, openbare gebouwen, gebouwen voor nutsvoorzieningen, gebouwen voor sociale zorg en ziekenzorg, gebouwen voor onderwijs, onderzoek en cultuur. Het gaat hierbij om de terreinoppervlakte, en niet om de vloeroppervlakte. Als het louter de verhouding betrof tussen de oppervlakte van de bedrijventerreinen en het aantal daarop werkzame personen, dan zou de term 'terreinquotiënt' gehanteerd worden. Gelet op het beperkte aantal bedrijventerreinen in de kustzone, wordt de economische ruimte hier dus breder bekeken.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In 2010 bedroeg de ruimteproductiviteit aan de kust 56,1. Dit betekent dat er aan de kust per hectare economisch bezette bodem 56,1 werkenden waren. Dit cijfer bedroeg 24,1 in het hinterland, 32,9 in West-Vlaanderen als geheel en 37,3 in het Vlaamse Gewest. Deze verschillen hebben alles te maken met de verschillende morfologie en de economische structuur van de betreffende regio's. In verstedelijkte regio's is het economische ruimtegebruik helemaal anders wegens een andere sectorale structuur: aan de ene kant meer handel en diensten met kantoren en hoogbouw en meer werknemers per terreinoppervlakte-eenheid, en aan de andere kant relatief minder industrie en meer grote ruimtegebruikers. Vanwege deze verschillen is het interessanter, om de evolutie van de indicator tussen de regio's te vergelijken.

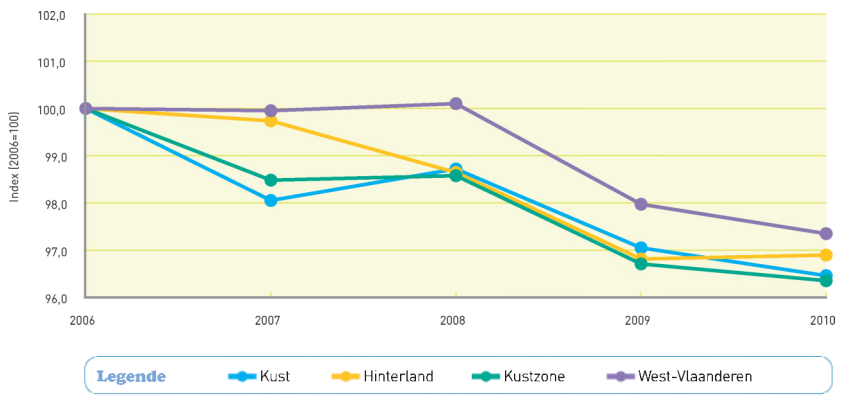
De ruimteproductiviteit aan de kust lag in 2010 in haar globaliteit 3,5% lager dan in 2006. Tussen 2006 en 2010 steeg het aantal hectare economisch bezette bodem aan de kust dus sneller dan het aantal werknemers. Ook in de andere regio's steeg het economische ruimtegebruik sterker dan het aantal werkenden, met een daling van de ruimteproductiviteit tot gevolg van 3,1% in het hinterland en 2,6% in West-Vlaanderen als geheel.

Deze dalingen zijn het effect van een groeiende ruimtelijke spreiding van wonen en werken en van een extensiever ruimtegebruik. Zo nam bv. de commerciële suburbanisatie of migratie vanuit de stad naar het omringende platteland, volgend op de residentiële, de laatste 5 jaar sterk toe. Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen kon deze trend vooralsnog niet afremmen.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

Ook in de toekomst zal de kust vermoedelijk een hogere ruimteproductiviteit kennen dan gemiddeld in West-Vlaanderen. De kust heeft immers de kenmerken van een stedelijk gebied. In functie van een duurzame ontwikkeling en een veerkrachtig ruimtegebruik in het bijzonder, blijft een hoge ruimteproductiviteit, zoals hier gedefinieerd, ook in de toekomst wenselijk. Een hoge efficiëntie en effectiviteit van de inzet van de bebouwde economische ruimte is verder na te streven. Dit geldt evenzeer voor het samenbrengen van meerdere activiteiten, zoals wonen en werken, op dezelfde plek. Ze mogen evenwel niet hinderlijk worden voor de veiligheid en het welzijn van de werknemers.

Grafiek *Evolutie ruimteproductiviteit, 2006-2010*

bron: (FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI) & RSZ
Verwerking: afdeling Data, Studie en Advies, POM West-Vlaanderen)

WERKGELEGENHEID IN TOERISME

Auteur Magda Monballyu
(Westtoer)

Lector Karolien Weekers
(Studiedienst Vlaamse Regering)

De toeristisch-recreatieve sector is van vitaal belang voor de economie en de werkgelegenheid aan de kust. Sinds 2002 groeide de werkgelegenheid in de toeristische sector in de kustgemeenten met zo'n 870 arbeidsplaatsen tot 12.527 jobs in 2007, of een toename met 7,5%.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

De indicator 'Werkgelegenheid in toerisme' drukt de sociaaleconomische betekenis van het toerisme uit. De toeristisch-recreatieve sector is immers van vitaal belang voor de economie en de werkgelegenheid in de kustgemeenten. Voldoende werkgelegenheid in een streek verhoogt de kans op algemene welvaart en welzijn. Een stabiel economisch weefsel, met het oog op een gezond bedrijfsklimaat, is onontbeerlijk voor de duurzame ontwikkeling van de kust.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Deze indicator geeft een beeld van de evolutie in de werkgelegenheid in de sector toerisme en recreatie, uitgedrukt in het totale aantal jobs, dat door deze sector gecreëerd wordt. Deze werkgelegenheid is gespreid over een heel groot aantal subsectoren. Hier worden enkel de subsectoren opgenomen, die rechtstreeks aan receptief toerisme en recreatie toe te schrijven zijn, zoals accommodatieverstrekkende ondernemingen, horeca en ontspanningssector. De indicator omvat zowel de bezoldigde als de zelfstandige werkgelegenheid. De cijfers van de bezoldigden, afkomstig van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ), omvatten zowel voltijdse als deeltijdse en tijdelijke jobs op het moment van registratie op 30 juni. Een belangrijk nadeel voor de kust is, dat deze cijfers geen rekening houden met de jobstudenten en tijdelijk tewerkgestelden (geregistreerd vanaf 1 juli), die tijdens het hoogseizoen nadrukkelijk aanwezig zijn.

Naast de bezoldigde is ook de zelfstandige werkgelegenheid heel belangrijk voor het toerisme. Veel (kleine) zelfstandigen zijn immers in deze sector actief. Er werd voor geopteerd, om alle zelfstandigen, zowel in hoofdberoep als in bijberoep, hun helpers én de pensioengerechtigde zelfstandigen in de indicator op te nemen. Dit heeft als voordeel, dat alle zelfstandige jobs in de sector meegeteld worden. Anderzijds is het totale aantal jobs, dat hier gevisualiseerd wordt, niet gelijk aan het totale aantal tewerkgestelde personen in de toeristische sector. Een loontrekkende in de toeristische sector kan daarnaast immers nog een zelfstandig bijberoep in dezelfde sector uitoefenen en vice versa.

Wegens de vele beperkingen waarmee rekening gehouden moet worden, geeft deze indicator de totale economische betekenis en de werkgelegenheid in het toerisme slechts bij benadering weer. De indicator geeft wel relatieve evoluties aan.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In 2002 bood de sector plaats aan zo'n 11.660 jobs aan de kust. Sindsdien werden 870 nieuwe arbeidsplaatsen in het toerisme gecreëerd, waarvan net geen 700 bij de loontrekkenden en zo'n 170 bij de zelfstandigen. Dit betekent een relatieve stijging van bijna 7,5%. De evolutie in de werkgelegenheid in de kustgemeenten weerspiegelt duidelijk het stijgende belang van de omzet in dagtoerisme, verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen en tweedeverblijfstoerisme.

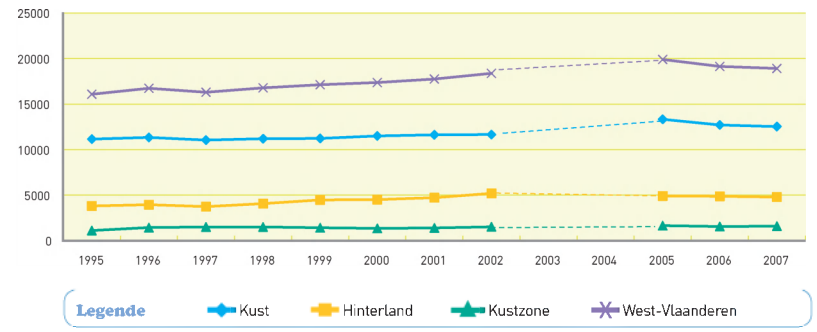
Meer recente cijfers met betrekking tot de werkgelegenheid in het toerisme aan de kust zijn vooralsnog niet beschikbaar. Bovendien deed zich een wijziging voor in de definitie van de NACEBEL-codes.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

De kust is erg afhankelijk van het toerisme. Voor zo'n regio is het belangrijk, om de werkgelegenheid in deze sector op duurzame wijze te handhaven en indien mogelijk te verhogen. Een betere spreiding van de werkgelegenheid over het jaar vormt hierbij een belangrijke beleidsdoelstelling. Op die manier wordt immers een meer volwaardige werkgelegenheid gecreëerd. Voor wat de spreiding van de werkgelegenheid over het jaar betreft, is er jammer genoeg geen indicator voorhanden.

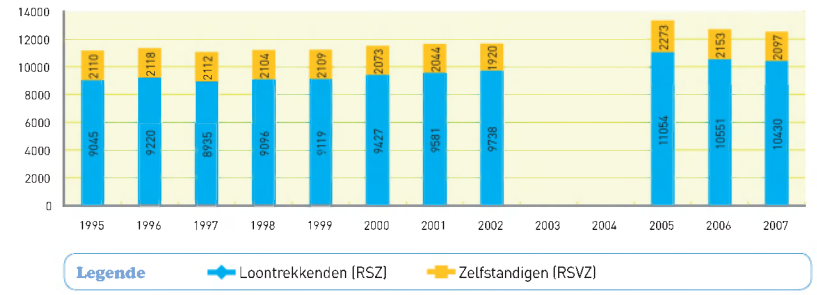
Grafiek 1 *Evolutie van de totale werkgelegenheid in toerisme en recreatie, 1995-2007**

* Er zijn geen gegevens beschikbaar voor 2003 en 2004.

bron: RSZ, RSVZ en verwerking Westtoer

Grafiek 2 *Evolutie in de totale werkgelegenheid in toerisme en recreatie aan de kust, opgesplitst naar loontrekkenden (RSZ-cijfers) en zelfstandigen (RSVZ-cijfers), 1995 - 2007**

bron: RSZ, RSVZ en verwerking Westtoer

LOONTREKKENDE WERKGELEGENHEID

Auteur Nele Depestel
(POM West-Vlaanderen)

Lector Freddy Heylen
(Faculteit Economie en Bedrijfskunde, UGent)

Eind 2010 telde de kustzone 119.905 loontrekkenden. Zij vertegenwoordigden 29,5% van het West-Vlaamse totaal. Tegenover midden 1998 steeg de werkgelegenheid in de kustzone met 14,0% procent (11,6% als Brugge buiten beschouwing gelaten wordt). In heel West-Vlaanderen bedroeg de toename 12,1%. Maar liefst 87,7% van de loontrekkende tewerkstelling aan de kust wordt gerealiseerd door handel en diensten, waar toerisme en horeca een belangrijk deel van uitmaken. Voor het hinterland bedraagt dit cijfer 72,5%. Het aandeel van de industrie in de loontrekkende werkgelegenheid in de kustzone bedraagt daarentegen slechts 8,8%.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Tewerkstelling is belangrijk voor de persoonlijke welvaart en de sociale integratie van de inwoners. Bovendien is het belangrijk, dat de werkgelegenheid gehandhaafd en indien mogelijk verhoogd wordt.

De tewerkstellingsstructuur geeft een indicatie van de economische structuur: welke sectoren zijn het sterkst vertegenwoordigd, welke zijn de groei- en krimpsectoren, hoe verhoudt de regio zich tot andere regio's, welke verschuivingen deden zich in de recentste periode voor?

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De manieren waarop data over loontrekkende en zelfstandige tewerkstelling verzameld worden, vertonen te grote verschillen. Daarom werd er hier voor geopteerd, om de analyse te beperken tot de loontrekkende tewerkstelling. De dienstensectoren in het algemeen (horeca en toerisme in het bijzonder) worden gekenmerkt door een groot aandeel aan zelfstandigen. Uit bijkomende analyses blijkt echter, dat de incorporatie van de zelfstandigen de gerapporteerde resultaten slechts minimaal zou veranderen. De cijfers over zelfstandigen werden wel ter vergelijking opgenomen in grafiek 2.
De loontrekkende tewerkstelling wordt verdeeld in 4 hoofdsectoren:

- primaire sector: land- en tuinbouw en visserij
- secundaire sector: opgesplitst in industrie en bouw
- tertiaire sector: commerciële diensten
- quartaire sector: niet-commerciële diensten

> WAT ZIJN DE RESULTATEN

Eind 2010 waren er aan de kust 119.905 en in het hinterland 21.407 loontrekkers tewerkgesteld. Hun aandeel in West-Vlaanderen bedroeg respectievelijk 29,5% (zonder Brugge: 14,2%) en 5,3%. De tewerkstellingspool Brugge niet meegerekend, is het aandeel van de loontrekkende tewerkstelling van zowel de kust als het hinterland in West-Vlaanderen kleiner dan hun aandeel in de totale West-Vlaamse bevolking (nl. 18,4% voor de kust en 7,2% voor het hinterland). Dit geldt ook voor het aandeel van deze regio's in de potentiële beroepsbevolking (18-64 jaar): 17,8% voor de kust (zonder Brugge) en 7,3% voor het hinterland. Aan de kust situeert maar liefst 87,7% van de loontrekkende tewerkstelling zich in handel en diensten, waar toerisme en horeca een belangrijk deel van uitmaken. In het hinterland bedraagt dit cijfer 72,5% en in West-Vlaanderen 71,2%. De kust wordt daarnaast gekenmerkt door een heel zwakke industriële basis. Eind december 2010 had de industrie er slechts een aandeel van 8,8% in de totale loontrekkende tewerkstelling, in tegenstelling tot 15,4% in het hinterland. Dit aandeel is een stuk lager dan in West-Vlaanderen als geheel (21,4%). De bouw is dan weer sterk aanwezig in het hinterland (11,1%), maar heel zwak aan de kust (3,4%), in vergelijking met West-Vlaanderen (6,8%).

Ter vergelijking: voor de zelfstandigen in West-Vlaanderen is de tertiaire sector het sterkst vertegenwoordigd (62,4%). Aan de kust werkt zelfs 73,5% van de zelfstandigen in de tertiaire sector. Van alle zelfstandigen aan de kust werkt 4,5% in de primaire sector, wat minder is dan het West-Vlaamse gemiddelde (14,4%).

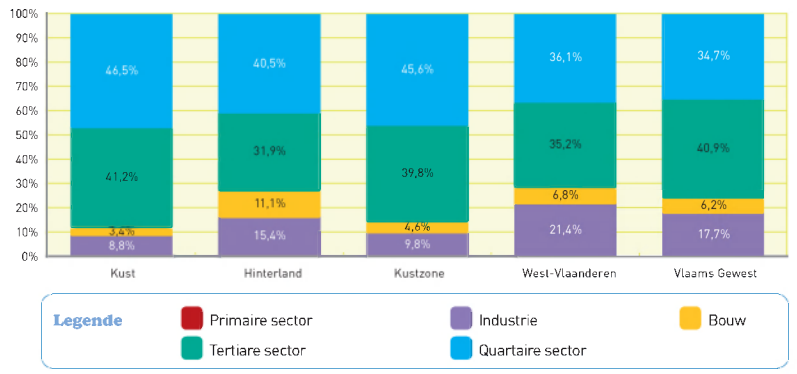
Tussen 1998 en 2010 steeg de loontrekkende tewerkstelling aan de kust met 14,0% en in het hinterland met 14,1%. De toenames waren iets groter dan in West-Vlaanderen als geheel (+12,1%). Brugge buiten beschouwing gelaten, bedroeg de toename aan de kust 11,6%. In een recentere periode (2007-2010) steeg de loontrekkende tewerkstelling aan de kust, net als in West-Vlaanderen minimaal, met 0,8%. In het hinterland bedroeg de toename in deze periode dan weer 2,0%. Deze kleine toenames verbergen wel een verschillende evolutie naar sector.

In de industrie daalde de tewerkstelling aan de kust met maar liefst 11,0%. In het hinterland bedroeg de daling 3,8%, in West-Vlaanderen als geheel 8,2%. In dezelfde periode nam de tewerkstelling in de bouw aan de kust toe (+1,4%), maar minder dan in West-Vlaanderen (+3,1%). Het hinterland kende een afname met 3,0%. De afnames of kleine toenames in industrie of bouw werden gecompenseerd door toenames in handel en diensten. Er is echter een opmerkelijk verschil tussen kust en hinterland aan de ene kant en West-Vlaanderen aan de andere kant. De toename in handel en diensten aan de kust en in het hinterland is nl. voor een groter deel toe te schrijven aan de quartaire sector, waar die in West-Vlaanderen als geheel aan de tertiaire sector te danken is (zowel in relatieve als absolute cijfers). Reden hiervoor is de sterke absolute toename van de tewerkstelling in gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (kust en hinterland) en het onderwijs (kust).

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

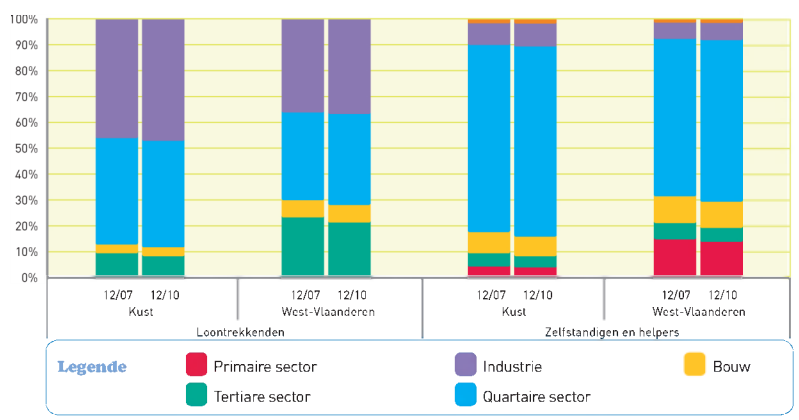
De tewerkstellingsmogelijkheden aan de kust zijn niet sterk gediversifieerd en weinig hooggekwalificeerd. De afgelopen jaren lijkt de situatie ook niet verbeterd te zijn. De regio heeft nood aan een meer innovatieve en kennisgedreven economie, om meer en hoogwaardige, kwalitatieve tewerkstelling te realiseren. Hierbij is het belangrijk, om de uitbouw van kenniscentra aan de kust te ondersteunen. Er liggen zeker opportuniteiten in het 'Nieuw Industrieel Beleid' met de 'Fabrieken voor de Toekomst' van de Vlaamse Regering. Daarin zal de relatie tussen kennis en ondernemingen in economische clusters bevorderd worden. Voor de kustregio bestaat de uitdaging erin, om te focussen op bestaande en nieuwe kansrijke niches, zoals cleantech in combinatie met hernieuwbare energie en mariene bedrijvigheid.

Grafiek 1 *Structuur van de loontrekkende tewerkstelling naar sector, 31 december 2010*

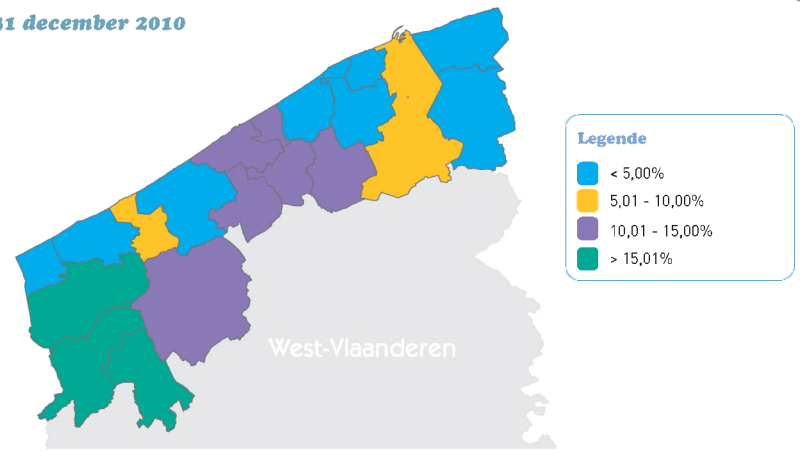
bron: RSZ, verwerking afdeling Data, Studie en Advies (DSA), POM West-Vlaanderen

Grafiek 2 *Evolutie loontrekkenden en zelfstandigen en helpers (excl. zelfstandigen in bijberoep) naar sector, 31 december 2007 – 31 december 2010*

bron: RSZ en RSVZ, verwerking afdeling Data, Studie en Advies (DSA), POM West-Vlaanderen

Kaart *Aandeel van de industrie in de totale loontrekkende tewerkstelling, 31 december 2010*

bron: (FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI). Verwerking: afdeling Data, Studie en Advies, POM West-Vlaanderen)

WERKLOOSHEIDSGRAAD

Auteur Hilde Coudenys
(Steunpunt Sociale Planning – Provincie West-Vlaanderen)

Lector Ronny Misplon
(VDAB)

Werkloosheid is conjunctuurgevoelig. De crisis van de laatste jaren vertaalt zich in een hogere werkloosheid. Kenmerkend voor de kustgemeenten is de relatief hoge werkloosheidsgraad en het grote aandeel werkzoekenden uit de kansengroepen. Het arbeidsaanbod en de arbeidsvraag corresponderen er niet. De gemeenten in het hinterland tellen relatief weinig werkzoekenden.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Het terugdringen van de werkloosheidsgraad is een van de prioriteiten voor een duurzaam kustbeheer. Een arbeidsinkomen is niet alleen belangrijk voor het verwerven van persoonlijke welvaart, maar vergroot tevens de kans op sociale integratie. Naarmate de werkloosheid langer duurt, vermindert de kans op welvaart en neemt het risico op sociaal isolement toe. Langdurige werkloosheid heeft bovendien onmiskenbaar een nefaste invloed op de gezondheid.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De werkloosheidsgraad geeft de verhouding aan van het aantal niet-werkende werkzoekenden ten opzichte van de totale beroepsbevolking in een bepaald jaar. De totale beroepsbevolking omvat alle werkende of werkzoekende personen van 18 t.e.m. 64 jaar.

Deze indicator kan beschouwd worden als een maat voor het aantal personen dat tewerkgesteld zou kunnen worden, maar niet actief ingezet wordt op de arbeidsmarkt. In dit opzicht is de werkloosheidsgraad ook een indicator voor de economische gezondheid van een bepaald gebied.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In de periode 2005-2008 daalde de werkloosheidsgraad. Sinds 2008 is er opnieuw een stijging merkbaar, en dit in de 4 onderzochte gebieden (kust, kustzone, hinterland en de provincie West-Vlaanderen). Ondanks de stijging van de laatste jaren, was de werkloosheidsgraad anno 2010 toch nog lager dan het niveau van 2005, toen een piek bereikt werd. Niet in alle gemeenten steeg de werkloosheidsgraad even sterk. De stijging was meer uitgesproken in de kustgemeenten. De laagste werkloosheidsgraad was in de hinterlandgemeenten terug te vinden.

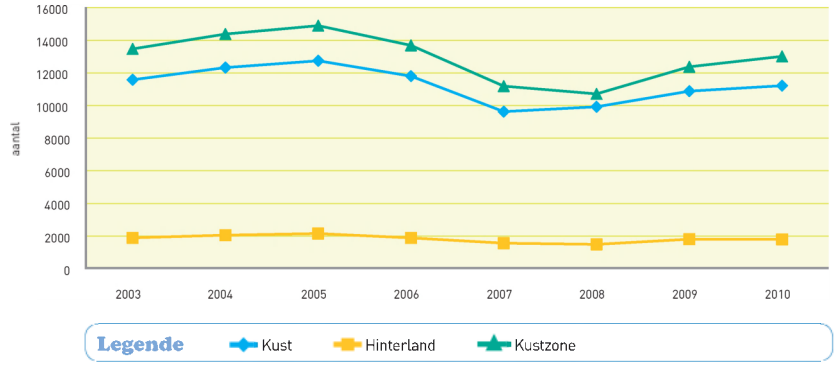
Liefst 86% van de niet-werkende werkzoekenden in de kustzone woonde in een kustgemeente (11.218 personen). Daar steeg hun aantal vanaf 2007. De hinterlandgemeenten kenden nagenoeg geen toename van het aantal niet-werkende werkzoekenden.

In de kustregio correspondeerden de vraag naar en het aanbod van arbeidskrachten niet. De vacatures uit o.a. de tertiaire sector appelleerden vooral aan midden- en hooggeschoolden, met kennis van het Nederlands en eventueel ook andere talen. De arbeidsreserve in de kustregio was daarentegen vaak kortgeschoold, met eventueel een achterstand in de Nederlandse taal. Oostende kende dan weer een specifieke werkzoekendenproblematiek. Typerend was de hoge werkloosheidsdruk en het grote aandeel werkzoekenden uit de kansengroepen. Bovendien weerspiegelde de Oostendse werkzoekendenpopulatie een aantal grootstedelijke kenmerken, zoals een hoog aandeel van allochtone origine en van laaggeschoolden.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

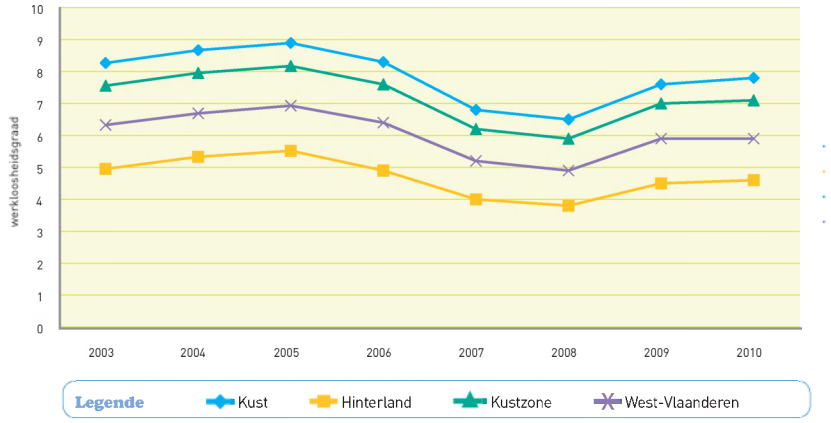
Hoe het werkloosheidscijfer verder zal evolueren, is eerder afhankelijk van de globale economische situatie, dan het resultaat van gerichte inspanningen van lokale besturen. Het terugdringen van de werkloosheid wordt best geïntegreerd aangepakt met andere uitdagingen, zoals kansarmoede, waarmee de kustgemeenten geconfronteerd worden.

Grafiek 1 *Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden*

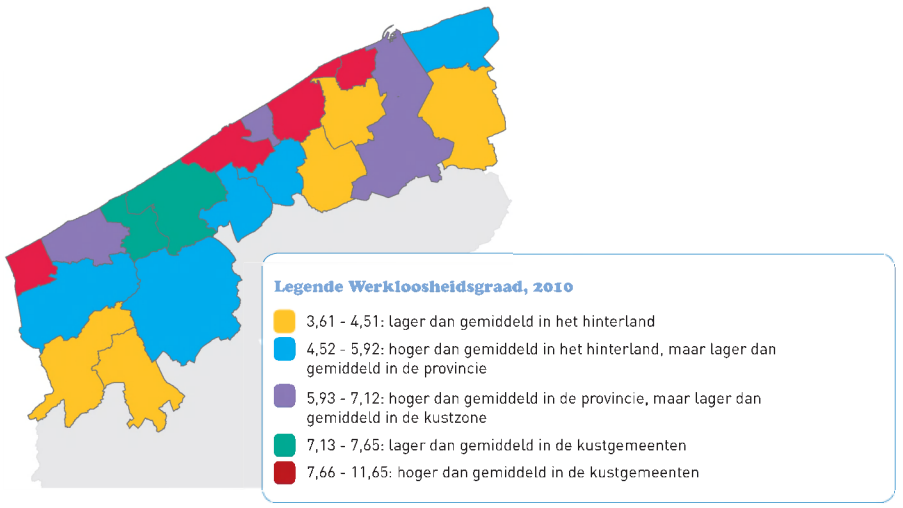
bron: Steunpunt Werk en Sociale Economie (WSE), verwerking Steunpunt Sociale Planning

Grafiek 2 *Evolutie van de werkloosheidsgraad*

bron: Steunpunt Werk en Sociale Economie (WSE), verwerking Steunpunt Sociale Planning

Kaart *Werkloosheidsgraad in de kustzone, 2010*

bron: Steunpunt Werk en Sociale Economie (WSE), verwerking Steunpunt Sociale Planning

Het kustkompas

6. BESTUURLIJKE VERNIEUWING

> INSPANNING VOOR GEÏNTEGREERD KUSTZONEBEHEER

BESTUURLIJKE VERNIEUWING

6

> WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

De verhoogde druk op land- en zeezijde van de kust maakt een geïntegreerd beheer gebaseerd op het kust- en zee-ecosysteem noodzakelijk. Een geïntegreerd en duurzaam kustbeheer vraagt om een nieuwe bestuurlijke aanpak, die het sectorale denken achter zich laat. Op basis van duurzaamheidsprincipes kunnen keuzes gemaakt worden met aandacht voor economische, ecologische en sociale belangen, zowel op land als op zee.

Door alle relevante kustactoren te betrekken, een langetermijnstrategie voor de kust uit te tekenen en de beschikbare beleidsinstrumenten (zoals ruimtelijke planning en geïntegreerd kustzonebeheer) optimaal af te stemmen en te combineren, is het mogelijk om een kust te creëren die ook voor de toekomstige generaties kwaliteit kan bieden op tal van vlakken.

> WAAR STAAN WE VANDAAG?

De uitdagingen aan de kust zijn divers en situeren zich in verschillende domeinen: de vergrijzing, de uitgebreide stedelijke problematieken, het woonbeleid, de druk op de natuurgebieden, het gebruik van ruimte op het land en op zee, de nood aan een robuuste zeewering. De uitdagingen mogen niet los van elkaar beschouwd worden, maar de bestuurlijke niveaus die een antwoord kunnen bieden, zijn versnipperd.

Door middel van initiatieven en projecten probeert het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer de verschillende bestuursniveaus en de kustgemeenten actief te betrekken en aandacht te vestigen op het belang van een geïntegreerd beheer.

Voor de kust bestaat er geen gedragen langetermijnvisie die door alle beleidsniveaus en sectoren onderschreven wordt. De eerste aanzetten tot een ruimtelijke visie worden momenteel opgesteld en tonen aan dat er steeds meer oog is voor 'het grotere geheel'. Een wettelijk kader om een langetermijnvisie en actieplan te bestendigen, is er echter niet. Tot op heden blijft geïntegreerd kustzonebeheer ook op Europees niveau slechts een 'aanbeveling', met een vrijblijvend, lokaal karakter.

Het opnieuw aanduiden van een minister voor de Noordzee eind 2011 zorgt ervoor, dat er opnieuw een duidelijk aanspreekpunt is voor de Noordzee. Hoe de relatie tussen land- en zeezijde wordt gelegd, blijft echter onduidelijk. Een geïntegreerde overlegstructuur bestaat niet. Wel vermeldt de beleidsnota van de Noordzeeminister, dat onder zijn coördinatie een Interbestuurlijke Samenwerkingsvorm voor de Kust en Zee opgericht zal worden, tussen alle bevoegde federale, gewestelijke, provinciale en lokale overheden.

> WAT KUNNEN WE DOEN?

De specifieke kustproblematiek heeft te maken met de eigenheid van de kust in vergelijking met het binnenland. Voor de problemen die eerder in kaart gebracht werden, zullen de bevoegde overheden op een constructieve manier werkbare oplossingen moeten zoeken. Het beheer van de zee en de kust zal in de toekomst trouwens steeds meer de aandacht opeisen. De vraag naar nieuwe ontwikkelingen op zee groeit en naarmate er zich nieuwe technische mogelijkheden aandienen, zullen de conflicten rond de schaarser wordende ruimte toenemen.

Het gericht inzetten van instrumenten, zoals ruimtelijke planning op zee en geïntegreerd kustzonebeheer, kan ervoor zorgen dat het potentieel van de kustzone optimaal ontwikkeld wordt. De uitdaging voor de toekomst bestaat erin een gemeenschappelijk gedragen visie op te stellen voor een geïntegreerde beleid en beheer van de kust, met aandacht voor alle kust- en mariene sectoren. Zo'n visie is haalbaar en noodzakelijk en kan als kapstok dienen voor meer lokaal gerichte acties.

Werken vanuit een visie en strategie moet een sterke basis vormen voor de evolutie naar een geïntegreerd, sectoroverschrijdend en integraal (land-zee)beheer. Een integraal kustbeheer moet het kustecosysteem met zijn mariene en terrestrische componenten als één continuüm benaderen.

Bestuurlijke vernieuwing voor duurzaam kustbeheer blijft vooralsnog een zoektocht. Welke vernieuwde overheidsstructuur kan de complexe uitdagingen aan? Hoe kan er naar integratie gestreefd worden, zonder een grootschalige hervorming van alle bestaande bevoegdheden, structuren, wetgeving en instrumenten?

Bestuurlijke, administratieve en juridische integratie vergt een aanpak op meerdere fronten, met acties op verschillende bestuursniveaus. Zo werd in een beleidsnota op federaal niveau reeds het voorstel gelanceerd voor een bestuursakkoord tussen de verschillende bestuursniveaus. Op Vlaams niveau werd de uitnodiging geformuleerd, om na te denken over een decreet duurzaam kustbeheer, dat een kader zou kunnen vormen voor doelstellingen voor en ontwikkelingen van de kust. Dergelijke initiatieven kunnen toelaten om de afspraken en verantwoordelijkheden vast te leggen.

Door samenwerking tussen stakeholders te stimuleren en verstandig om te gaan met participatie, kan er gewerkt worden aan een draagvlak. De gemeenten hebben hierbij een belangrijke functie als lokale regisseur. Zij staan op de eerste lijn en vormen een belangrijke ondersteunende partner. Het Coördinatiepunt kan hierin ingeschakeld worden, om te stimuleren en te faciliteren, maar heeft nood aan een duidelijker mandaat.

De zorg om zee en kust houdt evenwel niet op aan de landsgrenzen. Om te komen tot afstemming van beleid en is internationale samenwerking nodig.

INSPANNINGEN VOOR GEÏNTEGREERD KUSTZONEBEHEER

Auteur Kathy Belpaeme, Hannelore Maelfait
(Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer)

Lector An Cliquet
(Maritiem Instituut, UGent)
Annemie Volckaert
(ARCADIS Belgium)

Kust en zee kregen de voorbije jaren duidelijk meer aandacht, mee onder impuls van Europa. Er groeide een verhoogde betrokkenheid van de actoren en het overleg tussen overheden over de kust nam toe. Uitdagingen situeren zich op het vlak van effectieve participatie, optimalisering van monitoring, duidelijkheid inzake bevoegdheden en verdere politieke bewustmaking van de nood aan geïntegreerd werken. Ook de aanpassing van plannings- en wetgevende instrumenten in de richting van een geïntegreerd proces blijft een aandachtspunt.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Een beleid gericht op langetermijnoplossingen vraagt om een geïntegreerde aanpak, waarbij sectoren en overheden op alle bestuursniveaus samenwerken. De indicator meet de mate waarin de overheid duurzaam kustbeheer implementeert. Deze methode werd op Europees niveau uitgewerkt. Deze algemene methode maakt een vergelijking met andere Europese landen mogelijk.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator meet in welke mate het proces van geïntegreerd beheer van kustzonegebieden (GBKG) geïmplementeerd is. Het cyclische proces onderscheidt 4 fases:

- Fase 1: Planning en beheer vinden plaats in de kustzone.
- Fase 2: Er bestaat een kader om GBKG uit te voeren.
- Fase 3: De meeste aspecten van een GBKG-benadering zijn er.
- Fase 4: Een efficiënt, aangepast en geïntegreerd proces is ingebed op alle overheidsniveaus.

Elk van de fases wordt omschreven aan de hand van stellingen, die het geïntegreerde proces typeren. De fases en bijbehorende stellingen worden beoordeeld door een groep professionelen betrokken bij kustbeheer. Hoe sterker de integratie, hoe meer positieve antwoorden er verschijnen in fase 3 en 4. Een volledige integratie is bereikt op het moment dat alle acties een positieve score krijgen.
Voor België werd een eerste meting in november 2005 uitgevoerd, met 28 betrokkenen. Een tweede meeting vond plaats in december 2010, met 11 betrokkenen. Idealiter worden bij de metingen zoveel mogelijk dezelfde mensen betrokken. Door loopbaantransities en/of andere verplichtingen is dit evenwel niet altijd haalbaar. Van de 11 deelnemers in 2010 waren er 3 ook in 2005 reeds bij de meting betrokken. Deze meting is subjectief en kent daardoor haar beperkingen. Het belang ervan ligt echter in de gezamenlijke bespreking met de deelnemers, die cruciaal is voor de conclusies.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Voor de fases 1 t.e.m. 3 toont een vergelijking tussen de meting van 2010 en 2005 geen grote verschuivingen. Alle deelnemers zijn van oordeel dat planning en management in de kustzone effectief plaatsvinden. De meeste deelnemers vinden, dat er diverse elementen aanwezig zijn, om een kader voor duurzaam kustbeheer te creëren, maar dat het proces nog ondermaats functioneert.Voor fase 4 'Een efficiënt, aangepast en geïntegreerd proces' is er t.o.v. 2005 een achteruitgang te merken. De manier waarop de indicator gemeten wordt (nl. een subjectieve beoordeling door experts), kan hier sterk in meespelen.

Uit de bespreking blijkt, dat monitoringprogramma's dikwijls niet afgestemd zijn op een beleidsvisie en beleidsdoelstellingen, maar ad hoc of op projectbasis plaatsvinden. Er worden veel gegevens verzameld, maar ze zijn onvoldoende bekend en slechts in beperkte mate publiek beschikbaar. Overleg specifiek over de kust nam dan weer duidelijk toe. Verantwoordelijke diensten vinden elkaar steeds vaker, al is niet steeds duidelijk welke dienst voor welk aspect bevoegd is (bv. met betrekking tot de strandvisserij). Relevante actoren worden vaker betrokken bij besluitvormingsprocessen, al dan niet met de hulp van diverse nieuwe participatiestructuren (bv. Plaatselijke groep As 4, Kustforum, ...). De communicatie blijft echter vaak nog eenzijdig en eerder informerend, van overheid naar belanghebbenden. Toch zet de overheid duidelijk positieve stappen. Zo worden kust en zee in meer en meer beleidsdocumenten beschouwd als een bijzondere regio. Eén ontwikkelingsstrategie voor de kust is er niet, maar in verschillende strategieën, zoals het Federaal plan inzake duurzame ontwikkeling en de Nationale Adaptatie Strategie, zijn verwijzingen naar de kust aan te treffen.

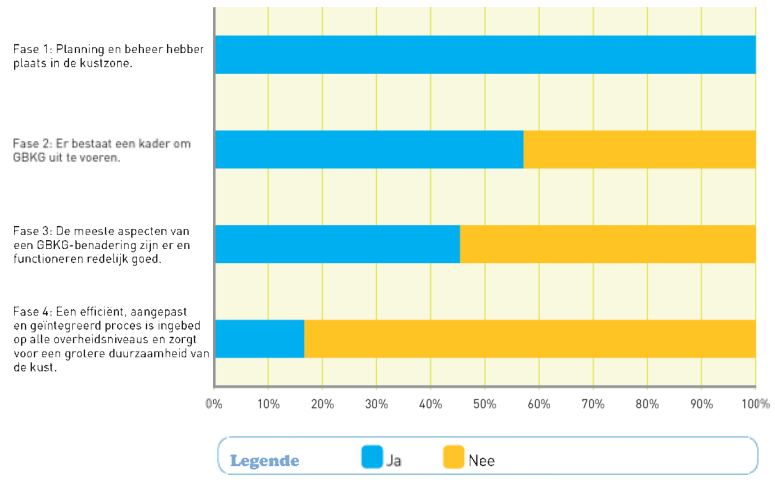
> WAT VOOR DE TOEKOMST?

Uit de bespreking werden enkele prioriteiten voor duurzaam kustbeheer naar voren geschoven:

- monitoring optimaliseren en koppelen aan concrete beleidsdoelstellingen
- beschikbare data en instrumenten beter bekendmaken en inzetten ter ondersteuning van voorbereiding en evaluatie van het beleid
- meer duidelijkheid en transparantie inzake verantwoordelijkheden/bevoegdheden
- extra inspanningen om tot een actieve participatie te komen

Blijvende politieke ondersteuning van kust en zee en een geïntegreerde benadering zijn een noodzaak. De koppeling tussen geïntegreerd kustzonebeheer en maritieme ruimtelijke planning is dat evenzeer. Op Europees vlak wordt in 2012 een nieuw GBKG-instrument uitgewerkt. Dit instrument kan de lidstaten een kapstok bieden, om duurzaam kustbeheer in hun procedures en wetgeving te verankeren, naar het voorbeeld van het Protocol on ICZM to the Barcelona Convention (2011), dat ICZM of *Integrated Coastal Zone Management* verplicht voor de Europese lidstaten en andere landen rond de Middellandse Zee.

Grafiek *Perceptie van implementatiegraad van duurzaam kustbeheer, 2010*

bron: Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer

Het kustkompas

7. KLIMAATWIJZIGING EN ZEEWERING

- ZEESPIEGELSTIJGING
- AANTAL DAGEN MET WINDSNELHEID BOVEN 7 BEAUFORT
- ZANDSUPPLETIE

KLIMAATWIJZIGING EN ZEEWERING

7

> WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

De kuststreek is bij uitstek een gebied waar economische mogelijkheden, recreatie en natuur samen gaan. Tegelijk is de kuststreek kwetsbaar omwille van het risico op overstromingen, met een rijzende zeespiegel en stormen die mogelijks in de toekomst frequenter zullen optreden. Als de kust zich verder op een duurzame manier wil ontwikkelen, moeten we streven naar een veerkrachtige kust, die zowel op lange als op korte termijn rekening houdt met de veiligheid in de kustzone en in het laaggelegen achterland.

> WAAR STAAN WE VANDAAG?

Rondom de Noordzee wonen meer dan zestien miljoen mensen in gebieden die kunnen overstromen bij een zware stormvloed. Aan de Vlaamse kust vormen de laaggelegen polders die tot twintig kilometer landinwaarts reiken, kwetsbare zones. In deze zones bevinden zich woon-, natuur- en recreatiegebieden en gebieden met groot economisch belang.

De mate waarin de zeespiegel stijgt, heeft een belangrijke invloed op zeewering langs de Vlaamse kust. Een stijgende zeespiegel brengt ook een grotere waterdiepte met zich mee waardoor de hoogte van de golven in de kustzone verhoogt en de zeewering zwaarder wordt belast.

Met de realisatie van het Masterplan Kustveiligheid door de Vlaamse Overheid wordt er werk gemaakt van de veiligheid tegen overstromingen. Dit plan is erop gericht om de Vlaamse kust (met inbegrip van de kusthavens) op een minimaal veiligheidsniveau van een 1000-jarige superstormvloed te brengen, en een veilige kust te waarborgen tot 2050. Hierbij wordt rekening gehouden met de verwachte zeespiegelrijzing. De voornaamste beschermingsmaatregel bestaat uit het aanbrengen van zandsuppleties waardoor bredere en hogere stranden worden gecreëerd. Deze maatregel wordt in sommige gevallen gecombineerd met een zeewaartse uitbouw van de zeedijk (golfdempende uitbouw), en/of de herinrichting van de zeedijk met een waterkering. In de havens wordt geïnvesteerd in verhogingen van de kaaien door de aanleg van stormmuurtjes, en maatregelen aan de stuwen en sluizen. In Nieuwpoort wordt een stormvloedkering gepland.

Veranderingen in het klimaat en de verwachte zeespiegelstijging hebben een impact op de kustbescherming, maar kunnen ook vergaande en onomkeerbare gevolgen hebben voor de sociale, economische en ecologische systemen. In geval van overstroming zijn de gevolgen voor de bevolking en de economische activiteiten langs de kust catastrofaal. Naast het risico op overstromingen en verlies aan land door zeespiegelrijzing, kunnen er ook indirecte gevolgen zijn zoals versterkte erosie, insijpelen van zoutwater in het grondwater, verzilting van landbouwgebieden, verstoorde werking van rioleringssystemen in steden langs de kust,...

> WAT KUNNEN WE DOEN?

De systematische aanpak van de kustverdediging in kader van het lopende kustveiligheidsplan vormt de basis voor de toekomst. Versterking van de natuurlijke zeewering staat hierbij voorop. Die aanpak zorgt ervoor dat de volledige kustlijn op korte termijn op een hoog niveau van veiligheid tegen overstroming wordt gebracht. De uitgevoerde werken moeten uiteraard in de toekomst nauwgezet opgevolgd worden. Monitoring geeft aan waar ingrepen nodig zijn zodat het onderhoud van de zeewering op optimale wijze kan worden uitgevoerd..

Daarnaast is een geïntegreerde aanpak van de zeewering essentieel.. Het beveiligen tegen overstroming in balans met de ecologische en recreatieve waarden van de kustzone is een belangrijke evenwichtsoefening. Door de zeeweringsmaatregelen worden de (droog) stranden breder en hoger, wat ongetwijfeld het toeristisch-recreatief potentieel van de kustgemeenten verhoogd. Waar waterkeringen op de zeedijk moeten worden gebouwd, biedt de samenwerking met de kustgemeenten een unieke opportuniteit om de aantrekkelijkheid van de zeedijken te verhogen. Via doordachte aanpak kunnen er ook positieve maatregelen voor het ecosysteem gerealiseerd worden. Een zeewering die een meerwaarde betekent voor recreatie en natuur, is een gedeelde verantwoordelijkheid waar diverse beleidssectoren baat bij hebben..

Tegen 2100 zal de zeespiegel naar schatting met 80 cm stijgen. Klimaatsverandering zet de kuststreek onder druk, dwingt tot nadenken, debat en vernieuwing. Om het hoofd te bieden aan die toekomstige uitdaging, moeten we het natuurlijk karakter van onze kust herstellen en versterken. Hierbij moeten we ook de vraag durven stellen hoe we in de toekomst ruimtelijk zullen omgaan met de zeedijken. Moeten dijken behouden of verschoven worden? En hoe wordt het achterliggende polderland hierbij in rekening gebracht?

De druk vanuit zee op de verstedelijkte kustlijn maakt de kust tot een proeftuin van strategieën voor ruimtelijke ontwikkeling, zowel op nationale als internationale schaal. Wanneer er gedacht wordt over verder toekomstige ontwikkeling van de kust in relatie tot zeewering, is het van belang in te zetten op oplossingen waar we geen spijt van krijgen.

ZEESPIEGELSTIJGING

Auteur Hans Poppe
(Maritieme Dienstverlening en Kust)

Lector Toon Verwaest
(Waterbouwkundig Laboratorium)

Het niveau van de zeespiegel verandert onder invloed van de wereldwijde opwarming van het klimaat. De langstlopende, continue tijdreeks aan de Vlaamse kust laat een gemiddelde stijging van het zeeniveau in Oostende zien van ongeveer 2 millimeter per jaar. De evolutie wordt jaar na jaar opgevolgd. Naast deze follow-up is het ook belangrijk, om de nodige maatregelen te treffen ter versterking van de zeewering en ter vermindering van de overstromingsrisico's.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Langs de Vlaamse kust beschermen zowel natuurlijke zeewering als kaaimuren en zeedijken het achterliggende land tegen overstromingen. Bij storm verhogen golven en wind de waterstand op zee sterk. Het zeespiegelniveau wordt beïnvloed door verschillende factoren. Door de opwarming van de aarde is dit niveau de afgelopen eeuw relatief sterk gestegen. Een voldoende hoge toename van het gemiddelde zeeniveau impliceert dan ook, dat de bestaande kustverdediging bij stormcondities niet meer afdoende zal zijn, om overstromingen tegen te gaan. Een degelijke kennis van de evolutie van het zeeniveau ten opzichte van het landniveau is dus van primair belang voor de beoordeling van overstromingsrisico's, evacuatieplanning bij overstromingen en de aanleg van een adequate zeewering.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De Vlaamse hydrografie meet het zeeniveau continu aan de hand van 'maregrafen'. Deze specifieke meetinstrumenten bevinden zich op kaaimuren en zeedijken in Nieuwpoort, Oostende en Zeebrugge. Voor Oostende is een onafgebroken meetreeks voorhanden sinds 1945. Deze doorlopende meetresultaten worden gefilterd en verwerkt tot een gemiddelde waarde voor het zeeniveau op jaarbasis. De studie van deze gemiddelden over een voldoende lange periode bepaalt de snelheid waarmee het zeeniveau stijgt.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

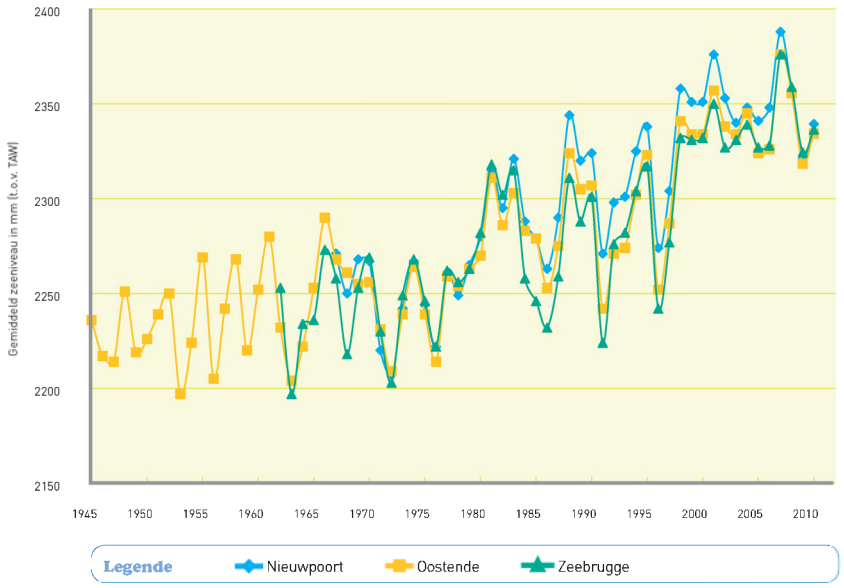
Het samenspel van verschillende fysische processen bepaalt de effectieve hoogte van de zeespiegel of het zeeniveau: golven, getijgebonden agitatoren zoals eb en vloed, stijging of daling van landmassa's, toename van het watervolume door het afsmelten van landijs, ... De analyse van het gemiddelde jaarlijkse zeeniveau, op basis van de langstlopende, continue meetreeks van het zeeniveau in Oostende, toont een stijgende trend van gemiddeld zo'n 2 mm per jaar aan. Andere internationale instanties komen tot dezelfde vaststelling. De diverse fysische processen, die de zeespiegel bepalen, bezitten elk hun eigen tijdskader. Hieruit volgt, dat het gemiddelde zeeniveau relatief sterk fluctueert. Dit is duidelijk zichtbaar in grafiek 1. Daarom ook is een stijging van de zeespiegel moeilijk detecteerbaar voor kortere periodes van bv. enkele jaren. Om een betekenisvolle analyse uit te voeren, moet een periode gekozen worden, die langer is dan het langste tijdskader van de fysische processen die het zeeniveau bepalen. Voor een studie van het gemiddelde zeeniveau betekent dit in de praktijk, dat de periode minstens 19 jaar dient te omvatten. De meetreeks toont, dat het zeeniveau in stijgende lijn zit en lijkt te suggereren, dat de stijgsnelheid toeneemt. Deze indicatie voor een versnelde zeespiegelstijging is echter statistisch niet significant, wegens toevallige fluctuaties en meetonnauwkeurigheden.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

De mate waarin de zeespiegel stijgt, heeft een dominante invloed op de zeewering langs de Vlaamse kust. Een stijgende zeespiegel brengt immers een grotere waterdiepte met zich mee, waardoor de golfhoogte in de kustzone toeneemt. De energie van de golven, die tegen de kust komen aanrollen, zal minder afnemen, met een grotere golfimpact tot gevolg. Daarom voorziet het Vlaamse Gewest in het compenseren van een stijgend zeeniveau met een structurele verhoging en versterking van de zeewering. Daartoe wordt o.m. zandsuppletie uitgevoerd op strand en vooroever.

***Grafiek** Evolutie van het zeeniveau* voor de drie Vlaamse meetstations (Nieuwpoort, Oostende en Zeebrugge) aan de kust voor de periode 1945-2010*

* Meetwaarden ten opzichte van het TAW-referentieniveau (Tweede Algemene Waterpassing)

bron: Maritieme Dienstverlening en Kust (MDK), afdeling Kust – Vlaamse Hydrografie

AANTAL DAGEN MET WIND-SNELHEID BOVEN 7 BEAUFORT

Auteur Annick Van Laere
(Maritieme Dienstverlening en Kust)

Lector Jaak Monbaliu
(Hydraulics Laboratory KU Leuven)

Naast de verandering van het zeespiegelniveau vormt ook een temperatuurswijziging van atmosfeer en zeewater een mogelijk effect van klimaatwijzigingen. Deze 2 factoren kunnen weersveranderingen met zich meebrengen. Vooral stormen hebben een invloed op de kustveiligheid. In de periode 1993-2011 waren er gemiddeld 14 dagen per jaar met windsnelheden boven 7 beaufort. Opvolging van de stormomstandigheden, in combinatie met de gegevens over zeespiegelstijging, en een gedetailleerde analyse van de overstroombare gebieden, zijn belangrijk.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

De kust lijdt het meest schade door noodweer bij extreme waterstanden. Vooral gebouwen en investeringen in en nabij de dijken worden blootgesteld aan de impact van golven en hoge windsnelheden. Bij noodweer kunnen schade én menselijk leed enorm zijn.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Deze indicator toont het aantal dagen met windsnelheden van meer dan 61 km per uur, of meer dan 7 beaufort. Op de beaufortschaal worden dergelijke windsnelheden 'stormachtig' genoemd. Ze worden op verschillende plaatsen langs de kust en op zee opgemeten, in het kader van het meetnet Vlaamse Banken. Dit meetnet werd opgezet ten behoeve van de scheepvaart en verzamelt oceanografische en meteorologische gegevens langs de Belgische kust en op het Belgisch Continentaal Plat. Het aantal dagen wordt bepaald aan de hand van de gegevens opgemeten in het meteopark Zeebrugge. Elke dag waarop een gemiddelde windsnelheid hoger dan 7 beaufort is geregistreerd, wordt meegerekend in de indicator.

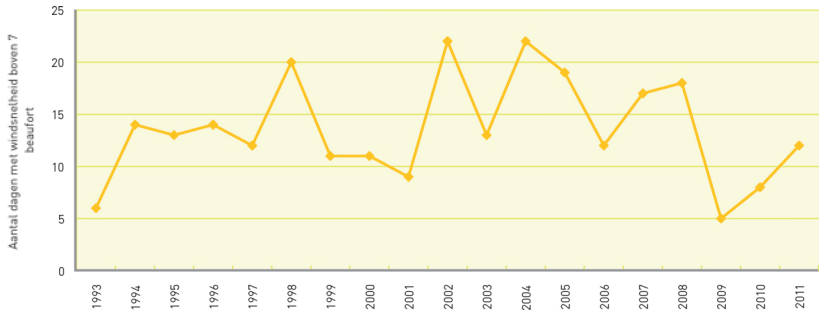
> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Het aantal dagen met windsnelheden van meer dan 7 beaufort of 'stormdagen' varieert sterk van jaar tot jaar. De data tonen het onvoorspelbare karakter aan van wind en stormen. In de periode 1993-2011 was er geen waarneembare trend.
Het hoogste aantal dagen (22) werd gemeten in 2002 en 2004. In 2009 werd een minimum van 5 dagen genoteerd. Gemiddeld waren er tussen 1993 en 2011 14 dagen per jaar met windsnelheden boven 7 beaufort.

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

De opvolging van extreme weersomstandigheden, in combinatie met de gegevens over zeespiegelstijging, en een gedetailleerde analyse van de overstroombare gebieden verschaffen belangrijke informatie. Met deze gegevens kunnen er risicoanalyses uitgevoerd en beschermingsplannen opgemaakt worden. Op deze manier kan de zeewering op een geïntegreerde manier meegroeien met de veranderingen van de zeespiegel.

Grafiek *Evolutie aantal dagen met windsnelheid boven 7 beaufort (locatie meteopark Zeebrugge), 1993-2011*

bron: Maritieme Dienstverlening en Kust (MDK), afdeling Kust – Vlaamse Hydrografie

ZANDSUPPLETIE

Auteur Elias Van Quickelborne
(Maritieme Dienstverlening en Kust - Afdeling Kust)

Lector Julien De Rouck
(UGent)

Op 10 juni 2011 keurde de Vlaamse Regering het Masterplan Kustveiligheid goed. De aanpak van dit plan is gestoeld op de principes van geïntegreerd kustzonebeheer. Het wil een bescherming bieden tegen een 1000-jarige storm. Enkele maanden na de goedkeuring werd reeds het startschot gegeven voor effectieve strandwerken in Koksijde, gevolgd door werken in o.a. Oostende, Knokke en De Haan-Wenduine. De hoeveelheid gewonnen zand, als bescherming tegen het geweld van de zee, zal in de eerstvolgende jaren blijven stijgen. In het totaal gaat het om maximaal 20 miljoen m³ zand, over een periode van 10 jaar.

> WAAROM DEZE INDICATOR?

Ongeveer één derde van de Vlaamse zandkust is van nature netto-erosief. Dit betekent, dat er méér zand wegspoelt dan de zee aanvoert. Voor het bereiken of behouden van een bepaald veiligheidsniveau, zijn menselijke ingrepen onder dergelijke erosieve omstandigheden absoluut noodzakelijk. Dit veiligheidsniveau wordt bereikt door het verhogen of verbreden van het strand. Deze ingrepen beschermen het achterliggende land tegen stormen en voorkomen overstromingen.

Voor het verhogen en op peil houden van een bepaald veiligheidsniveau vormt strandsuppletie aan de Vlaamse kust de meest toegepaste techniek. In vergelijking met harde infrastructuurmaatregelen heeft deze techniek bovendien de minst negatieve impact op het ecosysteem. De indicator 'Zandsuppletie' is in ieder geval rechtstreeks gerelateerd aan de bescherming tegen overstroming door de zee.

> WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator 'Zandsuppletie' wordt gedefinieerd als de totale jaarlijkse hoeveelheid door mensen aangebracht zand. Deze indicator is m.a.w. een maat voor de inspanningen, die geleverd worden in de strijd tegen overstromingen door de zee en ter bescherming van de kust en het hinterland.

Een toename van de hoeveelheid zand kan niet alleen wijzen op een verhoogde erosie langs de kust, maar kan ook een teken zijn, dat de inspanningen voor de verhoging van het veiligheidsniveau opgedreven worden.

> WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Eerst en vooral moet er een onderscheid gemaakt worden tussen strandsuppletie via natte aanvoer en strandsuppletie via droge aanvoer. Bij natte aanvoer winnen baggerschepen het zand op zee. Daarna wordt een zand-watermengsel via persleidingen op het strand opgespoten. Droge aanvoer gebeurt met vrachtwagens vanuit de kusthavens. Bij droge aanvoer gaat het meestal om relatief kleine hoeveelheden voor de ophoging van badstranden met ook een recreatieve waarde, verspreid langs de volledige kustlijn. Strandsuppletie met persleidingen is ingrijpender dan badstrandophoging. Zowel bij natte als droge aanvoer wordt het zand ofwel gewonnen op zee in daartoe bestemde concessiezones, ofwel wordt zandige baggerspecie hergebruikt (bv. gewonnen bij het onderhoud van vaargeulen).

Voor de indicator 'Zandsuppletie' is het Masterplan Kustveiligheid voor de versterking van de zeewering een mijlpaal. De Vlaamse Regering keurde het goed op 10 juni 2011. Het plan betekent een sterke inspanning voor de verhoging van het veiligheidsniveau en impliceert een aanzienlijke stijging van de aangebrachte hoeveelheid zand in de komende jaren (www.kustveiligheid.be). De vergunning van de federale overheid voor zandwinning op het Belgische deel van de Noordzee heeft betrekking op 20 miljoen m³ zand over een periode van 10 jaar.

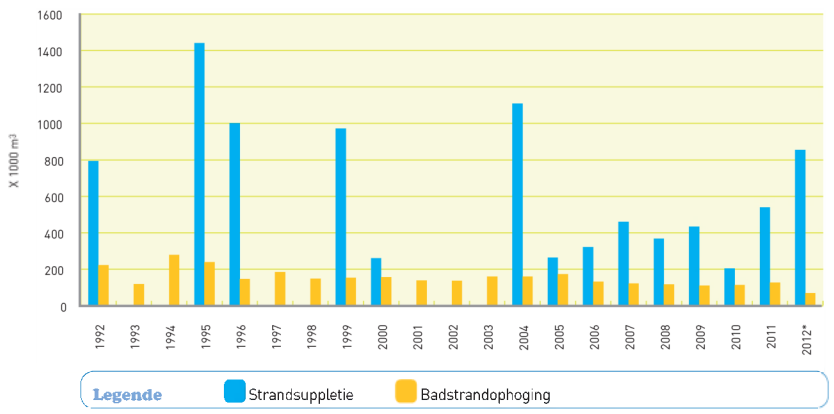
De Vlaamse minister van Mobiliteit en Openbare Werken gaf op maandag 3 oktober 2011 in Koksijde het effectieve startsein voor de eerste werken in het kader van het Masterplan Kustveiligheid. Na de werken in Koksijde en Oostende (najaar 2011) volgden nog suppleties in Knokke en De Haan-Wenduine (voorjaar 2012).

> WAT VOOR DE TOEKOMST?

De uitvoering van het Masterplan Kustveiligheid zal ertoe leiden, dat de zandaanvoer voor de veiligheidsverhoging, ook in de komende jaren, aanzienlijk hoger zal liggen dan voorheen. Na de volledige uitvoering van het plan zal periodiek onderhoud nodig blijven. Dit is immers inherent aan deze techniek van zachte zeewering.

Grafiek *Evolutie van de jaarlijks aangevoerde volumes zand aan de Vlaamse kust, 1992 - 2012 **

* Data 2012: Januari – Juni

bron: Maritieme Dienstverlening en Kust (MDK), afdeling Kust – Vlaamse Hydrografie

De toekomst van de indicatoren en de kust

> WAT MET DE TOEKOMST VAN DE INDICATOREN?

Aan de realisatie van dit Kustkompas werkten zo'n 60 wetenschappers mee, als auteur of als lector van de teksten. Het uitgebreide proces dat aan deze nieuwe editie voorafging, was opnieuw een leerrijke ervaring. De specialisten die hun medewerking verleenden, wisselden meningen uit over de diverse thema's, waardoor de discussie opnieuw aangewakkerd werd. Uit de vele contacten met auteurs en lectoren bleek duidelijk dat de thema's, die per indicator besproken worden, sterk leven.

De indicatoren voor duurzame kustontwikkeling geven trends en fenomenen weer. Die kunnen verbonden worden met strategische visies op de duurzame ontwikkeling van het kustgebied, waarin alle betrokken actoren (overheid, privé, ngo's, ...) elkaar kunnen vinden. Door met indicatoren zo nauw mogelijk aan te sluiten bij het gevoerde beleid, kunnen ze ook beter fungeren als beleidsondersteunend instrument. De indicatoren kunnen de focus helpen richten op de kust, door ze actief onder de aandacht te brengen.

De lijst met indicatoren is zeker geen onveranderbare lijst. De vraag werd reeds gesteld of alle maatschappelijke thema's, die nu relevant zijn, nog steeds voldoende gedekt worden. Hiervoor is verder onderzoek nodig. Een duurzaamheidsbarometer is immers geen statisch instrument. Hij wil de duurzame ontwikkeling van een dynamische omgeving meten en kan dit niet zonder zelf een aantal wijzigingen te ondergaan.

> WAT MET DE TOEKOMST VAN DE KUST?

De kust is uniek en deze eigenheid moet behouden blijven. Hoewel de kust reeds in vele plannen aandacht krijgt, is er geen afzonderlijke visie of strategie voor de kust. De uitdaging bestaat er dan ook in, om de vele verschillende visies en plannen op zowel grote als kleine schaal op elkaar af te stemmen, om zo samen te werken aan een duurzamer beleid voor de kust.

Hiervoor worden de eerste stappen momenteel gezet door het opstellen van een ruimtelijke visie. Het engagement van de partners hierbij is noodzakelijk. Via overleg en samenwerking kunnen toekomstgerichte oplossingen op lange termijn gezocht worden, die voor iedereen aanvaardbaar zijn.

Het uiteindelijke, gemeenschappelijke doel is de duurzame ontwikkeling van de kust. Opdat nog vele toekomstige generaties zouden kunnen genieten van de kust met haar zee van mogelijkheden.

Meer lezen?

- Belpaeme, K. (2001). TERRA Coastal Zone Management: aanbevelingen voor een geïntegreerd beheer van het kustgebied in België. In opdracht van Afdeling Waterwegen Kust (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap) 194 pp.
- Stefanie Rammelaere, Hilde Coudenys, Lore De Jonghe en Stéphanie Soete (2011). Kansarmoedeatlas West-Vlaanderen. Steunpunt Sociale Planning, Dienst Welzijn Provincie West-Vlaanderen: Brugge. 160 pp.,
- Dienst Economie (2011). West-Vlaanderen Ontcijferd - Sociaaleconomisch profiel van de provincie – editie 2011. Provincie West-Vlaanderen: Brugge. 200, 44 pp.
- De Brabander, A. en Vandermeulen, A . (2000). Socio-economische beleidsvisie & hefboomprojecten voor de westhoek: De virtuele cyclus tussen hernieuwde economische dynamiek, kwaliteit van woon-en leefomgeving en de doorbraak van de kenniseconomie. Streekplatform Westhoek: Diksmuide, België. 410 pp.
- MIRA Indicatorrapport 2011 (2012) Marleen Van Steertegem (eindred.), Milieurapport Vlaanderen, Vlaamse Milieumaatschappij.
- Demolder H. & Peymen, J. (2012). Natuurindicatoren 2012. Toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor het beleid. Mededeling van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO.M. 2012.2, Brussel
- Europees Parlement en Europese Raad, Aanbevelingen betreffende de uitvoering van geïntegreerd beheer van kustgebieden in Europa, 30 mei 2002, doc 2002/413/EC.
- Federaal Planbureau (2009). Federaal Rapport inzake duurzame ontwikkeling 2009. Brussel: België. 221 pp.
- Johan Vande Lanotte (2012). Actieplan Zeehond. Van defensief naar offensief milieubeleid in de Noordzee. Brussel. Belgie. 26pp.
- Meire, M . en Bracke, P . (2005). H et leven zoals het is: de kust: samenvatting van het leefbaarheidsonderzoek voor de kust. Bestendige Deputatie, Provincie West-Vlaanderen: Brugge, België. D/2005/0248/07. 192 pp.
- Provincie West-Vlaanderen (2002). Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen: Ruimte voor verscheidenheid: Deel 1 tekst. Provinicie West-Vlaanderen: Brugge, België. D/2002/024/16. 318 pp.
- Sociaal-Economische Raad voor Vlaanderen (SERV) (2010). Vlaamse Havencommissie. Jaarverslag 2009. SERV : Brussel, België. WD/2010/4665/7. 136 pp.
- Bart Slabbinck, Koen Verschoore & John Van Gompel, kustwerkgroep Natuurpunt (2008). Natuurgebieden in de Noordzee voor natuur én mensen.
- Belpaeme K. en Konings Ph. (red.) – 2011 – De Kustatlas
- Maes, F. Schrijvers, J. & Vanhulle, A., (red.), 2005, Een zee van ruimte. Naar een ruimtelijk structuurplan voor het duurzaam beheer van de Noordzee, Brussel, Federaal Wetenschapsbeleid, 204 p.
- Meire, M . en Bracke, P . (2005). H et leven zoals het is: de kust: samenvatting van het leefbaarheidsonderzoek voor de kust. Bestendige Deputatie, Provincie West-Vlaanderen: Brugge, België. D/2005/0248/07. 192 pp.
- Belgisch Tijdschrift voor architectuur A+236 (juni-juli 2012). Bijdrage van Benjamin Pors, Audrey Contesse and CcASPAR

Colofon

Eindredactie
Hannelore Maelfait en Kathy Belpaeme
Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer

Coördinatie indicatoren
Heidi Debergh en Ann-Katrien Lescrauwaet
Vlaams Instituut voor de Zee

Met medewerking van
Anne Vandermeulen
Annelies Geldhof
Bernard Mazijn
Claude Willaert
Darline Vandaele
Geert Devos
Guido Dumon
Hilde Coudenys
Ina Comhaire
Jan Mees
Leo Declercq
Lode Vanden Bussche
Magda Monballyu
Marleen Vansteertegem
Nele Depestel
Peter DeWolf

Copywriting
Marc Dejonckheere, Zonnebeke

Layout en druk
Grafische dienst - Provincie West-Vlaanderen
Drukwerk en vormgeving werden gefinancierd door de partners van het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer

Fotografie
Panamarenko collectief, Geert Verhaeghe, Irene van der Craats, Dirk Neyts (Vlaamse Havencommissie), Westtoer, JJ Soenen – De Nele, Philip Gesquière

Verantwoordelijke uitgever
Geert Anthierens, provinciegriffier

Depotnummer: D/2012/0248/33

Wijze van citeren: Het Kustkompas, indicatoren als wegwijzers voor een duurzaam kustbeheer (2012). Hannelore Maelfait, Heidi Debergh, Ann-Katrien Lescrauwaet& Kathy Belpaeme (red.) Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer: Oostende, 80 pagina's.

De partners in het Coördinatiepunt:

Het Kustkompas kadert in het INTERREG IV A project: Coastal communities 2150

DE KUST
kwestie van evenwicht

Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer
Provinciaal Ankerpunt Kust
Wandelaarkaai 7 - 8400 Oostende
T 059 34 21 47
www.kustbeheer.be - info@kustbeheer